

KÄSIRAAMAT

Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õigusaktides ja poliitikakujundamises riigi tasandil

Suunised

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti kohta on internetis saadaval rohkesti lisateavet. Teave on kättesaadav FRA kodulehel (fra.europa.eu).

Käesolev dokument ei ole viidatud õigusaktide siduv tõlgendus, vaid on kavandatud lihtsalt kasutatava viitedokumendina. Dokument tervikuna ega selle osad ei pruugi kajastada Euroopa Komisjoni seisukohti.

***Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu käsitlevatele küsimustele***

**Tasuta infotelefon: (*)
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Kaanefoto: © FRA

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saab internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2020

Print ISBN 978-92-9474-879-9 doi:10.2811/29600 TK-04-18-616-ET-C
PDF ISBN 978-92-9474-876-8 doi:10.2811/402462 TK-04-18-616-ET-N

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2020

Reprodutseerimine on lubatud allikale viitamisel, v.a ärilistel eesmärkidel.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õigusaktides ja poliitikakujundamises riigi tasandil

Suunised

Eessõna

Euroopa Liidul on alates 2000. aastast olemas oma õiguste koodeks – põhiõiguste harta. Harta muutus õiguslikult siduvaks 2009. aastal ja sellel on ELi aluslepingutega samaväärne õigusjõud.

Nüüdisaegse inimõiguste kogumina, mis sisaldab palju õigusi, mida varem kehtestatud õiguste koodeksites ei leidu, on harta paberväljaanne muljetavaldav. Euroopa Liidu õiguse peamiste põhimõtete tundjad oskavad tavaliselt kiiresti öelda, et harta on ELile alati siduv, kuid liikmesriikidele on see siduv üksnes „liidu õiguse kohaldamise korral“. Mida see harta artikli 51 sageli tsiteeritud sõnastus tegelikult tähendab?

Tegelikkuses ei ole praktikud sageli kindlad, kas harta on konkreetsetes olukorras kohaldatav ja kuidas see annab lisaväärtust. Isegi ekspertidel puudub sageli selge arusaam, mis kuulub harta kohaldamisalasse ja mis mitte. Seega ei ole üllatav, et kümme aastat pärast harta jõustumist saadakse harta praktilise toimimise läbivaatamisel vastuoluline pilt. Õiguspraktikud, näiteks kohtunikud, ametnikud või seadusandjad ja poliitikakujundajad, viitavad harva hartale. Kui nad seda teevad, on viited enamasti pealiskaudsed. See tekitab kõhklust.

Seepärast on Euroopa Liidu Nõukogu julgustanud liikmesriike vahetama ja kaardistama parimaid tavu ning töötama välja ühised vahendid, et suurendada teadlikkust hartast. Nõukogu on ka märkinud, et Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet võiks aidata koolitada liikmesriikide ametnikke, ning konkreetsetel palunud ametil koostada praktikute ja tavakasutajate käsiraamatu harta riigisisese kohaldamise kohta.

Käsiraamatu eesmärk on suurendada arusaamist hartast, sealhulgas juhtudel, kui seda kohaldatakse õigusaktides ja poliitikakujundamises. Harta kohaldatavuse üksikasjalik kontroll tasub end alati ära. Isegi kui jõutakse järeldusele, et harta ei ole kohaldatav, rõhutab harta kohaldatavuse kontroll inimõiguste tähtsust õiguse ja poliitikakujundamise kontekstis. See on iseenesest saavutus, sest aitab suurendada teadlikkust.

Ameti juhendamisel ja pärast konsulteerimist riikide parlamentides töötavate ekspertide rühmaga koostas esialgse kavandi teksti Mirjam de Mol Maastrichti Euroopa õiguse keskusest. Kavandi vaatas läbi FRA, kes konsulteeris ka oma 28 riikliku kontaktametnikuga ehk riikide haldusasutustes töötavate ekspertide võrgustikuga. Käsiraamat valmis pärast ameti teaduskomitee märkuste kaalutlemist. Tahaksin tänada kõiki, kes andsid oma väärtusliku panuse.

Michael O'Flaherty
direktor

Sisukord

EESSÕNA.....	3
LÜHENDID	7
SISSEJUHATUS	9
I OSA. ÜLDINE SUUNITLUS	15
1 Euroopa Liidu põhiõiguste süsteem	15
Põhiõiguste kaks allikat.....	15
Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted	16
Euroopa Liidu põhiõiguste harta	17
Kohaldamisala.....	17
Mis on harta artikli 51 mõte?	19
Kasusaajad.....	20
Harta põhimõtted ja hartast tulenevad õigused.....	20
2 Kuidas on harta seotud põhiõigusi käsitlevate riiklike ja rahvusvaheliste dokumentidega?.....	22
Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon	22
Muud inimõigusi käsitlevad rahvusvahelised dokumendid.....	23
Põhiõigused liikmesriikides	24
3 Harta kohaldatavuse kontrollimise põhjused	25
Harta austamise, järgimise ja edendamise kohustus.....	25
Harta pakub rohkem ja/või tugevamaid õigusi.....	25
Liikmesriikide kohtud võivad hartat kohaldada	30
Euroopa Liidu Kohus võib hartat tõlgendada.....	34
Hartast tulenevate õiguste rikkumine võib viia rikkumismenetluseni	36
4 Kuidas kontrollida harta kohaldatavust?	37
Millest tuleks hindamist alustada?	37
Mis on harta kohaldamiseks vajalik nõue?	38
Seose olemasolu Euroopa Liidu õigusega kui miinimumnõue.....	39

5	Mis olukordades hartat kohaldatakse?.....	40
	Kui liikmesriigid tegutsevad Euroopa Liidu esindajana.....	40
	Kui liikmesriikidel on vaja tugineda Euroopa Liidu õiguse kohasele volitusele.....	42
6	Kuidas hartat kohaldada?.....	44
	Mis on asjakohased tõlgendamise vahendid?.....	44
	Mis asjaoludel võib hartast tulenevate õiguste teostamist piirata?.....	45
II OSA.....		
PRAKTILISED VAHENDID.....		47
7	Harta kohaldatavuse kontrollnimekiri	47
	Valige suund, mis kajastab teie lähtekohta	47
	Suund A: liikmesriigi seadusandliku meetme alus on ELi õigusakt	48
	Suund B: seadusandlikud ettepanekud väljaspool ELi õigusaktide ülevõtmise protsessi.....	58
8	Hartale vastavuse kontroll.....	67
	I etapp: põhiõiguste piirangute tuvastamine	68
	II etapp: hindamine, kas piirangud on üldse lubatud või mitte	69
	III etapp: hindamine, kas piirangud võivad olla põhjendatud või mitte.....	73
LISA. HARTAST TULENEVATE ÕIGUSTE ÜLEVAADE.....		80
REGISTER.....		94

Lühendid

CAT	piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon
CEDAW	naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsioon
CRC	lapse õiguste konventsioon
CRPD	puuetega inimeste õiguste konventsioon
ECPT	piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise tõkestamise Euroopa konventsioon
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EIÕK	Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
EL	Euroopa Liit
ELK	Euroopa Liidu Kohus
ELL	Euroopa Liidu leping
ELTL	Euroopa Liidu toimimise leping
ESC	Euroopa sotsiaalharta
ESC 96	Euroopa sotsiaalharta (muudetud 1996. aastal)
FRA	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet
harta	Euroopa Liidu põhiõiguste harta
ICCPR	kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt
ICCPR-OP2	kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti surmanuhtluse kaotamist käsitlev teine fakultatiivne protokoll
ICERD	rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon
ICESCR	majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt
ILO	Rahvusvaheline Tööorganisatsioon

inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon	Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon
OPCAT	piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivne protokoll
OPCRC-SC	lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll
P	EIÕK protokoll
UDHR	inimõiguste ülddeklaratsioon
ÜRO	Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
ÜRO Peaassamblee	Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee

Sissejuhatus

Käsiraamatus antakse suunised Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) kasutamiseks riigi tasandil. Erinevalt rahvusvahelistest ja riiklikest inimõigusi käsitlevatest dokumentidest on harta kohaldamisala harta artikli 51 kohaselt piiratud liidu õiguse kohaldamisalasse kuuluvate valdkondadega. Selle eesmärk ei ole laiendada liidu õiguse kohaldamisala. Nagu nähtub Euroopa Liidu Kohtu praktikast, on harta õiguspraktikute, sealhulgas kõigi õiguse ja poliitikakujundamise valdkonnas töötajate jaoks väga asjakohane vahend.

Käsiraamatus antakse praktilisi suuniseid harta kohaldamisala kohta. Selle eesmärk ei ole käsitleda kõiki üksikasju ega olla täielik. Kuigi käsiraamat põhineb Euroopa Liidu Kohtu praktikal, ei saa see asendada juhtumipõhist hindamist ega vajadust konsulteerida õigustalitustega, kui asjakohane.

Harta kaitsev olemus

Kuigi harta sõnastus on n-ö pädevusneutraalne, ei kohaldata seda valdkondades, kus ELil puudub sõnaõigus. Lisaks rõhutatakse paljudes ELi esmaste õigusaktide sätetes, et harta eesmärk ei ole pädevuse ülekandmine liikmesriikide arvelt:

„Et välistada liidu pädevuse laienemist võrreldes liikmesriikidega, näeb põhiõiguste harta artikli 51 lõike 1 eeskätt ette, et

- põhiõiguste harta kohaldamine ei piira subsidiaarsuse põhimõtet (artikli 51 lõike 1 esimene lause),*
- harta sätted on liikmesriikidele ette nähtud üksnes liidu õiguse kohaldamise korral (artikli 51 lõike 1 esimene lause),*

- *harta järgitakse ja kohaldatakse liidule aluslepingute muudes osades antud volituste piires (artikli 51 lõike 1 teine lause)¹.*

Põhiõiguste harta artikkel 51 – kohaldamisala

1. Harta sätted on subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ette nähtud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral. Seepärast austavad nad õigusi, järgivad põhimõtteid ning edendavad nende kohaldamist oma asjaomase pädevuse kohaselt, võttes arvesse liidule aluslepingute muudes osades antud volituste piire.
2. Harta ei laienda liidu õiguse reguleerimisala kaugemale senisest pädevusest, ei lisa liidule uusi pädevusvaldkondi ja ülesandeid ega muuda aluslepingute teistes osades määratletud pädevust ja ülesandeid.

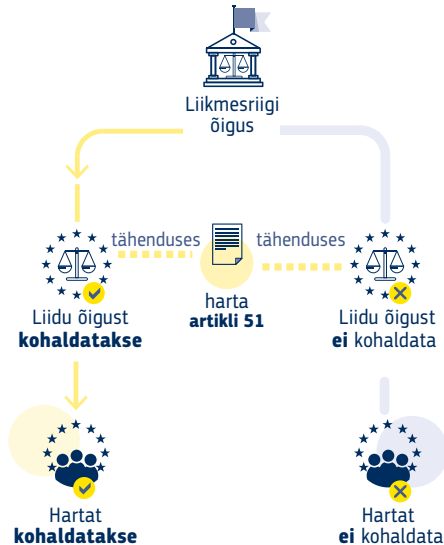
Kellele on see käsiraamat?

Käsiraamat on eelkõige mõeldud isikutele, kes osalevad seadusandlikes ja poliitikaprotsessides riigi tasandil. Need protsessid on hädavajalikud põhiõiguste järgimiseks ja edendamiseks Euroopa Liidus. Põhisihtrühma kuuluvad seega kõik, kes osalevad riiklike seadusandlike ja haldusasutuste, näiteks valitsuse, parlamendi ning piirkondlike ja kohalike omavalitsusasutuste tegevuses. Käsiraamat on siiski asjakohane ka ELi liikmesriikide kohtute ja inimõigustega tegelevate asutuste töötajate jaoks.

---

1 Kohtujurist Trstenjaki 22. septembri 2011. aasta ettepanek (punkt 72) liidetud kohtuasjades ELK, C-411/10 ja C-493/10, N. S. (C-411/10) versus Secretary of State for the Home Department ja M. E. jt (C-493/10) versus Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform, 21. detsember 2011.

Joonis 1. Harta kohaldamisala (mis on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga võrreldes piiratud)

Allikas: FRA, 2018

Mis on teie roll harta tagatiste muutmisel tegelikeks?

Inimõigused kehtivad eelkõige riigi ja kohalikul tasandil. Just siin on neil õigustel suur tähtsus. Liidu õigust kohaldatakse tavaliselt riigi tasandil. Euroopa Liidu põhiõiguste hartast tulenevad kohustused on seega eriti olulised liikmesriikide poliitikakujundajate jaoks. Tavaliselt jätavad ELi õigusaktid liikmesriikide seadusandjatele kaalutlusruumi liidu õiguse ülevõtmisel ja rakendamisel ning seda paindlikkust tuleb kasutada viisil, mis on hartaga kooskõlas. See kohustus paneb liikmesriikide poliitikakujundajatele ja seadusandjatele märkimisväärse vastutuse.

Liikmesriikide parlamentides ja/või haldusametuste õiguspraktikutele on Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaselt oluline roll õigusaktide ja/või poliitika väljatöötamisel, sest nad peavad täitma kolme tähtsat ülesannet. Nad peavad kindlaks tegema järgmist:

- kas harta on või ei ole konkreetse (seadusandliku) ettepaneku puhul kohaldatav;

- mida eeldab harta negatiivsete ja positiivsete kohustuste osas riigi seadusand-jalt/haldusametustelt, et vältida harta rikkumist;
- kas konkreetsel õiguse ja/või poliitikakujundamise juhtumil on potentsiaal hartat mitte ainult järgida, vaid seda ka ennetavalt edendada, nagu on nõutud harta artiklis 51.

Riiklikud osalejad kui harta põhiesindajad

Euroopa Liit tunnustab riiklike osalejate väga suurt olulisust harta rakendamisel. Euroopa Parlament on näiteks rõhutanud, et „hartas sätestatud õiguste ja vabaduste tegeliku jõustamise ülesanne lasub eelkõige liikmesriikide kohtu-, õiguskaitse- ja haldusametustel.“**

Euroopa Liidu Nõukogu rõhutab, kui oluline on kohaldada hartat liikmesriikides kohaldatavate põhiõiguste allikate ulatusliku kogumi osana. Nõukogu toonitab „vajadust näha ette harta kohaldamine konkreetsel juhtudel“ ning „vajadust pöörata harta tõhusat kohaldamist silmas pidades erilist tähelepanu harta nendele sätetele, mille tähendust ja kohaldamisala ei ole kindlaks määratud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) asjakohaste sätetega“.**

Nõukogu väljendab ka „heameelt algatuste üle, mille eesmärk on suurendada teadlikkust hartast ja parandada selle praktilist kohaldamist poliitikakujundajate [ja] õigusala töötajate hulgas.“*** Käesolev käsiraamat ongi selline algatus. Loodetavasti aitab see kaasa ühe harta elluviimist takistava põhiprobleemi lahendamisele, nimelt selgitab selle kohaldamisala.****

Allikad: * Euroopa Parlament (2015), resolutsioon põhiõiguste olukorra kohta Euroopa Liidus (2013–2014) 2014/2254 (INI), Strasbourg, 8. september 2015, punkt 20.

** Euroopa Liidu Nõukogu (2016), nõukogu järeldused põhiõiguste harta kohaldamise kohta 2015. aastal, nõukogu 9. juuni 2016. aasta dokumendi 10005/16 lisa, punkt 6.

*** Euroopa Liidu Nõukogu (2017), nõukogu järeldused põhiõiguste harta kohaldamise kohta 2016. aastal, nõukogu 28. juuli 2017. aasta dokumendi 11546/17 lisa, punkt 5.

**** FRA (2012), *Bringing the Charter to life – opportunities and challenges of putting the EU Charter of Fundamental Rights into practice*; vt ka FRA (2018), *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights*, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti arvamus, Viin, 4/2018.

Kuidas käsiraamatut kasutada?

- Käsiraamat koosneb kahte liiki tekstidest. Tavalises mustas kirjas esitatud põhitteksti eesmärk on anda kiire ülevaade, et edendada lugeja arusaama. Näited ja täiendavad üksikasjad on esitatud hallis kirjas.
- Käsiraamat koosneb kahest osast ja lisast.
- **I osa** on üldsuunitlus, kus tehakse sissejuhatusse hartasse kõigile sihtrühmadele ja milles keskendutakse järgmistele teemadele:
  - ELi põhiõiguste kaitse süsteem (1. peatükk);
  - harta seos muude põhiõigusi käsitlevate õigusaktidega (2. peatükk);
  - harta kohaldamise põhjused (3. peatükk);
  - harta kohaldamisala (4. peatükk);
  - harta kohaldamise olukorrad (5. peatükk);
  - hartast tulenevate õiguste tõlgendamine ja piirangud (6. peatükk).
- Lugejatel, kes ELi õigust veel hästi ei tunne, on kasulik lugeda 1.–4. peatükki, kuid teised võivad alustada kohe 5. ja 6. peatükist ning praktilistest vahenditest.
- **II osas** esitatakse praktilised vahendid, pakkudes riigi tasandil seadusandlikes ja poliitikaprotsessides osalevatele isikutele kahte kontrollnimekirja.
  - Kontrollnimekiri, mille alusel hinnata harta kohaldatavust liikmesriigi õiguse ja poliitikakujundamise valdkonnas (7. peatükk); see kontrollnimekiri keskendub peamiselt liikmesriikide seadusandlikele ja poliitikaprotsessidele. Praktilistest juhistest andmiseks käsitletakse selles harta kohaldatavust eri olukordade kaudu.
  - Kontrollnimekiri esialgse arusaama saamiseks, kas liikmesriigi õigusakt (õigusakti eelnõu) on või ei ole hartaga kooskõlas (8. peatükk).
- **Lisas** on lühikokkuvõtte hartas sätestatud õigustest ja sellest, kuidas need on seotud mitmesuguste muude inimõiguste kogumikega, näitlikustades seega harta lisaväärtust.

Käsiraamatu terminoloogia

- Käsiraamatus viidatakse sageli liikmesriigi seadusandlikele ettepanekutele või õigusaktidele, kuid see kehtib võrdselt igat liiki riiklike meetmete kohta.
- Käsiraamatus viidatakse enamasti ainult hartale, kuid see kehtib võrdselt ELi põhiõiguste ning liidu õiguse üldpõhimõtete kohta (vt 1. peatükk).
- Harta sätetele viidates ei tehta käsiraamatus tingimata vahet hartast tulenevatel õigustel ja harta põhimõtetel. NB! Kuigi harta mõlemat liiki sätteid on siduvad, on nende õiguslik mõju erinev (lisateave: vt harta artikli 51 lõige 5 ja käsiraamatu 1. peatükk, jaotis „Harta põhimõtted ja hartast tulenevad õigused“).

Käsiraamatu väljend „liidu õiguse üldpõhimõtted“ viitab kohtute loodud kirjutamata üldpõhimõtetele, mis on omased õigusriigile ja millele saab kohtus tugineda kui õigusliku läbivaatamise alusele. See õigusallikas hõlmab muid põhimõtteid peale põhiõiguste, näiteks õiguskindluse, õiguspärase ootuse ja proportsionaalsuse põhimõte. Käsiraamatu väljend „liidu õiguse üldpõhimõtted“ ei viita sellistele institutsioonilistele põhimõtetele nagu subsidiaarsuse põhimõte või institutsioonilise tasakaalu põhimõte.

I osa.

Üldine suunitlus

1 Euroopa Liidu põhiõiguste süsteem

Põhiõiguste kaks allikat

- Euroopa Liidu õiguses on kaks peamist põhiõiguste allikat: i) õiguse (kirjutamata) üldpõhimõtted ja ii) harta.² Üldpõhimõtted ja harta sätted moodustavad liidu esmase õiguse ning on kattuvad. Mõlemad on kohaldatavad üksnes liidu õiguse kohaldamisalas ja neil on seega sama kohaldamisala.³
- ELi põhiõigused on olemas ka aluslepingu sätetes⁴ ja liidu teisestes õigusaktides.⁵ Käsiraamatus keskendutakse üksnes põhiõigustele kui ELi õiguse ja harta kohastele üldpõhimõtetele.

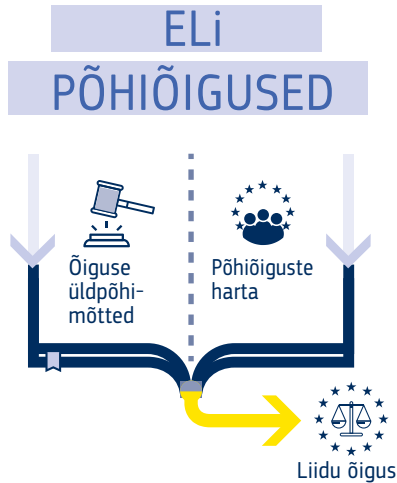
2 Euroopa ühendused (2012), Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikkel 6.

3 Selgitustes harta artikli 51 („Reguleerimisala“) lõike 1 kohta märgitakse, et see säte on üldpõhimõtete kohaldamisala käsitleva Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika kodifitseering. Praegu kasutab Euroopa Liidu Kohus õiguse üldpõhimõtete puhul harta artikli 51 lõiget 1 analoogia alusel. Vt näiteks ELK, C-406/15, *Petya Milkova versus Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. märts 2017, punktid 50 ja 54.

4 Euroopa ühendused (2012), Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikkel 157.

5 Vt näiteks nõukogu 27. novembri 2000. aasta *direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel* (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16–22).

Joonis 2. Põhiõiguste kaks allikat

Allikas: FRA, 2018

Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted

- Need on kirjutamata põhimõtted, mille on kindlaks määranud Euroopa Liidu Kohus.
- Need põhimõtted on olemas olnud alates 1960. aastate lõpust⁶ ja neid – nagu ka muid ELi esmase õiguse allikaid – saab kasutada reeglina, mis „määravad teise õigusakti kehtivuse või siseriikliku õigusnormi kohaldamise“.⁷
- Asjakohane aluslepingu säte on Euroopa Liidu lepingu (ELL) artikli 6 lõige 3.

6 ELK, kohtuasi 29-69, *Erich Stauder versus Stadt Ulm – Sozialamt*, 12. november 1969; ELK, kohtuasi 11-70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH versus Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 17. detsember 1970; ELK, kohtuasi 4-73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, 14. mai 1974.

7 Kohtujurist Colomeri 24. jaanuari 2008. aasta ettepanek (punkt 19) liidetud kohtuasjades ELK, C-55/07 ja C-56/07, *Othmar Michaeler (C-55/07 ja C-56/07)*, *Subito GmbH (C-55/07 ja C-56/07)* ja *Ruth Volgger (C-56/07) versus Amt für sozialen Arbeitsschutz ja Autonome Provinz Bozen*, 24. aprill 2008.

Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõige 3

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud ja liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenevad põhiõigused on liidu õiguse üldpõhimõtted.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta

- Harta on nüüdisaegne koodeks, mis sisaldab 50 põhiõigust ja põhimõtet. Harta neli lisaartiklit käsitlevad nende 50 sätte tõlgendamist ja kohaldamist. Ülevaade kõigist hartas sätestatud õigustest on esitatud [lisas](#).
- Harta koosneb seitsmest peatükist: „Väärikus“ (5 artiklit), „Vabadused“ (14 artiklit), „Võrdsus“ (7 artiklit), „Solidaarsus“ (12 artiklit), „Kodanike õigused“ (8 artiklit), „Õigusemõistmine“ (4 artiklit) ja „Üldsätted“ (4 artiklit).
- Harta koostas Euroopa konvent, mis koosnes parlamendiliikmetest (nii liikmesriikide parlamentidest kui ka Euroopa Parlamendist) ja valitsusliikmetest, ning sellesse andis panuse ka kodanikuühiskond.⁸
- Harta kuulutati välja 2000. aastal ja see on olnud õiguslikult siduv alates Lissaboni lepingu jõustumisest 1. detsembril 2009.⁹
- Asjakohane aluslepingu säte on Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõige 1.

Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõige 1

Liit tunnustab [...] Euroopa Liidu põhiõiguste hartas [...] sätestatud õigusi, vabadusi ja põhimõtteid, millel on aluslepingutega võrreldes samaväärne õigusjõud.

Kohaldamisala

Põhiõiguste harta artikkel 51 – kohaldamisala

1. Harta sätted on [...] ette nähtud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral.

8 Konvendi koosseis oli järgmine: 15 ELi liikmesriigi riigipeade ja valitsusjuhtide 15 esindajat, 30 riikide parlamentide esindajat, 16 Euroopa Parlamendi esindajat ja üks Euroopa Komisjoni esindaja.

9 Vt Euroopa Liidu Teataja, ELT C 83, 30.3.2010, lk 389–403.

- ELi põhiõigusi kohaldatakse riigi tasandil ainult siis, kui liikmesriigid kohaldavad liidu õigust. See on siiski üsna lai põhimõte. „Euroopa Kohtu praktikast [tuleneb] üheselt“, et see „nõue on liikmesriikidele siduv ainult siis, kui nad tegutsevad liidu õiguse reguleerimisalas“.¹⁰ Üksikasjalikumalt käsitletakse seda 5. peatükis.
- Seetõttu võivad ELi põhiõigused olla asjakohased paljudes valdkondades, sealhulgas peamiselt liikmesriigi õigusega hõlmatud valdkondades.¹¹

Hartat saab kohaldada paljude teemade suhtes. Need on näiteks õigusabi,¹² karistused tollieeskirjade rikkumise eest,¹³ kartellid,¹⁴ kohalike politseiametnike värbamine,¹⁵ veredoonorlus,¹⁶ mänuautomaatide käitamine,¹⁷ maaelu arengu toetamine,¹⁸ reklaamimine teleringhäälingu organisatsioonide poolt,¹⁹ raamatupidamisdokumentide avalikustamine,²⁰ kohustus anda passi saamiseks sõrmejäljed²¹ ja pensioniiga.²²

- Harta kasutamine Euroopa Liidu Kohtus viitab sellele, et teatavates poliitikavaldkondades esitatakse hartal põhinevaid argumente iseäranis sageli.²³

Euroopa Liidu Kohtus kasutatakse hartat sageli järgmistes valdkondades: sotsiaalpoliitika (nt töölepingud ja töötingimused, maksejõuetus, ettevõtete üleminek, lapsehoolduspuhkus), varjupaik ja ränne, tarbijakaitse, õiguslane koostöö tsiiviilasjades (nt kohtualluvus ning kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine abieluasjades ja vanemliku vastutuse küsimustes), maksustamine (käibemaks), intellektuaalomand, põllumajandus, keskkond, andmekaitse ning õiguslane koostöö kriminaalasjades (Euroopa vahistamismäärus).

---

10 Selgitused artikli 51 kohta; vt Euroopa Liit (EL) (2007), Selgitused põhiõiguste harta kohta (ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–37).

11 Vt näiteks ELK (suurkoda), C-276/12, *Jiří Sabou versus Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*, 22. oktoober 2013.

12 ELK, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH versus Bundesrepublik Deutschland*, 22. detsember 2010.

13 ELK, C-546/09, *Aurubis Bulgaria AD versus Nachalnik na Mitnitsa Stolichna*, 31. märts 2011.

14 ELK (suurkoda), C-17/10, *Toshiba Corporation jt versus Úřad pro ochranu hospodářské soutěže*, 14. veebruar 2012.

15 ELK, C-416/13, *Mario Vital Pérez versus Ayuntamiento de Oviedo*, 13. november 2014.

16 ELK, C-528/13, *Geoffrey Léger versus Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes ja Etablissement français du sang*, 29. aprill 2015.

17 ELK, C-390/12, *Robert Pflieger jt*, 30. aprill 2014.

18 ELK, C-401/11, *Blanka Soukupová versus Ministerstvo zemědělství*, 11. aprill 2013.

19 ELK, C-234/12, *Sky Italia Srl versus Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18. juuli 2013.

20 ELK, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013.

21 ELK, C-291/12, *Michael Schwarz versus Stadt Bochum*, 17. oktoober 2013.

22 ELK, C-401/11, *Blanka Soukupová versus Ministerstvo zemědělství*, 11. aprill 2013.

23 Ajavahemikul 1. jaanuarist 2014 kuni 1. septembrini 2017.

Kuigi riigi tasandil ei ole olemas täielikku valimit kõikidest liikmesriikide kohtute otsustest, milles viidatakse hartale, on amet viimastel aastatel analüüsinud igal aastal iga liikmesriigi kohta kuni kolme asjaomast kohtuotsust, milles käsitletakse hartat. Enamik neist otsustest tuvastati piirikontrolli, varjupaiga ja rände ning kriminaalalajades tehtava õiguslase koostöö valdkonnas, kuid ka tööhõive, mittediskrimineerimise ja andmekaitse valdkonnas.²⁴

Mis on harta artikli 51 mõte?

- ELi põhiõiguste kaitse süsteem lähtub liidu kohustusest austada põhiõigusi, nagu on sätestatud Euroopa Liidu lepingu artiklis 6.
- Kuna liidu õigust rakendatakse ja kohaldatakse eelkõige riigi tasandil, laieneb liidu kohustus paratamatult ka liikmesriikide ametiasutuste vastu võetud õigusaktidele, kui sellised õigusaktid aitavad kaasa liidu õiguse rakendamisele. Vastasel juhul ei kohaldataks hartat paljudes ELi õigusega hõlmatud olukordades ning põhiõiguste kaitse ELi õiguses oleks seega lünklik.
- Liikmesriikide kohustus järgida hartat on seega põhiõigustega seotud ELi kohustuste vajalik tagajärg. See täiendab liikmesriikide inimõigustealaseid kohustusi, mis neil on nende põhiseaduse ja rahvusvaheliste inimõigustealaste lepingute alusel.

„Kuna [...] hartaga tagatud põhiõigusi [tuleb] kaitsta siis, kui siseriiklik õigusnorm kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse, ei saa olla olukorda, mis jääb liidu õiguse kohaldamisalasse, ilma et nimetatud põhiõigused kehtiksid. Liidu õiguse kohaldamine tähendab seda, et hartaga tagatud põhiõigused kehtivad.“ ELK, C-617/10, *Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson*, 26. veebruar 2013, punkt 21.

„Lisaks tuleb arvestada põhiõiguste kaitsmise eesmärgi liidus: selleks on tagada, et liidu tegevusvaldkondades neid õigusi ei rikutaks kas liidu tegevuse kaudu või liikmesriikide poolt liidu õiguse kohaldamise kaudu.“ ELK, C-206/13, *Cruciano Siragusa versus Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. märts 2014, punkt 31.

²⁴ Vt ameti viimase viie aasta põhiõiguste aruannete peatükid harta kasutamise kohta.

Kasusaajad

- Harta kohaldamise korral võivad üksikisikud tugineda selle sätetele. Olenevalt asjaomasest õigusest ja asjaoludest kehtib see ka erasektori juriidiliste isikute, näiteks äriühingute ja muude selliste juriidiliste isikute kohta.²⁵
- Nad võivad tugineda hartale suhetes ELi ja/või liikmesriigiga (liikmesriikidega). Harta piiratud kohaldatavuse kohta üksikisikute vahel (nn horisontaalne mõju) vt allpool.
- Selgub, et avaliku sektori asutused võivad samuti juhendada hartast teatud tingimustel.²⁶

Harta põhimõtted ja hartast tulenevad õigused

- Harta artikli 52 lõikes 5 tehakse vahet „õigustel“ ja „põhimõtetel“. Need on hartas sisalduvad kahte liiki sätteid (mitte segamini ajada ELi põhiõiguste kahe allika, nimelt harta ja liidu õiguse üldpõhimõtete eristamisega).
- Harta mõlemat liiki sätteid on siduvad. Hartast tulenevaid õigusi tuleb „austada“ ja harta põhimõtteid „järgida“.²⁷ Kui õigustele saavad üksikisikud tugineda otse liikmesriikide kohtutes, siis põhimõtete puhul see nii ei ole.
- Selgitustes põhiõiguste harta kohta (tõlgendav dokument, mis koostati algselt harta koostanud konvendi presiidiumi volitusel)²⁸ liigitatakse teatavad sätteid sõnaselgelt harta põhimõteteks. Harta muude sätete puhul ei ole veel selge, kas need on harta artikli 52 lõike 2 kohased õigused või põhimõtted. Euroopa Liidu Kohtu täiendav kohtupraktika annab sellega seoses suurema selguse. Igal juhul oleks vale eeldada, et näiteks IV peatüki („Solidaarsus“) sätteid on kõik põhimõtted.

25 Vt näiteks ELK, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH versus Bundesrepublik Deutschland*, 22. detsember 2010, punkt 52.

26 ELK (suurkoda), C-610/10, *Euroopa Komisjon versus Hispaania Kuningriik*, 11. detsember 2012, punktid 48–52; ELK, C-176/13 P, *Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Mellat*, 18. veebruar 2016, punktid 49 ja 52; ELK, C-200/13 P, *Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Saderat Iran*, 21. aprill 2016, punkt 47; kohtujurist Sharpstoni 26. veebruari 2015. aasta ettepanek (punkt 43) kohtuasjas ELK, C-176/13 P, *Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Mellat*, 18. veebruar 2016, ja kohtujurist Sharpstoni 20. veebruari 2015. aasta ettepanek (punktid 34–47) kohtuasjas ELK, C-200/13 P, *Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Saderat Iran*, 21. aprill 2016.

27 Euroopa Liit (EL) (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 51 lõige 1.

28 EL (2007), Selgitused põhiõiguste harta kohta (ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–37).

Näide: harta põhimõtted

Harta selgitustes on mõned sätted liigitatud selgelt harta põhimõteteaks: artiklid 25 (eakate õigused), 26 (puuetega inimeste integreerimine ühiskonda) ja 37 (keskkonnakaitse). Selgitustes nimetatakse teatud sätteid säteteks, mis sisaldavad „nii õiguse kui ka põhimõtte elemente“: artiklid 23 (naiste ja meeste võrdõiguslikkus), 33 (perekonna- ja tööelu) ja 34 (sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi).

Põhiõiguste harta artikli 52 lõige 5

Harta sätteid, mis sisaldavad põhimõtteid, võib rakendada liidu institutsioonide, organite ja asutuste õigustloovate ja rakendusaktidega, samuti liikmesriikide õigusaktidega, mis on ette nähtud liidu õiguse kohaldamiseks nende volituste teostamisel. Neile sätetele võib õiguslikult tugineda ainult kõnealuste aktide tõlgendamisel ja otsuste tegemisel nende õiguspärasuse kohta.

- Hartas sisalduvaid põhimõtteid võib rakendada liidu seadusandlike ja rakendusaktidega, samuti liikmesriikide õigusaktidega, kui nad rakendavad liidu õigust.²⁹ Harta põhimõtetele saab õiguslikult tugineda ainult rakendusaktide tõlgendamisel ja nende kehtivuse hindamisel harta nõuete alusel, see tähendab et liikmesriigi kohtus saab harta põhimõtetele tugineda üksnes selliste asjaolude korral.³⁰ Teisisõnu ei anna harta põhimõtted alust pöörduda kohtu poole otseste nõuetega, et liidu institutsioonid või liikmesriikide ametiasutused võtaksid positiivseid meetmeid: neile saab tugineda üksnes koos rakendusaktiga, mille on vastu võtnud kas EL või riigi ametiasutus.³¹

²⁹ EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 5.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Kohtujurist Cruz Villalóni 18. juuli 2013. aasta ettepanek (punktid 49 ja 50) kohtuasjas ELK (suurkoda), C-176/12, *Association de médiation sociale versus Union locale des syndicats CGT jt*, 15. jaanuar 2014.

2 Kuidas on harta seotud põhiõigusi käsitlevate riiklike ja rahvusvaheliste dokumentidega?

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

Põhiõiguste harta artikli 52 lõige 3

Hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduse kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.

- Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga (EIÕK) on kehtestatud kaitse miinimumtase. Liidu õigusega võib kehtestada ulatuslikuma kaitse.
- Kuni Euroopa Liit ei ole EIÕKga ühinenud, ei ole konventsioon ametlikult liidu õigusesse inkorporeeritud õigusakt.³²
- ELi lepingu artikli 6 lõike 2 kohaselt ühineb liit Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Euroopa Liidu Kohus leidis siiski oma arvamuses 2/13, et kavandatud ühinemislepingu kohane ühinemine ei oleks kooskõlas ELi esmase õigusega. EIÕK kui selline ei ole seega ELi õiguse allikas ning Euroopa Liidu Kohus tõlgendab ELi õigust autonoomselt.
- Ometi on EIÕKs tunnustatud põhiõigused ELi õiguse üldpõhimõtted ja neil on seega ELi õigussüsteemis oluline roll.³³
- Harta ja ELi õiguse üldpõhimõtted on esmased põhiõigusi käsitlevad õigusaktid liidu õiguse ja liidu õiguse kohaldamisalas olevate riiklike meetmete hindamisel.³⁴

32 ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-203/15 ja C-698/15, *Telez Sverige AB versus Post-och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department versus Tom Watson jt*, 21. detsember 2016, punkt 127; ELK (suurkoda), C-601/15 PPU, *J. N. versus Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, 15. veebruar 2016, punkt 45; ELK, C-501/11 P, *Schindler Holding Ltd jt versus Euroopa Komisjon*, 18. juuli 2013, punkt 32; ELK (suurkoda), C-571/10, *Servet Kamberaj versus Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) jt*, 24. aprill 2012, punktid 59–62.

33 Vrd Euroopa ühendused (2012), Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 6 lõige 3.

34 ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-203/15 ja C-698/15, *Telez Sverige AB versus Post-och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department versus Tom Watson jt*, 21. detsember 2016, punkt 128.

- Harta sisaldab õigusi, mis vastavad EIÕKga tagatud õigustele (vt asjaomaste õiguste ülevaade [joonisel 2 ja lisas](#)). Nende hartas sätestatud õiguste tähendus ja ulatus (samuti nende võimaliku piiramise ulatus) peavad olema samad, mis on sätestatud EIÕKs.³⁵
- Viide EIÕK-le hõlmab nii konventsiooni kui ka selle protokolle. Tagatud õiguste tähendus ja ulatus on määratud nende õigusaktide tekstiga ning Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikaga.³⁶
- Harta lisaväärtus võrreldes EIÕKga – eriti seoses sotsiaal-majandusliku õigusega – on esitatud [joonisel 3](#). Tuleb siiski märkida, et EIÕK tegelik kohaldamisala on selle teksti sõnastusest laiem, sest konventsioon on pidevalt muutuv õigusakt ja selle sätteid on kohtupraktikas tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.

Muud inimõigusi käsitlevad rahvusvahelised dokumendid

Põhiõiguste harta artikkel 53 – kaitse tase

Harta sätteid ei või tõlgendada neid inimõigusi või põhivabadusi kitsendavate või kahjustavatena, mida asjaomastes kohaldamisvaldkondades on tunnustatud rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste lepingutega, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid, kaasa arvatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, ning liikmesriikide põhiseadustega.

- Ka muud rahvusvahelised õigusi käsitlevad dokumendid võivad toimida miinimumstandardina ja on igal juhul tõlgendamise allikaks. Tuleks säilitada kaitsetaset, mida pakuvad muud inimõigusi käsitlevad dokumendid, millega „on ühinenud liit või kõik liikmesriigid“.³⁷ Euroopa Liidu Kohus võtab selliseid dokumente ELi põhiõiguste kohaldamisel arvesse.
- Olulised rahvusvahelised konventsioonid on muu hulgas kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (ICCPR),³⁸ majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt (ICESCR),³⁹ naiste diskrimineerimise kõigi vormide

35 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 3.

36 EL (2007), Selgitused harta kohta (ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–37), punkt 33.

37 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.12.2012), artikkel 53.

38 ÜRO Peaassamblee (1966), [International Covenant on Civil and Political Rights](#), 16. detsember 1966.

39 ÜRO Peaassamblee (1966), [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights](#), 16. detsember 1966.

likvideerimise konventsioon (CEDAW),⁴⁰ rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon (ICERD),⁴¹ ÜRO piinamisvastane konventsioon (CAT)⁴² ja lapse õiguste konventsioon (CRC)⁴³ ning nende õigusaktide fakultatiivprotokollid⁴⁴. Eriti oluline on puuetega inimeste õiguste konventsioon (CRPD),⁴⁵ sest EL on selle ÜRO konventsiooni osaline.

- Paljud harta artiklid kajastavad inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste dokumentide sätteid, mis on seega asjakohased harta teatud sätete tõlgendamisel. Genfi konventsioonile on sõnaselgelt viidatud Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklis 78 (mis käsitleb ühist varjupaiga-, täiendava kaitse ja ajutise kaitse poliitikat) ning Euroopa sotsiaalharta (ESC) ELTLi artiklis 151 (sotsiaalpoliitika). Vt võrreldavate õiguste ülevaade [lisas](#). Euroopa dokumentide tasandil allkirjastas EL ka Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (Istanbuli konventsioon).⁴⁶

Põhiõigused liikmesriikides

Põhiõiguste harta artikli 52 lõige 4

Hartaga tunnustatud põhiõigusi, nii nagu need tulenevad liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest, tõlgendatakse kooskõlas nimetatud tavadega.

- Liikmesriikide ametiasutustel ja kohtutel on õigus kohaldada põhiõiguste kaitse riiklikke standardeid. Harta kaitsetase on alati ELi õigust kohaldavate riiklike meetmete miinimumstandard.⁴⁷ Seega, kui ELi õigusaktis nõutakse riiklike

40 ÜRO Peaassamblee (1979), *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 18. detsember 1979.

41 ÜRO Peaassamblee (1965), *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, 21. detsember 1965.

42 ÜRO Peaassamblee (1984), *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, 10. detsember 1984.

43 ÜRO Peaassamblee (1989), *Convention on the Rights of the Child*, 20. november 1989; vt ka ELK (suurkoda), C-540/03, *Euroopa Parlament versus Euroopa Liidu Nõukogu*, 27. juuni 2006, punkt 37.

44 Vt ülevaade kõigist ÜRO inimõigusi käsitlevatest õigusaktidest ja fakultatiivprotokollidest, ÜRO inimõiguste büroo [veebisait](#); vt ülevaade ratifitseerimise seisust ELi liikmesriikides, FRA veebipõhine andmesirvimisvahend (*EU Member States and International Obligations - United Nations*).

45 ÜRO Peaassamblee (2006), *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, 13. detsember 2006.

46 Euroopa Nõukogu (2011), Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS nr 210, Istanbul, 11. mai 2011. Vt ülevaade ratifitseerimise seisust ELi liikmesriikides, FRA veebipõhine andmesirvimisvahend (*EU Member States and International Obligations - Council of Europe*).

47 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikkel 53.

rakendusmeetmete võtmist, on liikmesriikide ametiasutustel ja kohtutel õigus kohaldada rangemaid riiklikke põhiõiguste kaitse standardeid.

- Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt kehtib see siiski üksnes tingimusel, et „see ei kahjusta hartas ette nähtud kaitse taset, nii nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, ega liidu õiguse ülimuslikkust, ühtsust ja tõhusust“.⁴⁸ Euroopa Liidu Kohus teeb sellest ülimuslikkuse (esimuse) põhimõttest järelduse, et liikmesriigi õiguse – isegi põhiseadusliku korra – normidega ei tohi kahjustada ELi õiguse tõhusust selle riigi territooriumil.
- Hartast tulenevate õiguste tõlgendamisel võivad abiks olla ka liikmesriikides kohaldatavad põhiõigused: hartas tunnustatud põhiõigusi, mis tulenevad liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest, tuleb tõlgendada kooskõlas nende tavadega.⁴⁹

3 Harta kohaldatavuse kontrollimise põhjused

Harta austamise, järgimise ja edendamise kohustus

- Harta artikli 51 lõike 1 kohaselt on liikmesriikidel kohustus austada hartast tulenevaid õigusi, järgida selles sätestatud põhimõtteid ja edendada harta kohaldamist.
- Seetõttu peavad liikmesriigid ELi õiguse rakendamisel austama hartat ja edendada selle kohaldamist. See kohustus lasub kõigil liikmesriikide organitel, sealhulgas riikide seadusandjatel, haldusasutustel, kohtunikel jt.
- Harta kasutamine seadusandlikus protsessis ei ole üksnes vahend, millega tagatakse, et liikmesriigi õigusaktid on n-ö hartakindlad, vaid see aitab ka kaasa harta edendamisele. Vt lisaselgitusi 4. peatükis.

Harta pakub rohkem ja/või tugevamaid õigusi

- Teiste õigusaktidega võrreldes annab harta lisaväärtust. Harta loob lisaväärtust sellega, et õigused muudetakse nähtavamaks, lisatakse uusi õigusi ja kasutatakse ära ELi õiguse tugevust.

48 ELK (suurkoda), C-399/11, *Stefano Melloni versus Ministerio Fiscal*, 26. veebruar 2013, punkt 60.

49 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 4.

- Paljud hartas sätestatud täiendavad õigused on Euroopa Inimõiguste Kohtu või liikmesriikide kohtute praktikas juba olemas. Harta muudab õigused ja põhimõtted nähtavamaks, sest see on uus, nüüdisaegne vahend, mis koondab ELi õiguskorras juba tunnustatud erinevad poliitilised, kodaniku-, majanduslikud ja sotsiaalsed õigused ning põhimõtted ühte õigusakti.
- Lisaks hõlmab see ELi eriõigusi, näiteks mitut ELi aluslepingutega liidu kodanikele antud õigust (vt ülevalde lisa).

Näide: õigused, mis on sätestatud hartas, kuid harva riikide põhiseadustes või inimõigusi käsitlevates dokumentides

Töötajate õigus olla ettevõttes informeeritud ja ära kuulatud (harta artikkel 27), kaitse põhjendamatu vallandamise korral (harta artikkel 30), keeld kasutada laste tööjõudu ja noorte töötajate kaitse (harta artikkel 32), võimalus kasutada üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid (harta artikkel 36), tarbijakaitse (harta artikkel 38).

Joonis 3. Harta ja EIÖK teksti võrdlus

Harta artiklid
ja EIÖK tekst:
hõlmavuse erinevused
ja samaväärsus

- Puudub EIÖKS
- Ulatuslikum kui EIÖKS
- Samaväärtne kaitse EIÖKga
- Oleneb Euroopa Liidu kontekstist

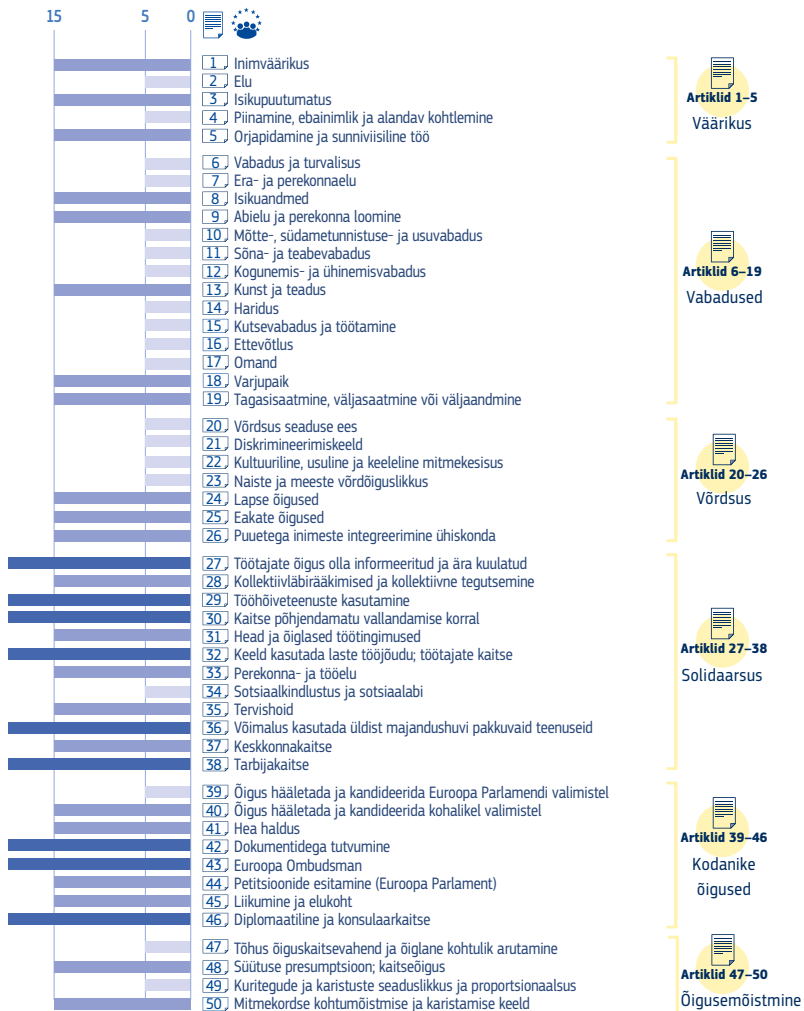
 Artiklid 1–5 Väärikus	 <ul style="list-style-type: none"> 1 Inimväärikus 2 Elu 3 Isikupuutumatus 4 Piinamine, ebainimlik ja alandav kohtlemine 5 Orjapidamine ja sunniviisiline töö
 Artiklid 6–19 Vabadused	 <ul style="list-style-type: none"> 6 Vabadus ja turvalisus 7 Era- ja perekonnaelu 8 Isikuandmed 9 Abielu ja perekonna loomine 10 Mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus 11 Sõna- ja teabevabadus 12 Kogunemis- ja ühinemisvabadus 13 Kunst ja teadus 14 Haridus 15 Kutsevabadus ja töötamine 16 Ettevõtlus 17 Omand 18 Varjupaik 19 Tagasisaatmine, väljasaatmine või väljaandmine
 Artiklid 20–26 Võrdsus	 <ul style="list-style-type: none"> 20 Võrdsus seaduse ees 21 Diskrimineerimiskeeld 22 Kultuuriline, usuline ja keeleline mitmekesisus 23 Naiste ja meeste võrdõiguslikkus 24 Lapse õigused 25 Eakate õigused 26 Puuetega inimeste integreerimine ühiskonda
 Artiklid 27–38 Solidaarsus	 <ul style="list-style-type: none"> 27 Töötajate õigus olla informeeritud ja ära kuulatud 28 Kollektiivläbirääkimised ja kollektiivne tegutsemine 29 Tööhõiveteenuste kasutamine 30 Kaitse põhjendamatu vallandamise korral 31 Head ja õiglased tööttingimused 32 Keeld kasutada laste tööjõudu; töötajate kaitse 33 Perekonna- ja tööelu 34 Sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi 35 Tervishoid 36 Võimalus kasutada üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid 37 Keskkonnakaitse 38 Tarbijakaitse
 Artiklid 39–46 Kodanike õigused	 <ul style="list-style-type: none"> 39 Õigus hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel 40 Õigus hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel 41 Hea haldus 42 Dokumentidega tutvumine 43 Euroopa Ombudsman 44 Petitsioonide esitamine (Euroopa Parlament) 45 Liikumine ja elukoht 46 Diplomaatiline ja konsulaarkaitse
 Artiklid 47–50 Õigusemõistmine	 <ul style="list-style-type: none"> 47 Tõhus õiguskaitsevahend ja õiglane kohtulik arutamine 48 Süütese presumpatsioon; kaitseõigus 49 Kuritegude ja karistuste seaduslikkus ja proportsionaalsus 50 Mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld

NB! Joonis põhineb harta selgitustel ja mõlema dokumendi teksti võrdlemisel, et näidata, kuidas harta suurendab õiguste nähtavust (mõni õigus, mida ei ole EIÖKS sõnaselgelt nimetatud, on hõlmatud kohtupraktikaga, mis on neile, kes ei ole eksperdid, vähem nähtav).

Allikas: FRA, 2018

Joonis 4. Hartast tulenevad õigused, mida riikide põhiseadustes sageli sõnaselgelt ei käsitleta

Nende liikmesriikide arv harta artiklite kaupa, kellel puuduvad samaväärsed ja selgesõnalised sätted põhiseaduses

NB! Joonis põhineb harta ja Euroopa Liidu liikmesriikide põhiseaduste teksti võrdlusel, et näidata, mis sätete korral saab harta kõige tõenäolisemalt suurendada õiguste nähtavust. Euroopa Liidu eriõigused (harta sätted, mis on joonisel 3 kollased) loeti riikide põhiseadustes kajastatuks, kui põhiseaduses leidis võrreldav säte (nt säte riikliku ombudsmani kohta).

Allikas: FRA, 2018

- Kui harta sisaldab õigusi, mille eeskuju on rahvusvahelised või muud Euroopa õigusaktid, näiteks EIÕK, laiendab see vahel neid õigusi.

Näited: hartast tulenevad õigused, mille kohaldamisala on laiem kui EIÕKst tulenevatel samalaadsetel õigustel

- EIÕK artikliga 6 on tagatud kohtusse pöördumise õigus ja kaitseõigus ainult tsiviilnõuete puhul ja kriminaalmenetluse raames. Harta artikli 47 ulatus on suurem: ELi õiguse kohaldamisalas tagab see õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele kõigis valdkondades, sealhulgas haldusmenetlustes, mis käsitlevad näiteks varjupaiga- ja rändeküsimusi ning maksuõigust.
- Harta artikliga 20 kehtestatakse võrdsus seaduse ees. Lisaks sellele sisaldab harta artikkel 21 üksikasjalikke, laiendatud ja selgeid diskrimineerimiskeelu aluseid, sealhulgas vanus, puue või seksuaalne sättumus, mida varasema põlvkonna traditsioonilisemates rahvusvahelistes inimõigusi käsitlevates dokumentides ei ole loetletud. (Need dokumendid sisaldavad tavaliselt mitteamendavat loetelu diskrimineerimise keelatud alustest, näiteks EIÕK artikkel 14.) Seda diskrimineerimiskeelu normi täiendavad erisätted, näiteks harta artikkel 23, mille kohaselt tuleb naiste ja meeste võrdõiguslikkus tagada kõikides valdkondades, sealhulgas tööhõive, töö ja töötasu (tuleb märkida, et artikkel 23 sisaldab „nii õiguse kui ka põhimõtte elemente“).⁵⁰ Harta artikliga 24 kodifitseeriti lapse õiguste konventsioonis sätestatud lapse õiguste olemus. Artiklis 25 viidatakse eakate õigustele ja artiklis 26 puuetega inimeste integreerimisele.
- Harta artiklil 14 (õigus haridusele), mis põhineb liikmesriikide ühistel põhiseaduslikel tavadel ja EIÕK protokollil artiklil 2, on laiem kohaldamisala kui asjakohasel EIÕK sättel. See hõlmab ka juurdepääsu kutse- ja täiendõppele, tasuta kohustusliku hariduse põhimõtet ja vabadust asutada eraharidusasutusi.

⁵⁰ EL (2007), Selgitused Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta (ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–35), punkt 35.

- Teatud põhiõiguste tõlgendamine Euroopa Liidu Kohtu poolt ELi õiguskorra konkreetses kontekstis võib mõnikord viia teistsuguste tulemusteni kui teistes süsteemides; see on veel üks põhjus kontrollida, kas ELi õigust kohaldatakse kõigi inimõigustealaste küsimuste suhtes.

Näide: teistsugune tulemus

Kohtuasjas *Soukupová* pidi Euroopa Liidu Kohus uurima Tšehhi pensionikindlustusseadust, millega määratakse pensioniiga seoses põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämise toetuse andmisega ELi eeskirjade alusel.⁵¹ Tšehhi pensionialastes õigusaktides on määratud pensioniiga, mis sõltub taotleja soost ja naiste puhul kasvatatavate laste arvust. Euroopa Liidu Kohus otsustas, et seoses ELi toetusega ennetähtaegselt pensionile jäämise korral ei ole liidu üldise diskrimineerimiskeelu põhimõttega kooskõlas see, et „tavapärase pensioniiga“ määratakse erinevalt, sõltuvalt taotleja soost ja naissoost taotlejate puhul taotleja kasvatatavate laste arvust.

Ühes varasemas kohtuasjas oli Euroopa Inimõiguste Kohus otsustanud, et Tšehhi vanaduspensioniseadus on kooskõlas EIÖK artikliga 14 koostoimes protokoll nr 1 artiklis 1 sätestatud omandiõigusega.⁵² *Soukupová* kohtuasi näitab, et liikmesriigi õigus võib olla kooskõlas diskrimineerimiskeelu tagatisega EIÖKst tulenevate õiguste kasutamisel (EIÖK artikkel 14 koostoimes protokoll nr 1 artikliga 1) ja siiski võidakse leida, et see on vastuolus võrdõiguslikkuse ja diskrimineerimiskeelu põhimõttega, mis on konkreetses kontekstis tagatud ELi õiguskorraga.

- Artikli 52 lõikes 3 koostoimes selgitustega harta kohta on sätestatud, et EIÖK protokolle (sh need, mida asjaomane liikmesriik ei ole veel ratifitseerinud) võib kasutada abistava tõlgendusvahendina.⁵³

Liikmesriikide kohtud võivad hartat kohaldada

- Harta mõju liikmesriigi õiguses ei sõltu liikmesriigi põhiseadusest (nt sellest, kuidas see on seotud rahvusvahelise õigusega, või monismi ja dualismi vahelisest spektrist), vaid tuleneb ELi õigusest ning põhineb seega vahetu õigusemõju ja ülimuslikkuse põhimõttel.

51 ELK, C-401/11, *Blanka Soukupová versus Ministerstvo zemědělství*, 11. aprill 2013.

52 ELK, *Andrle versus Tšehhi Vabariik*, nr 6268/08, 20. juuni 2011.

53 Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt: „[h]artas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad [EIÖKga] tagatud õigustele, on samad, mis neile [EIÖKga] ette on nähtud“. Selgitustes artikli 52 kohta märgitakse, et „[v]iide Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile kehtib nii konventsiooni kui ka selle juurde kuuluvate protokollide kohta“.

- Liikmesriikide kohtud on kohustatud tõlgendama riiklikke meetmeid kooskõlas hartaga, kui need kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse (nagu seda on tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus).⁵⁴
- Riiklikud meetmed võib hartat arvestades läbi vaadata, kui need kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse. Kui harta sätted on piisavalt täpsed ja tingimusteta, võib neil olla vahetu õigusmõju.⁵⁵ See tähendab, et hartaga vastuolus olevad liikmesriigi normid ei ole kohaldatavad.
- Vahetu õigusmõju võimaldab üksikisikutel tugineda hartale liikmesriikide kohtutes toimuvates menetlustes. Lisaks võib harta vahetu õigusmõju viia ka selliste õiguste tekkimiseni, mida liikmesriigi õiguses ei ole.

Näide: peatava toime tagamise kohustus

Abdida kohtuasi puudutas Belgia varjupaigaõigust ja on näide harta artikli 47 kohta (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele), millega antakse teatavatel asjaoludel õigus kasutada peatava toimega õiguskaitsevahendit.⁵⁶ Euroopa Liidu Kohus otsustas, et tagasisaatmisotsuse edasikaebamine peab hõlmama ajutist kaitset, sest tagasisaatmise täideviimisega oleks võidud asjaomane kolmanda riigi kodanik seada tõsisesse surmanuhtluse, piinamise või muu ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise ohtu.

- Kui on tuvastatud liidu õigusega vastuolus olev diskrimineerimine ja ei ole võetud võrdset kohtlemist tagavaid meetmeid, peab liikmesriigi kohus jätma mis tahes diskrimineeriva riikliku sätte kohaldamata. Ta ei pea eelnevalt taotlema või ootama ära selle sätte tühistamist seadusandja poolt ning peab kohaldama ebasoodsas olukorras oleva rühma liikmete suhtes samu norme, mida kohaldatakse soodsas olukorras oleva rühma isikute suhtes.⁵⁷

54 ELK, C-426/11, *Mark Alemo-Herron jt versus Parkwood Leisure Ltd*, 18. juuli 2013, punktid 30 ja 36; ELK, C-169/14, *Juan Carlos Sánchez Morcillo ja María del Carmen Abril García versus Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 17. juuli 2014, punktid 50 ja 51.

55 ELK, kohtuasi 26-62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos versus Nederlandse administratie der belastingen*, 5. veebruar 1963.

56 ELK (suurkoda), C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve versus Moussa Abdida*, 18. detsember 2014, punktid 52 ja 53; ELK, C-239/14, *Abdoulaye Amadou Tall versus Centre public d'action sociale de Huy*, 17. detsember 2015, punkt 58.

57 ELK, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. detsember 2002, punktid 42 ja 43; ELK, C-399/09, *Marie Landtová versus Česká správa socialního zabezpečení*, 22. juuni 2011, punkt 51; ELK, C-482/16, *Georg Stollwitzer versus ÖBB Personenverkehr AG*, 14. märts 2018, punktid 30 ja 45.

Näide: kohustus maksta hüvitist ebasoodsas olukorras olevale rühmale

Milkova kohtuasjas puudutas küsimus Bulgaaria tööseadustikku. Selle seadusega loodi õigusraamistik, mis annab konkreetse eelneva kaitse puudega töötajate vallandamise korral, kuid see tagatis ei laienenud sama puudega ametnikele. Euroopa Liidu Kohus leidis, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et võrdse kohtlemise põhimõtet ei ole järgitud, peab see kohus taastama võrdse kohtlemise, andes puudega ametnikele, kes on praeguse süsteemi tõttu ebasoodsas olukorras, samasugused soodustused nagu puudega töötajatele, keda see süsteem soosib. Seega eeldab liidu õiguse järgimise kohustus, et konkreetse puudega töötajaid kaitsvate liikmesriigi õigusnormide kohaldamisala laiendatakse nii, et nendest kaitsvatest normidest saaksid kasu ka sama puudega ametnikud.

- Teatud asjaoludel võivad hartast tulenevad õigused avaldada ka horisontaalset mõju, st tekitada kohustusi eraõiguslike isikute vahel. Euroopa Liidu Kohtu märgilise tähtsusega kohtuasjad, mis näitavad liidu põhiõiguste horisontaalset vahetut mõju, on *Mangold* ja *Kücükdeveci*.⁵⁸ Nendes kohtuasjades otsustas Euroopa Liidu Kohus, et liikmesriikide kohtud peaksid jätkma kohaldamata kõik liikmesriigi õigusnormid, mis on vastuolus vanuse alusel diskrimineerimise keelu üldpõhimõttega. Kui hartast tulenevad õigused on vahetult kohaldatavad, võib hartat kohaldada eraõiguslike isikute vahelistes kohtuvaidlustes (horisontaalne vahetu õigusmõju).

Näide: vanuse alusel diskrimineerimise keelu horisontaalne vahetu õigusmõju

Saksamaal algatatud *Kücükdeveci* kohtuasjas oli tegemist töötaja ja eraõigusliku tööandja vahelise vaidlusega töölepingu ülesütlemisest etteteatamise tähtaja üle. See tähtaeg arvutati töötaja tööstaazi alusel. Saksa õiguse kohaselt ei võetud arvesse töötaja 25. eluaasta täitumisele eelnenud töötamisperioode. Euroopa Liidu Kohus leidis, et see erand on vastuolus vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõttega. Seetõttu pidi eelotsusetaotluse esitanud kohus jätkma selle erandi kohaldamata.

- *Egenbergeri* kohtuasjas leidis Euroopa Liidu Kohus, et harta artikli 21 kohustuslik mõju ei erine põhimõtteliselt aluslepingute eri sätetest, mis keelavad diskrimineerimise erinevatel alustel, isegi kui diskrimineerimine tuleneb eraõiguslike

---

58 ELK (suurkoda), C-144/04, *Werner Mangold versus Rüdiger Helm*, 22. november 2005; ELK (suurkoda), C-555/07, *Seda Kücükdeveci versus Swedex GmbH & Co. KG*, 19. jaanuar 2010.

isikute vahelistest lepingutest⁵⁹. Järelikult oleks liikmesriigi kohus eraõiguslike isikute vahelises vaidluses kohustatud tagama oma pädevuse piires kohtuliku kaitse, mis tuleneb harta artiklitest 21 (diskrimineerimiskeeld⁶⁰) ja 47 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele), ning tagama nende artiklite täieliku õigusmõju, jättes vajaduse korral kohaldamata kõik sellega vastuolus olevad liikmesriigi õiguse sätted.

- Kohtuasjas *AMS* selgitas Euroopa Liidu Kohus, et selline horisontaalne vahetu õigusmõju võib lisaks diskrimineerimiskeelule olla ka muudel põhiõigustel ning et kohtuasjades *Mangold* ja *Kücükdeveci* kasutatud lähenemisviisi kohaldatakse põhimõtteliselt nii liidu õiguse üldpõhimõtete kui ka hartas sätestatud põhiõiguste suhtes.⁶¹
- Liikmesriike võib pidada vastutavaks ka harta rikkumise tõttu üksikisikutele tekitatud kahju eest. Seega on liikmesriik kohustatud tekitatud kahju hüvitama, kui
  - o rikutud õigusnormi eesmärk oli anda õigusi üksikisikutele,
  - o rikkumine on piisavalt selge (asjaomane liikmesriik on ilmselgelt ja tõsiselt eiranud oma kaalutusõiguse piire)
  - o ning riigil lasuva kohustuse täitmata jätmise ja kahju kannatanud isikutele tekitatud kahju vahel on otsene põhjuslik seos.⁶²

Liikmesriigi õiguse alusel võib riigil tekkida vastutus ka vähem rangetel tingimustel.⁶³

59 ELK (suurkoda), C-414/16, *Vera Egenberger versus Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.*, 17. aprill 2018, punktid 76, 77 ja 79. Euroopa Liidu Kohus tõmbab paralleeli kohtuasjadega *Defrenne* (ELK, kohtuasi 43-75, 8. aprill 1976, punkt 39), *Angonese* (ELK, C-281/98, 6. juuni 2000, punktid 33–36), *Angelo Ferlini* (ELK, C-411/98, 3. oktoober 2000, punkt 50), *International Transport Workers' Federation ja Finnish Seamen's Union* (ELK, C-438/05, 11. detsember 2007, punktid 57–61). Vt ka ELK (suurkoda), C-68/17, *IR versus JQ*, 11. september 2018, punktid 69–71.

60 „Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu“.

61 ELK (suurkoda), C-176/12, *Association de médiation sociale versus Union locale des syndicats CGT jt*, 15. jaanuar 2014, punkt 47.

62 Vt ELK, liidetud kohtuasjad C-6/90 ja C-9/90, *Andrea Francovich ja Danila Bonifaci jt versus Itaalia Vabariik*, 19. november 1991. Põhiõiguste rikkumise konkreetse konteksti kohta vt ELK (suurkoda), C-300/04, *M. G. Eman ja O. B. Sevinger versus College van burgemeester en wethouders van Den Haag*, 12. september 2006, punkt 69.

63 ELK, liidetud kohtuasjad C-46/93 ja C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA versus Bundesrepublik Deutschland ja The Queen versus Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd ja teised*, 5. märts 1996, punkt 66.

Euroopa Liidu Kohus võib hartat tõlgendada

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 267

Euroopa Liidu Kohus on pädev tegema eelotsuseid, mis käsitlevad järgmist:

- a) aluslepingute tõlgendamine;
- b) liidu institutsioonide, organite või asutuste õigusaktide kehtivus ja tõlgendamine.

Kui selline küsimus antakse liikmesriigi kohtusse, võib see kohus, kui ta leiab, et otsuse tegemiseks on vaja kõnealune küsimus lahendada, taotleda sellekohast eelotsust kohtult.

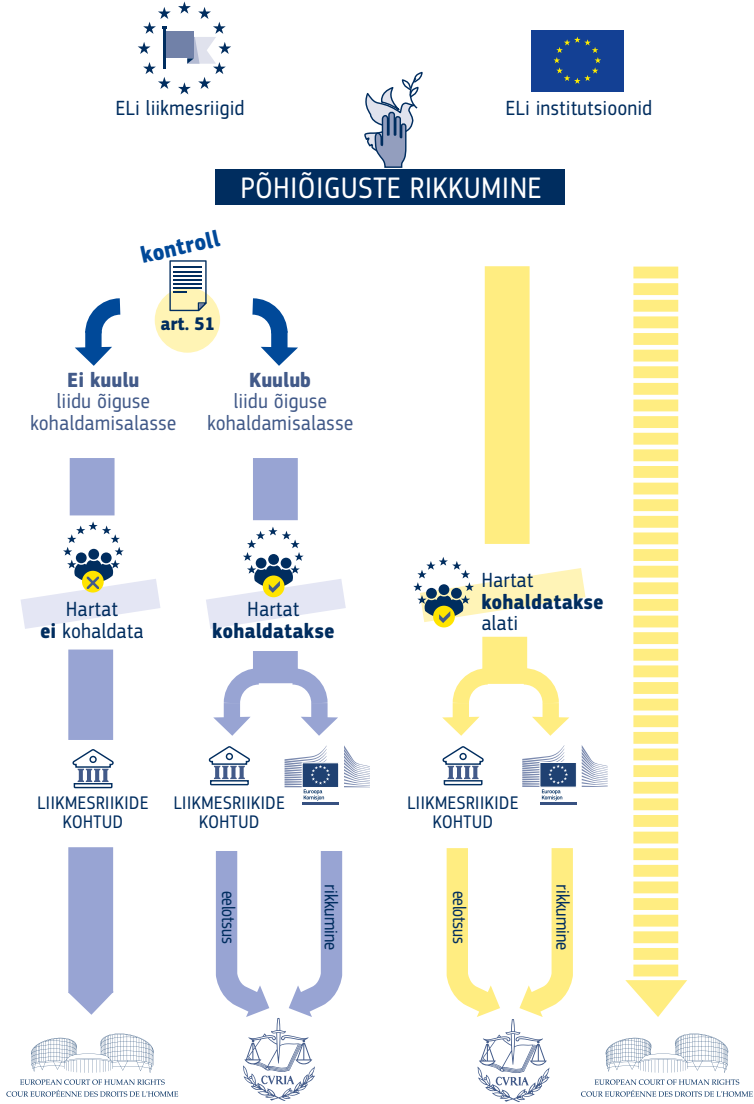
Kui mis tahes selline küsimus tekib poolelioleva kohtuasja käigus liikmesriigi kohtus, mille otsuste peale ei saa liikmesriigi õiguse alusel edasi kaevata, siis peab nimetatud kohus saatma asja kohtusse.

Kui niisugune küsimus tekib liikmesriigi kohtus poolelioleva kohtuasja käigus seoses kinnipeetava isikuga, teeb Euroopa Liidu Kohus otsuse võimalikult kiiresti.

- Liikmesriikide kohtud võivad esitada Euroopa Liidu Kohtule eelotsuse küsimusi.⁶⁴ Võimalus või kohustus pöörduda Euroopa Kohtusse põhineb koostööl, mis on kehtestatud eesmärgiga tagada liidu õiguse, sealhulgas põhiõiguste harta nõuetekohane kohaldamine ja ühetaoline tõlgendamine.
- Otsuse esitada kohtuasi Euroopa Liidu Kohtusse teeb liikmesriigi kohus. Eelotsusetaotlus pakub sageli kiiremat ja tõhusamat õiguskaitset kui kaebus Euroopa Inimõiguste Kohtule. Euroopa Liidu Kohtul on ainupädevus tunnistada ELi õigusakte kehtetuks. Kui liikmesriigi kohtul on kahtlusi sellise õigusakti kehtivuse suhtes, peab ta seetõttu pöörduma Euroopa Kohtu poole, märkides põhjused, miks ta peab õigusakti kehtetuks. Lisaks on liikmesriigi kohtutel, kelle otsuseid ei saa liikmesriigi õiguse kohaselt edasi kaevata, õiguslik kohustus edastada neile esitatud küsimus ELi õiguse kohta Euroopa Liidu Kohtule. See ei ole nii juhul, kui kohus teeb kindlaks, et „küsimus ei ole asjasse puutuv“ või et „Euroopa Kohus on kõnesolevat [...] õigusnormi juba tõlgendanud“ või et õigusnormi õige kohaldamine on „niivõrd ilmselge, et põhjendatud kahtlus ei ole võimalik“. Sellise kahtluse puudumise uurimisel peaks kohus võtma arvesse ELi õiguse erijooni,

⁶⁴ Vt ELK, Soovitused liikmesriikide kohtutele eelotsuse taotlemiseks (ELT C 257, 20.7.2018). Vt ka Euroopa Kohtu temaatiline ülevaade „Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamisala“, detsember 2017.

Joonis 5. Harta ja juurdepääs Euroopa Liidu Kohtule

Allikas: FRA, 2018

sealhulgas „tõlgendamisel tekkivaid erilisi raskusi ja kohtuotsuste lahknevuse ohtu“ ELis.⁶⁵

Näide: liikmesriigi kohtuniku erinev olukord võrreldes Euroopa Inimõiguste Kohtuga

Kui liidu õiguse alusel tehtud eelotsusega võimaldatakse liikmesriikide kohtutele otsene juurdepääs Euroopa Liidu Kohtule, siis Euroopa Inimõiguste Kohtu puhul on olukord (praegu) teistsugune. Enne taotluse esitamist Euroopa Inimõiguste Kohtule peavad olema ammendatud õiguskaitsevahendid, mis on kättesaadavad liikmesriigi kohtute kaudu, ning täidetud peavad olema muud vastuvõetavuse tingimused. Euroopa Liidu Kohtu eelotsusemenetluses neid takistusi ei ole. Euroopa Liidu Kohus pakub ka palju kiiremat kohtumenetlust. Menetluste keskmine kestus on 16,3 kuud.⁶⁶

Tuleb siiski märkida, et 1. oktoobril 2018 jõustus EIÕK protokoll nr 16. See võimaldab liikmesriikide kõrgeimatel kohtutel küsida nende menetlustes olevates kohtuasjades Euroopa Inimõiguste Kohtult nõuandvaid arvamusi „põhimõttelistes küsimustes, mis puudutavad konventsioonis või selle protokollides määratletud õiguste ja vabaduste tõlgendamist või kohaldamist“. Selles mõttes sarnaneb uus menetlus teatud määral Euroopa Liidu Kohtu eelotsusemenetlusega.⁶⁷

Hartast tulenevate õiguste rikkumine võib viia rikkumismenetluseni

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 258

Kui komisjon on arvamisel, et liikmesriik ei ole täitnud aluslepingutest tulenevat kohustust, esitab ta selle kohta oma põhjendatud arvamuse, olles andnud asjasse puutuvale riigile võimaluse esitada oma seisukoht.

Kui asjasse puutuv riik ei järgi esitatud arvamust komisjoni seatud tähtaja jooksul, võib komisjon anda asja Euroopa Liidu Kohtusse.

- Euroopa Komisjon teeb järelevalvet aluslepingute kohaldamise üle. Kui „komisjon on arvamisel, et liikmesriik ei ole täitnud aluslepingutest tulenevat kohustust“,

65 ELK, kohtuasi 283/81, *Srl CILFIT ja Lanificio di Gavardo SpA versus Ministero della sanità*, 6. oktoober 1982, punkt 21.

66 ELK (2018), *Aastaaruanne 2017*, Luxembourg, 2018, lk 14.

67 1. augusti seisuga on selle õigusakti ratifitseerinud ainult viis ELi liikmesriiki (Eesti, Leedu, Prantsusmaa, Sloveenia ja Soome).

võib ta algatada rikkumismenetluse (märgukiri, põhjendatud arvamus ja Euroopa Kohtusse pöördumine).⁶⁸

- Harta on ELi esmase õiguse osa ja Euroopa Komisjon võib algatada rikkumismenetluse harta rikkumise suhtes liikmesriigi poolt, tingimusel et harta on kohaldatav (st väidetav inimõiguste rikkumine toimus liidu õiguse kohaldamisalas; vt 4. peatükk).⁶⁹

Näide: harta ja rikkumismenetlused

Prægused näited komisjoni sellisest sekkumisest hõlmavad rikkumismenetlust seoses riikliku varjupaigaõigusega, mille puhul komisjon leidis, et see ei ole kooskõlas ELi õigusaktidega (varjupaigamenetluste direktiiv 2013/32/EL, tagasisaatmisdirektiiv 2008/115/EÜ, vastuvõtutingimuste direktiiv 2013/33/EL) ja harta mitme sättega.⁷⁰ Teine näide (käsiraamatu koostamise ajal samuti veel pooleli) käsitleb kohtusüsteemi reformi seadust, mille tulemusena oleks suur osa kõrgeima kohtu koosseisust sunnitud pensionile jääma. Komisjon on seisukohal, et reformi aspektid kahjustavad kohtusüsteemi sõltumatuse põhimõtet, sealhulgas kohtunike ametist tagandamatust, ning on seega vastuolus kohustustega, mis tulenevad Euroopa Liidu lepingu artikli 19 lõikest 1 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47.⁷¹

4 Kuidas kontrollida harta kohaldatavust?

Millest tuleks hindamist alustada?

- Harta kohaldatavuse hindamisel lähtutakse artiklist 51. Sellega kodifitseeritakse liidu õiguse üldpõhimõtete kohaldamist käsitlev Euroopa Liidu Kohtu praktika.⁷² Vt 1. peatükk, jaotised „Kohaldamisala” ja „Mis on harta artikli 51 mõte?”.

68 Euroopa ühendused (2012), Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikkel 258.

69 Rikkumismenetluse ja selle kasutamise optimeerimise kohta põhiõiguste kontekstis vt de Schutter, O. (2017), *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Avatud Ühiskonna Instituut, oktoober 2017.

70 Rikkumine nr 20152201.

71 Rikkumine nr 20172121.

72 Vt selgitused harta artikli 51 lõike 1 kohta (ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–37). Vt ka kohtujurist Cruz Villalóni 12. juuni 2012. aasta ettepanek (punkt 25) kohtuasjas ELK (suurkoda), C-617/10, *Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson*, 26. veebruar 2013. Õiguse üldpõhimõtete ja harta artikli 51 kohta vt joonealune märkus 8.

- Selleks et vältida liidu õiguse rikkumist, tuleks riigisisestes otsustusprotsessides (sh eelkõige seadusandlikes menetlustes) süstemaatiliselt uurida, kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta on kohaldatav või mitte. Hindamine peaks toimuma iga kavandatava seadusandliku või poliitikaalgatuse väga varases ettevalmistus-etapis. Kui teatud õiguse või poliitikakujundamise kategooriad on algusest peale vabastatud igasugusest hartaga seotud kontrollist, on olemas risk, et ettepaneku hilisemas mõjuhinnangus või õiguslikus kontrollis ei arvestata harta sätteid, isegi kui harta on kohaldatav (vastupidi liiga üldisele eeldusele, et liidu õigus ei ole kohaldatav).
- Artiklis 51 sätestatud tingimuste täitmise süstemaatiline kontroll on oluline vahend, mis tagab harta kohaldamise edendamise. Korrapärane sõeluuring artikli 51 alusel parandab harta kohaldatavuse nähtavust ning teadlikkust ja teadmisi selle kohta.

Mis on harta kohaldamiseks vajalik nõue?

- Harta on liidu organitele alati siduv, isegi „kui nad tegutsevad väljaspool ELi õigusraamistikku“⁷³ kuid liikmesriikidele on see kohustuslik üksnes „liidu õiguse kohaldamise korral“.
- Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist (*mise en œuvre*) ja kohaldamist liikmesriikide poolt.⁷⁴ See tähendab sama, mis „tegutsemine liidu õiguse kohaldamisalas“, ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.
- Selleks et hartat saaks kohaldada liikmesriigi õigusakti suhtes, peab see seega (potentsiaalselt) kvalifitseeruma liidu õiguse rakendusaktina harta artikli 51 lõike 1 tähenduses, mis tähendab, et see kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse.

73 Vt ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-8/15 P – C-10/15 P, *Ledra Advertising Ltd jt versus Euroopa Komisjon ja Euroopa Keskpank*, 20. september 2016, punkt 67.

74 ELK, C-419/14, *WebMindLicenses kft versus Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság*, 17. detsember 2015, punkt 66; ELK (suurkoda), C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punktid 25-27; ELK, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013, punkt 73; ELK, C-265/13, *Emiliano Torralbo Marcos versus Korota SA ja Fondo de Garantía Salarial*, 27. märts 2014, punktid 29 ja 30; ELK (suurkoda), C-617/10, *Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson*, 26. veebruar 2013, punkt 19.

Seose olemasolu Euroopa Liidu õigusega kui miinimumnõue

- Kui ei ole võimalik tuvastada seost ELi õigusega, ei kohaldata ELi liikmesriikide suhtes ühtegi ELi põhiõigustega seotud kohustust – hartat ei kohaldata.
- ELi põhiõigused kehtivad ainult n-õ käsikäes liidu õiguse sätetega. ELi põhiõiguste kohaldamise miinimumnõue on, et peab olema piisav seos liidu muu õigusaktiga kui harta.⁷⁵
- See, et on olemas seos liidu õigusega, ei tähenda tingimata, et ELi põhiõigused on kohaldatavad: mitte iga seos liidu õigusega ei ole piisav, et käivitada ELi põhiõiguste kohaldamine.⁷⁶

Näited: ebapiisavad seosed ELi õigusega

- (Liikmesriigi õigusakti ja ELi õiguse sätte) küsimused on „tihedalt seotud või üks küsimus mõjutab kaudselt teist“⁷⁷ (vt 7. peatükk, olukord B.1).
- Ainuüksi asjaolu, et riiklik meede kuulub valdkonda, milles ELil on pädevus⁷⁸ (vt 7. peatükk, olukord B.6).
- Liikmesriigi õigusakt kvalifitseerub „rangema siseriikliku kaitsemeetmena“ (õigusaktid, mis ületavad liidu kehtestatud miinimumnõudeid)⁷⁹ (vt 7. peatükk, olukord A.3).

75 Vt näiteks ELK, C-92/14, *Liliana Tudoran jt versus SC Suport Colect SRL*, 3. juuli 2014, punktid 43–48; ELK, C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV versus Walter Van Gastel Balen NV jt*, 8. mai 2014, punkt 20; ELK, C-457/09, *Claude Chartry versus Belgia riik*, 1. märts 2011, punktid 22–25.

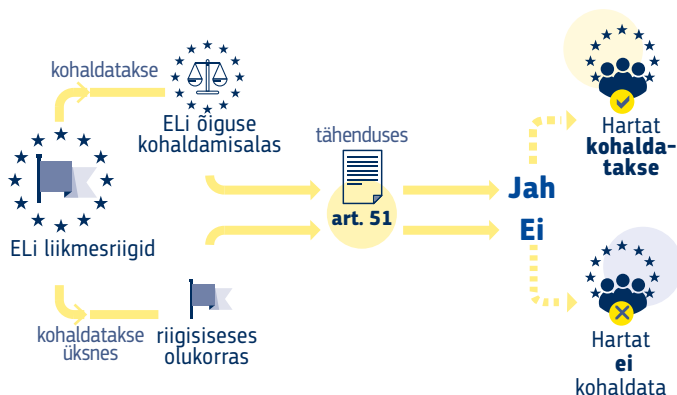
76 Vt näiteks ELK, C-20/10, *Vino Cosimo Damiano versus Poste Italiane SpA*, 11. november 2010, punktid 53, 54, 56, 57 ja 64; ELK, C-161/11, *Vino Cosimo Damiano versus Poste Italiane SpA*, 22. juuni 2011, punktid 38 ja 39.

77 ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punktid 34–36. Vt ka ELK, liidetud kohtuasjad C-483/09 ja C-1/10, *Kriminaalasjad versus Magatte Gueye (C-483/09) ja Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15. september 2011.

78 ELK, C-206/13, *Cruciano Siragusa versus Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. märts 2014; ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punktid 24, 27, 34–36 ja 46. Vt ka ELK, C-309/96, *Daniele Annibaldi versus Sindaco del Comune di Guidonia ja Presidente Regione Lazio*, 18. detsember 1997.

79 ELK, C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe versus Land Rheinland-Pfalz*, 14. aprill 2005, punktid 58–64; ELK, C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) versus Borsana Srl*, 17. detsember 1998.

Joonis 6. Harta kohaldatavuse kontrollimine

Allikas: FRA, 2018

- Liikmesriigi õiguses on vabatahtlikud viited liidu õigusele⁸⁰ (vt 7. peatükk, olukord B.5).
- Selleks et seos liigituks „liidu õiguse kohaldamisena“, peab see olema piisavalt konkreetne. Seos on piisavalt konkreetne, kui liikmesriigid tegutsevad ELi esindajana või kui nad peavad tuginema mingile liidu õigusest tulenevale volitusele (vt 5. peatükk).

5 Mis olukordades hartat kohaldatakse?

Kui liikmesriigid tegutsevad Euroopa Liidu esindajana

- Liikmesriik tegutseb ELi agendi või esindajana, kui ta tegutseb liidu nimel. Liidu nimel võivad tegutseda kõik liikmesriikide ametiasutused ja kohtud.
- Selline olukord hõlmab Euroopa Liidu institutsioonide, organite ja asutuste õigusaktide täitmist või ülevõtmist.⁸¹ See võib hõlmata selliseid õigusakte nagu

⁸⁰ ELK, C-482/10, *Teresa Cicala versus Regione Siciliana*, 21. detsember 2011.

⁸¹ ELK, C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras versus Gintaras Dockevičius ja Jurgita Dockevičienė*, 15. juuni 2017, punktid 36 ja 44; ELK (suurkoda), C-258/14, *Eugenia Florescu jt versus Casa Județeană de Pensii Sibiu jt*, 13. juuni 2017, punkt 35.

määrused,⁸² direktiivid,⁸³ välislepingud (ELi sõlmitud rahvusvahelised lepingud)⁸⁴ või aluslepingu erisätted.⁸⁵ Liidu õiguse kohaldamine esindajana võib tekkida eri olukordades, kus liikmesriigi õigusaktidel (või nende eelnõudel) on oma roll. Tuginedes Euroopa Liidu Kohtu ulatuslikule kohtupraktikale ELi põhiõiguste kohaldatavuse valdkonnas, on võimalik tuvastada eri esindusolukorrad.⁸⁶

- o Liidu õigusaktide ülevõtmine liikmesriigi õigusesse:⁸⁷ selles sageli esinevas olukorras on liikmesriikide õigusaktide eesmärk võtta liidu õigusaktide alusel üle konkreetsed kohustuslikud nõuded, näiteks direktiivi rakendamise kaudu. Vt lisaselgitused: 7. peatükk, olukord A.1 ja olukord A.2.
- o Euroopa Liidu õigusega antud volituste alusel vastu võetud liikmesriigi õigusaktid:⁸⁸ selles olukorras kasutab liikmesriik oma kaalutusõigust ELi õiguse alusel. Näiteks võib tuua otsused, mille liikmesriigid teevad kaalutusõiguse või erandi alusel, mis on neile antud liidu õigusaktiga. Vt lisateave: 7. peatükk, olukord A.3.
- o Liikmesriikide õigusaktid, mis hõlmavad õiguskaitsevahendeid, karistusi või täitemeetmeid ja mida saab rakendada seoses liidu õigusakti või aluslepingu sättega:⁸⁹ vastavalt ELLi artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö kohus-

82 Vt näiteks ELK, C-384/05, *Johan Piek versus Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. jaanuar 2007, punkt 32.

83 Vt näiteks ELK, liidetud kohtuasjad C-20/00 ja C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) ja Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) versus The Scottish Ministers*, 10. juuli 2003, punkt 88.

84 ELK, C-7/98, *Dieter Krombach versus André Bamberski*, 28. märts 2000, punktid 18–28; ELK, liidetud kohtuasjad C-7/10 ja C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie versus Tayfun Kahveci ja Osman Inan*, 29. märts 2012, punkt 23. Vt ka ELK, C-370/12, *Thomas Pringle versus Iirimaa valitsus, Iirimaa ja the Attorney General*, 27. november 2012, punktid 178–181.

85 Vt näiteks ELK (suurkoda), C-300/04, *M. G. Eman ja O. B. Sevinger versus College van burgemeester en wethouders van Den Haag*, 12. september 2006, punktid 56–61; ELK (suurkoda), C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punkt 33.

86 Need olukorrad põhinevad osaliselt järgmisel väljaandel: De Mol, M. (2014), *De directe werking van de grondrechten van de Europese Unie*, väitekiri, Maastrichti ülikool, Oisterwijk Wolf Legal Publishers. Loomulikult areneb Euroopa Kohtu praktika ja seega ei saa nimekirja pidada ammendavaks ega muul viisil lõplikuks.

87 Vt näiteks ELK, liidetud kohtuasjad C-20/00 ja C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) ja Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) versus The Scottish Ministers*, 10. juuli 2003; ELK (suurkoda), C-300/04, *M. G. Eman ja O. B. Sevinger versus College van burgemeester en wethouders van Den Haag*, 12. september 2006.

88 Vt näiteks ELK, liidetud kohtuasjad C-356/11 ja C-357/11, *O. ja S. versus Maahanmuuttovirasto ja Maahanmuuttovirasto versus L.*, 6. detsember 2012; ELK (suurkoda), C-276/12, *Jiří Sabou versus Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*, 22. oktoober 2013.

89 Vt näiteks ELK (suurkoda), C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA versus Directeur de l'administration des contributions directes*, 16. mai 2017, punktid 40–42 ja 49–52; ELK, C-405/10, *Kriminaalasi versus Özlem Garenfeld*, 10. november 2011; ELK (suurkoda), C-617/10, *Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson*, 26. veebruar 2013; ELK, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013.

tusele ja asjakohaste ELi menetluseeskirjade puudumise korral on liikmesriigid kohustatud tagama liidu õigusest tulenevate ELi õiguste ja kohustuste tõhususe. Kuigi liikmesriikidel on menetlusautonoomia, peavad nad kasutama oma menetlusi, et tagada ELi sisuliste õiguste nõuetekohane rakendamine (7. peatükk, olukord A.4).

- o Liikmesriikide õigusaktid, mis sisaldavad liidu õigusaktis nimetatud õigusmõisteid:⁹⁰ mõnikord viidatakse liidu õigusaktides liikmesriigi õiguse mõistetele. Võib öelda, et sellised liikmesriigi mõisted aitavad kaasa „liidu õiguse kohaldamisele“, kui neid kasutatakse asjaomaste ELi sätete kontekstis (7. peatükk, olukord A.5).
- o Liidu õigusaktide (täpsesse) kohaldamisalasse kuuluvad liikmesriikide õigusaktid, mille kohta puuduvad konkreetsed rakendusaktid:⁹¹ see olukord puudutab peamiselt rakendamata jätmist (7. peatükk, olukord B.1).

Kui liikmesriikidel on vaja tugineda Euroopa Liidu õiguse kohasele volitusele

- Selline liidu õiguse kohaldamise vorm puudutab liikmesriikide õigusakte, mis kuuluvad ELi keelu alla. Liikmesriigid peavad selliste õigusaktide põhjendamiseks kasutama ELi õiguses sätestatud erandeid. Niisugustes olukordades lubab ELi õigus selliseid liikmesriikide õigusakte, mis ei tohi siiski riivata ELi põhiõigusi. Sel põhjusel kohaldatakse hartat tagamaks, et ELi õigusega ei anta liikmesriikidele volitust võtta meetmeid, millega rikutakse põhiõigusi.⁹²

---

90 Vt näiteks ELK, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. detsember 2002, punktid 29–32; ELK, C-520/03, *José Vicente Olaso Valero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. detsember 2004, punkt 34; ELK, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. detsember 2005, punktid 25 ja 26.

91 Vt näiteks ELK (suurkoda), C-555/07, *Seda Küçükdeveci versus Swedex GmbH & Co. KG*, 19. jaanuar 2010.

92 ELK, C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE ja Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou versus Dimotiki Etairia Pliroforissis ja Sotirios Kouvelas ja Nicolaos Avdellas jt*, 18. juuni 1991, punktid 41–43. Vt ka ELK, C-390/12, *Robert Pflieger jt*, 30. aprill 2014, punktid 30–37; ELK (suurkoda), C-145/09, *Land Baden-Württemberg versus Panagiotis Tsakouridis*, 23. november 2010, punkt 52.

Näide: riiklik meede, mida käsitatakse vaba liikumise piiranguna (ja mida tuleb seetõttu põhjendada)

Üheks näiteks on liikmesriigi õigusakt, millega keelatakse mänguautomaatide käitamine väljaspool kasiinosid. Sellised õigusnormid piiravad ELTLi artikliga 56 tagatud teenuste osutamise vabadust ja on seega ELi õiguse kohaselt vastuvõetavad üksnes juhul, kui neid saab põhjendada ülekaaluka avaliku huviga. Uurimisel, kas selline meede on põhjendatud, on harta asjakohane. Kõnealuseid liikmesriigi eeskirju saab pidada põhjendatuks ainult juhul, kui need on harta ga kooskõlas.⁹³

- Tuginedes Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikale ELi põhiõiguste kohaldatavuse valdkonnas, on võimalik eristada selle ELi volitusega seotud olukorra kahte peamist alamkategoriat.⁹⁴ Vt nende kategooriate lisaselgitused: 7. peatükk, [olukord B.2.](#)
  - Liikmesriikide õigusaktid, millega piiratakse isikute, teenuste, kaupade või kapitali vaba liikumist või asutamisevabadust:⁹⁵ see olukord kajastab Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika klassikalist lähenemisviisi.
  - Liikmesriikide õigusaktid, millega jäetakse isikud ilma ELi kodakondsusest ELTLi artikli 20 tähenduses:⁹⁶ see olukord puudutab Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika hilisemat arengut.

Konkreetsed liikmesriikide seadusandlike ja poliitikaprotsesside suunised: tutvuge meie kontrollnimekirjaga!

Käesoleva käsiraamatu 7. peatükis on esitatud „artikli 51 kontrollnimekiri“, mida kasutatakse liikmesriikide seadusandlikes ja poliitikaprotsessides, et hinnata, kas liikmesriigi õigusakti (eelnõu) saab käsitada liidu õiguse kohaldamisena harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

93 ELK, C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft jt versus Magyar Állam*, 11. juuni 2015.

94 Loomulikult võib tulevases kohtupraktikas esile kerkida ka muid kategooriaid.

95 ELK, C-390/12, *Robert Pflieger jt*, 30. aprill 2014, punktid 30–37.

96 ELK, C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft jt versus Magyar Állam*, 11. juuni 2015, punkt 74.

6 Kuidas hartat kohaldada?

Kui liikmesriigi õigusakti või poliitika väljatöötamise kontrolli käigus jõutakse järeldusele, et harta on kohaldatav, tuleb sellist liikmesriigi õigusakti või poliitikat tõlgendada kooskõlas hartaga ja vajaduse korral see hartat arvestades läbi vaadata. Selleks peavad riiklikud osalejad teadma, kuidas hartat tõlgendada, ning mõistma, kas ja mil määral saab hartast tulenevate õiguste kasutamist piirata.

Mis on asjakohased tõlgendamise vahendid?

Hartast tulenevate õiguste tõlgendamisel võivad teavet pakkuda mitmesugused vahendid.

- Selgitused harta kohta.⁹⁷ Selgitused on kasulik lähtepunkt: need pakuvad harta tõlgendamise suuniseid ja neid tuleb harta sätete tõlgendamisel arvestada.⁹⁸
- Euroopa Liidu Kohtu praktika.⁹⁹
- EIÕK ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika.¹⁰⁰
- Liikmesriikide ühised põhiseaduslikud tavad.¹⁰¹
- Asjakohased rahvusvahelise õiguse allikad (v.a EIÕK), eelkõige Euroopa sotsiaalhartas, millest lähtuti Euroopa Liidu põhiõiguste harta mitme sätte koostamisel. Nii hartas kui ka selle selgitustes mainitakse teatavaid rahvusvahelise õiguse akte, mis on harta tõlgendamisel asjakohased.¹⁰²
- Asjakohased liikmesriikide õigusaktid. Mõnes harta sättes viidatakse liikmesriigi õigusele. Näiteks artiklis 9 (õigus abielluda ja õigus luua perekond) on sätestatud, et „[õ]igus abielluda ja õigus luua perekond tagatakse nende õiguste kasutamist reguleerivate siseriiklike õigusaktide kohaselt“.

97 Euroopa Liidu Teataja, ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–35.

98 Euroopa ühendused (2012), Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 6 lõige 1, ja EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 7.

99 Kättesaadav veebisaidil *Curia* või *EUR-Lex*.

100 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 3.

101 EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 4.

102 Vt käesoleva käsiraamatu lisa.

FRA TEGEVUS

FRA abi: Charterpedia ja käsiraamatud

FRA veebisaidil on kättesaadavad mitu FRA ja Euroopa Nõukogu / Euroopa Inimõiguste Kohtu ühiselt koostatud temaatilist käsiraamatut. Neis antakse ülevaade Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kõige asjakohasemast kohtupraktikast, mis käsitleb harta ning EIÕK kasutamist asjaomastes poliitikavaldkondades (kõigis ELi keeltes):

- *Handbook on European Data Protection Law – 2018 edition* (Euroopa andmekaitseõiguse käsiraamat, 2018. a väljaanne), 2018;
- *Handbook on European non-discrimination law – 2018 edition* (Diskrimineerimisvastase õiguse käsiraamat, 2018. a väljaanne), 2018;
- *Õiguskaitse kättesaadavust käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat*, 2016;
- *Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat*, 2015;
- *Euroopa varjupaiga-, piiri- ja sisserändeõiguse käsiraamat*, 2014.

FRA Charterpedia on veebipõhine ühtne kontaktpunkt, mis võimaldab tutvuda artiklite kaupa hartat käsitleva Euroopa ja liikmesriikide kohtupraktikaga. Lisaks esitatakse Charterpedias kõigi harta sätete kohta asjakohased liikmesriigi põhiseaduse ning rahvusvaheliste ja Euroopa inimõigustealaste õigusaktide sätted. Samuti võimaldab Charterpedia lihtsat juurdepääsu hartat käsitlevale riigipõhisele teabele (nt riikide teabelehed harta kohta).

Charterpedia on kättesaadav FRA veebisaidi kaudu.

Mis asjaoludel võib hartast tulenevate õiguste teostamist piirata?

Põhiõiguste harta artikkel 52 – õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine

1. Hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning järgides nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

- Harta artikkel 52 sisaldab üldsätet õiguste piiramise kohta.
- Hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamise piiramine on lubatud järgmistel tingimustel:
  - piirang peab olema seadusega ette nähtud;
  - piirang peab järgima nende õiguste ja vabaduste olemust;
  - piirang peab vastama liidu tasandil tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi (õiguspärane eesmärk);
  - piirang peab proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt olema vajalik ja vastama tegelikult taotletavatele eesmärkidele (proportsionaalsuse põhimõtte).
- Lisaks peab hartast tuleneva sellise õiguse piiramine, mis vastab EIÕKs sätestatud õigusele, vastama ka EIÕKs sätestatud piirangunõuetele.¹⁰³

Erisuunised: tutvuge meie kontrollnimekirjaga!

Käesoleva käsiraamatu 8. peatükis on esitatud kontrollnimekiri, mida saab kasutada, et kontrollida seadusandlike ettepanekute vastavust põhiõiguste hartale.

¹⁰³ EL (2012), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012), artikli 52 lõige 3.

II osa. Praktilised vahendid

7 Harta kohaldatavuse kontrollnimekiri

- See kontrollnimekiri on vahend, mille abil hinnata, kas ja mil määral kohaldatakse ELi põhiõigusi liikmesriikide seadusandlikes ja poliitikaprotsessides. See põhineb Euroopa Liidu Kohtu hartaeelsel ja -järgsel kohtupraktikal.¹⁰⁴
- Artikli 51 kohase läbivaatamise põhiküsimus on, kas asjaomast liikmesriigi õigusakti (eelnõu) saab käsitada „liidu õiguse kohaldamisena“ harta artikli 51 lõike 1 tähenduses (edaspidi „liidu õiguse kohaldamine“). Vt sissejuhatav selgitus: 1. peatükk, 4. peatükk ja 5. peatükk.

Valige suund, mis kajastab teie lähtekohta

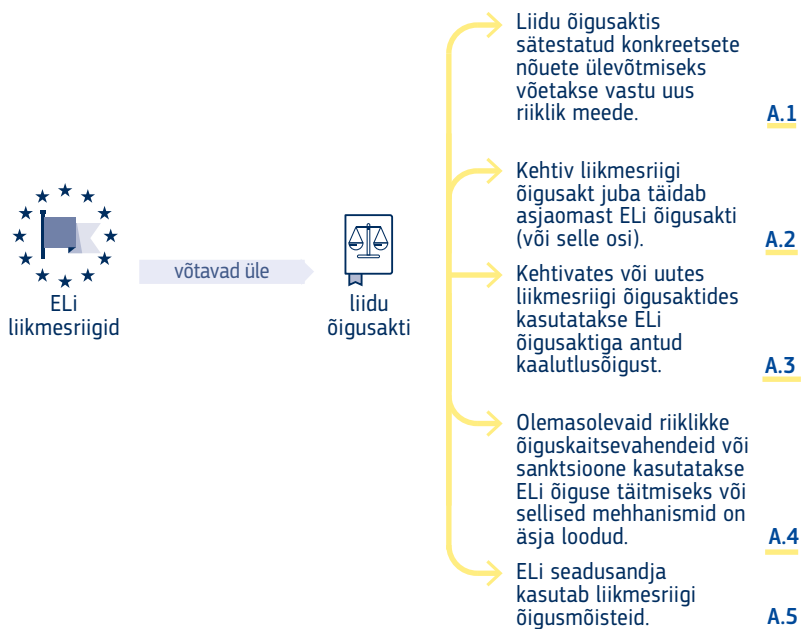
- Kontrollnimekiri põhineb kahel suunal olenevalt sellest, kas liikmesriigi seadusandliku või poliitikaprotsessiga reageeritakse konkreetsele ELi õigusaktile (nt määrus, direktiiv, välisleping või aluslepingu konkreetne säte) või mitte. Teie olukord (vt 5. peatükk) on teie lähtekohast.
- Kasutage suunda A, kui liikmesriigi seadusandliku või poliitikaprotsessi eesmärk on ELi õigusakti ülevõtmine liikmesriigi õigussüsteemi, selle kohaldamine või täitmine.
- Kasutage suunda B, kui liikmesriigi seadusandliku või poliitikaprotsessi eesmärk ei puuduta ELi õigusakti.

¹⁰⁴ Kontrollnimekiri põhineb suurel määral dokumendil Mol, M. (2016), „Article 51 of the EU Charter in the legislative processes of the Member States“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law (MJ)*, 23(4), lk 640–666.

Suund A: liikmesriigi seadusandliku meetme alus on ELi õigusakt

- Kõige ilmsem liidu õiguse kohaldamise näide on stsenaarium, kus liikmesriik võtab üle või rakendab liidu õigusakti. Liikmesriigid tegutsevad selle stsenaariumi korral ELi agentide või esindajatena (nn esindusolukord, vt 4. peatükk). Sellise stsenaariumi korral on selge, et kohaldatakse ELi põhiõigusi.

Joonis 7. Olukorrad, kus hartat kohaldatakse vastusena liidu õigusaktile

Allikas: FRA, 2018

- Liidu õigusaktid võivad mõjutada liikmesriikide seadusandlikke akte mitmeti, mis põhjustab liidu õiguse kohaldamise (harta artikli 51 tähenduses) erinevaid vorme. Järgmised olukorrad on täpsemad näited, mida võib selles kontekstis käsitada liidu õiguse kohaldamisena.

Liidu õigusaktis sätestatud konkreetsete sisuliste ja/või menetlusnõuete ülevõtmiseks võetakse vastu uus riiklik meede (olukord A.1)

Kõnealuse liidu õigusakti puhul võib olla nõutav võtta uusi riiklikke meetmeid, millega võetakse üle konkreetsed sisulised ja menetlusnõuded. Sellised riiklikud meetmed liigituvad liidu õiguse kohaldamiseks.¹⁰⁵ Põhimõtteliselt kohaldatakse ELi põhiõigusi.

Eri liiki siduvad liidu õigusaktid

- Artikkel 51: rakendamine puudutab ELi institutsioonide, organite või asutuste vastu võetud õigusaktide ülevõtmist või kohaldamist.¹⁰⁶
- Need õiguslikult siduvad ELi õigusaktid võivad olla näiteks määrused,¹⁰⁷ direktiivid,¹⁰⁸ välislepingud (mille on sõlminud EL)¹⁰⁹ või aluslepingu erisätteid.¹¹⁰

Ülevõtmine uute riiklike meetmetega

- Uued riiklikud reguleerivad või seadusandlikud meetmed, mis tuleb vastu võtta, et inkorporeerida ELi õigusaktide kohustuslikud nõuded liikmesriigi õiguskorda, kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena.

¹⁰⁵ ELK, kohtuasi 5/88, *Hubert Wachauf versus Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, 13. juuli 1989.

¹⁰⁶ ELK, C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras versus Gintaras Dockevičius ja Jurgita Dockevičienė*, 15. juuni 2017, punktid 36 ja 44; ELK (suurkoda), C-258/14, *Eugenia Florescu jt versus Casa Județeană de Pensii Sibiu jt*, 13. juuni 2017, punkt 35.

¹⁰⁷ Vt näiteks ELK, C-384/05, *Johan Piek versus Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. jaanuar 2007, punkt 32.

¹⁰⁸ Vt näiteks ELK, liidetud kohtuasjad C-20/00 ja C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) ja Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) versus The Scottish Ministers*, 10. juuli 2003, punkt 88.

¹⁰⁹ ELK, C-7/98, *Dieter Krombach versus André Bamberski*, 28. märts 2000, punktid 18–28; ELK, liidetud kohtuasjad C-7/10 ja C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie versus Tayfun Kahveci ja Osman Inan*, 29. märts 2012, punkt 23. Vt ka ELK, C-370/12, *Thomas Pringle versus Government of Ireland, Ireland and the Attorney General*, 27. november 2012, punktid 178–181.

¹¹⁰ Vt näiteks ELK (suurkoda), C-300/04, *M. G. Eman ja O. B. Sevinger versus College van burgemeester en wethouders van Den Haag*, 12. september 2006, punktid 56–61; ELK (suurkoda), C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punkt 33.

- Liidu õiguse kohaldamine hõlmab igat liiki riiklikke meetmeid, mida võtavad kõik liikmesriikide ametiasutused: need on kesk- ja detsentraliseeritud asutuste, kõrgema ja madalama tasandi seadusandjate, haldusasutuste jt riiklikud seadusandlikud või poliitikaaktid. Kõik riiklikud meetmed, mida saab seostada ELi õigusaktidega, kujutavad endast liidu õiguse kohaldamist. Selliste stsenaariumide puhul, kus ELi õigusaktid võetakse üle liikmesriigi õigusaktidesse ja seejärel täidetakse neid (liikmesriigi asjaomaste õigusaktide alusel) muud liiki seadusandlike või haldusmeetmetega, kvalifitseeruvad kõik riiklike meetmete tasandid liidu õiguse kohaldamisena.

Kaalutusruum

- Väga sageli jäetakse ELi õigusaktidega liikmesriikidele kaalutusruumi. Kõige selgemaks näiteks on direktiivid, millega kohustatakse riike saavutama teatud tulemus, ilma et nendes kirjutataks ette vahendeid selle tulemuse saavutamiseks. Muud ELi õigusaktid, näiteks määrused, jätavad liikmesriikidele siiski nende rakendamisel sageli teatud tegutsemisruumi.
- Riiklikud meetmed, milles kasutatakse liidu seadusandja antud kaalutusruumi, kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena.¹¹¹

Näide: tasustatud põhipuhkus

Töötaja korraldust käsitlevas ELi direktiivis on sätestatud, et liikmesriigid peavad võtma vajalikud meetmed tagamaks, et igal töötajal on õigus vähemalt neljanädalasele tasustatud põhipuhkusele sellise puhkuse õiguse ja andmise tingimuste kohaselt, mis on sätestatud liikmesriigi õigusaktides ja/või tavades. Selles näites kvalifitseerub neljanädalase tasustatud põhipuhkuse õiguse ülevõtmine liikmesriigi õigusesse liidu õiguse kohaldamisena. Lisaks on sellise puhkuse õiguse ja andmise tingimused liidu õiguse kohaldamine, kuigi ELi direktiivis jäetakse need

---

¹¹¹ ELK, C-384/05, *Johan Piek versus Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. jaanuar 2007, punkt 32.

tingimused liikmesriikide otsustada. Selle kaalutusõiguse kasutamisel peavad liikmesriigid järgima ELi põhiõigusi.¹¹²

Kehtiva liikmesriigi õigusega rakendatakse liidu õigust ulatuses, milles see juba kajastab asjaomast ELi õigusakti (olukord A.2)

Kehtivas liikmesriigi õiguses võivad juba olla sätestatud mõned konkreetsed sisulised ja menetlusnõuded, mis tulenevad asjaomasest liidu õigusaktist. Sellisel juhul käsitatakse olemasolevaid liikmesriigi eeskirju, mis (juba) vastavad liidu õigusaktidest tulenevatele sisulistele ja menetlusnõuetele, liidu õiguse kohaldamisena.¹¹³ Põhimõtteliselt kohaldatakse ELi põhiõigusi.

Ülevõtmine kehtivate liikmesriigi õigusaktidega

- Mõnikord on võimalik tagada, et liikmesriigi õigus on asjaomase liidu õigusaktiga kooskõlas juba olemasolevate riiklike sätete alusel. Sellisel juhul ei ole vaja luua uusi riiklikke sätteid, mis on konkreetselt ette nähtud liidu õigusakti rakendamiseks.
- Selliseid olemasolevaid riiklikke sätteid, millega tagatakse liikmesriigi õiguse kooskõla asjaomase liidu õigusaktiga, võib käsitada liidu õiguse kohaldamisena. Asjaomase ELi õigusakti jõustumisega muutuvad need puhtalt riiklikest meetmetest meetmeteks, millega kohaldatakse liidu õigust.
- Kui olemasolevad riiklikud sätted tagavad, et liikmesriigi õigus on kooskõlas uute liidu õigusaktidega, tekib vajadus kontrollida nende sätete täielikku vastavust asjaomasele liidu õigusaktile ja kontrollida uuesti nende vastavust hartale.

Kehtivates või uutes liikmesriigi õigusaktides kasutatakse ELi õigusaktiga antud kaalutusõigust (olukord A.3)

Kaalutusõiguse kasutamine ELi õigusaktide alusel kvalifitseerub põhimõtteliselt liidu õiguse kohaldamisena. Põhimõtteliselt kohaldatakse ELi põhiõigusi, kuid sellest reeglist on ka erandeid.

Kaalutusõigus

- ELi õigusaktid jätavad sageli liikmesriikidele kaalutusõiguse ja eriti nähtav on see direktiivide puhul.
- Sellise kaalutusõiguse kasutamist liikmesriikide poolt võib põhimõtteliselt käsitada liidu õiguse kohaldamisena olenemata sellest, kas tegemist on

¹¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/88/EÜ tööaja korralduse teatavate aspektide kohta (ELT L 299, 18.11.2003, lk 9–19).

¹¹³ ELK, kohtuasi 5/88, *Hubert Wachauf versus Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, 13. juuli 1989.

kaalutusõiguse kohustusliku või vabatahtliku kasutamisega.¹¹⁴ Ent on erandeid, mille puhul kaalutusõiguse kasutamist ei käsitata liidu õiguse kohaldamisena.

Erand: soodsamad või rangemad riiklikud sätted (ülereguleerimine)

- ELi õigusaktidega võidakse anda liikmesriikidele võimalus minna kaugemale ELi miinimumnõuetest, võttes vastu soodsamad või rangemad riiklikud sätted. Kui soodsamate õigusnormide võimalus tähendab üksnes liikmesriikidele (juba) liikmesriigi õigusega antud pädevuse tunnustamist, ei kvalifitseeru selle pädevuse kasutamine liikmesriikide poolt liidu õiguse kohaldamisena. ELi sätte üksnes kinnitab, et liikmesriikidele jääb kõnealune pädevus alles. See ei tähenda, et sellise klausli alusel võetud riigi meede kuuluks ELi õiguse kohaldamisalasse.¹¹⁵
- Olukorrale, kus üksnes tunnustatakse juba olemasolevat õigust võtta vastu soodsamaid riiklikke sätteid, viitab see, kui üld- ja lõppsätteid käsitlev peatükk sisaldab soodsamate riiklike sätete klauslit. Teine viide on see, kui õigus võtta vastu soodsamaid riiklikke sätteid põhineb aluslepingu sätetel, näiteks ELTLi artikli 153 lõikel 4 (sotsiaalpoliitika), artikli 169 lõikel 4 (tarbijakaitse) või artiklil 193 (keskkond).

Näide: soodsamad riiklikud sätted, mida ei käsitata liidu õiguse kohaldamisena

Töötaja korraldust käsitleva direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid võtma vajalikud meetmed tagamaks, et igal töötajal on õigus vähemalt neljanädalasele tasustatud põhipuhkusele. Lisaks sellele märgitakse ühes direktiivi sättes, et „[k]äesolev direktiiv ei mõjuta liikmesriikide õigust kohaldada või kehtestada töötajate ohutuse ja tervise kaitseks soodsamaid õigus- ja haldusnorme“.

Kui liikmesriik otsustab anda viienädalase põhipuhkuse, kohaldatakse liidu põhiõigusi üksnes liidu minimaalse neljanädalase puhkuse riigisisese rakendamise,

114 ELK (suurkoda), C-276/12, *Jiří Sabou versus Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*, 22. oktoober 2013, punktid 41–43; ELK, C-406/15, *Petya Milkova versus Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. märts 2017, punktid 52 ja 53; ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-411/10 ja C-493/10, *N. S. (C-411/10) versus Secretary of State for the Home Department ja M. E. ja teised (C-493/10) versus Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform*, 21. detsember 2011, punktid 64–69 ja 77.

115 ELK, C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) versus Borsana Srl*, 17. detsember 1998, punkt 40; ELK, C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe versus Land Rheinland-Pfalz*, 14. aprill 2005, punktid 62 ja 63; ELK (suurkoda), C-282/10, *Maribel Dominguez versus Centre informatique du Centre Ouest Atlantique ja Préfet de la région Centre*, 24. jaanuar 2012, punktid 45–50 (kaudselt); ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punktid 44 ja 45.

mitte liikmesriigi seadusandja poolt ette nähtud lisanädala suhtes. See võib olla asjakohane näiteks juhul, kui viienädalast tasustatud põhipuhkust antakse ainult 50-aastastele või vanematele töötajatele. Liidu diskrimineerimiskeelu põhimõtet selle vanusepõhise erikohtlemise suhtes eeldatavasti ei kohaldata, sest viies nädal ei kvalifitseeru liidu õiguse kohaldamisena.

Siiski võib asjaomases liidu õigusaktis olla sõnaselgelt sätestatud, et ülereguleerimine liikmesriikides kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse ja peab seega olema vastavuses hartaga. Selle stsenaariumi korral on selge, et kohaldatakse ELi õigust (sh ELi põhiõigusi).

Näide: ülereguleerimine, mida käsitatakse liidu õiguse kohaldamisena

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 4 lõikes 1 on sätestatud, et „[L]iikmesriigid võivad nende jurisdiktsiooni alla kuuluvatelt meediateenuse osutajatelt nõuda käesoleva direktiiviga koordineeritud valdkondades üksikasjalikumate või rangemate eeskirjade järgimist, *tingimusel et need eeskirjad on kooskõlas liidu õigusega*“ (rõhutus lisatud).¹¹⁶ Kõnealusel juhul tuleneb direktiivist endast, et liikmesriigi õigusega ette nähtud rangemad kaitsemeetmed kuuluvad ELi õiguse kohaldamisalasse. Seega kohaldatakse hartat mitte ainult direktiivi miinimumnõuete suhtes, vaid ka ülereguleerimise suhtes liikmesriikides.¹¹⁷

- On võimalik, et liikmesriigi õiguses sätestatud rangemate kaitsemeetmete suhtes võib kehtida liidu teatud liiki keeld. Kui see on nii, kohaldatakse hartat ülereguleerimise suhtes liikmesriikides, sest need meetmed vajavad võimalike põhjenduste alusel ELilt luba. Lisateave: vt [olukord B.2](#).

Erand: sätetes sisalduvate kavandatud meetmete rakendamise keeld

- Mõnikord lubatakse ELi õigusaktiga liikmesriikidel säilitada oma varasemate õigusaktide teatud sätteid, mis ilma sellise loata oleksid asjaomase liidu õigusaktiga vastuolus.

¹¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (ELT L 95, 15.4.2010, lk 1, ja parandus, ELT L 263, 6.10.2010, lk 15).

¹¹⁷ ELK, C-234/12, *Sky Italia Srl versus Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18. juuli 2013, punkt 14.

- Kui liikmesriik säilitab sellised sätted, ei kohalda ta liidu õigust harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Nagu ka ülereguleerimise puhul, tunnustatakse selle erandiga pädevust, mis liikmesriikidel (juba) on liikmesriigi õiguse alusel.

Näide: sätetes sisalduvate kavandatud meetmete rakendamise keeld maksuõiguse valdkonnas

Nõukogu 17. mai 1977. aasta direktiiv 77/388/EMÜ kumuleeruvate käibemaksudega seotud liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta ei taganud täielikku ühtlustamist. Seda seetõttu, et see nn kuues direktiiv annab artikli 28 lõike 3 punktiga b liikmesriikidele tingimusteta õiguse säilitada enne kuuendat direktiivi kehtinud liikmesriigi õigusaktide teatud sätted, mis ilma selle loata oleksid kõnealuse direktiiviga vastuolus. Sellest tulenevalt märkis Euroopa Liidu Kohus, et „seega osas, milles liikmesriik säilitab sellised sätted, ei võta ta kuuendat direktiivi üle ega riku seega ei nimetatud direktiivi ega ühenduse õiguse üldpõhimõtteid, mida liikmesriigid peavad pärast otsust kohtuasjas *Klensch* ühenduse õigusnormide rakendamisel järgima”.¹¹⁸

Õiguskaitsevahendeid, sanktsioone ja täitmise tagamist käsitlevate selliste riiklike sätete kehtestamine või kasutamine, mida kohaldatakse seoses asjaomase ELi õigusaktiga või seda ELi õigusakti ülevõtvate liikmesriigi õigusaktidega (olukord A.4)

ELi õiguse kohaldamise ja tõhususe tagamiseks kasutatavaid riiklikke meetmeid (sanktsioonid, õiguskaitsevahendid ja täitmise tagamine) käsitatakse liidu õiguse kohaldamisena artikli 51 lõike 1 tähenduses. Kui neid riiklikke meetmeid kasutatakse selles kontekstis, kohaldatakse nende suhtes ELi põhiõigusi. Seda reeglit kohaldatakse tavaliselt olenemata sellest, kas asjaomane liidu õigusakt sisaldab konkreetseid sätteid (kohustusi) ELi õiguse tõhususe (sanktsioonid, õiguskaitsevahendid ja täitmise tagamine) kohta või mitte.

Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõige 3

Kooskõlas lojaalse koostöö põhimõttega abistavad liit ja liikmesriigid täielikus vastastikususes austuses üksteist aluslepingutest tulenevate ülesannete täitmisel.

Liikmesriigid kasutavad kõiki asjakohaseid üld- või erimeetmeid, et tagada aluslepingutest või liidu institutsioonide õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmine.

Liikmesriigid aitavad kaasa liidu ülesannete täitmisele ja hoiduvad kõigist meetmetest, mis võiksid ohustada liidu eesmärkide saavutamist.

¹¹⁸ ELK, C-36/99, *Idéal tourisme SA versus Belgia riik*, 13. juuli 2000, punktid 37 ja 38.

Kohustus võtta kõik vajalikud meetmed liidu õigusaktide tõhususe tagamiseks

- Liikmesriikide kohustusega täita liidu õigusaktidest tulenevaid konkreetseid (sisulisi ja menetluslikke) kohustusi kaasneb ülesanne võtta kõik vajalikud meetmed, et muuta liidu õigusaktid nende riiklikus õiguskorras tõhusaks.
- ELi õiguse kohaldamise kohustus on selline, et konkreetsetes poolde saavad kasutada neile ELi õigusaktidega antud õigusi. See kohustus kehtib alati, isegi kui ELi õigusaktid ei hõlma sanktsioone, õiguskaitsevahendeid ja täitmise tagamist käsitlevaid erisätteid.¹¹⁹ Liidu õiguse tõhususe puhul kehtib üldine kohustus, mis tuleneb Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõttest. Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikast tuleneb, et see tähendab kohustust tagada liidu õiguse tõhusus.¹²⁰ Selle põhimõtte konkreetsemad väljendused on esitatud ELTLi artikli 19 lõikes 1 ja artiklis 325 ning liidu teisese õiguse sätetes.
- Riiklikud meetmed, mille eesmärk on tagada liidu õiguse kohaldamine ja tõhusus, kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.¹²¹ Sellised meetmed hõlmavad (kriminaal- või haldus)karistusi ELi õiguse rikkumise eest, õiguskaitsevahendeid liidu õigusest tulenevate üksikisiku õiguste kohtuliku kaitse tagamiseks, selliseid hagsid reguleerivaid menetlusnorme, liidu õigust rikkudes sissenõutud maksude tagastamisega seotud meetmeid ja meetmeid ELi finantshuve kahjustava tegevuse eest karistamiseks.

119 Vt näiteks nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16–22), artikkel 9. Näited Euroopa Liidu Kohtu praktikast juhtumite kohta, mille puhul kohaldati hartat või liidu õiguse üldpõhimõtteid, kuigi teistes õigusaktides puudus konkreetne kohustus tagada liidu õiguse tõhusus (nt karistades mittevastavuse eest): ELK, C-262/99, *Paraskevas Louloudakis versus Elliniko Dimosio*, 12. juuli 2001, punkt 67; ELK, C-430/05, *Ntioni Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis ja Ioannis Michail Pikoulas versus Epitropi Kefalaiaigoras*, 5. juuli 2007, punktid 50, 52 ja 53; ELK, C-546/09, *Aurubis Bulgaria AD versus Nachalnik na Mitnitsa Stolichna*, 31. märts 2011, punkt 41; ELK, C-405/10, *Kriminaalasi versus Özlem Garenfeld*, 10. november 2011, punkt 48; ELK (suurkoda), C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA versus Directeur de l'administration des contributions directes*, 16. mai 2017, punkt 41.

120 ELK, C-177/95, *Ebony Maritime SA ja Loten Navigation Co. Ltd versus Prefetto della Provincia di Brindisi jt*, 27. veebruar 1997, punkt 35; ELK, C-186/98, *Kriminaalasi, milles süüdistatavad on Maria Amélia Nunes ja Evangelina de Matos*, 8. juuli 1999, punkt 14; ELK, C-432/05, *Unibet (London) Ltd ja Unibet (International) Ltd versus Justitiekanslern*, 13. märts 2007, punkt 38; ELK (suurkoda), C-268/06, *Impact versus Minister for Agriculture and Food jt*, 15. aprill 2008, punkt 44.

121 ELK (suurkoda), C-617/10, *Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson*, 26. veebruar 2013, punktid 26 ja 27.

- Sellised meetmed kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena olenemata sellest, kas need on vastu võetud liidu õiguse ülevõtmiseks liikmesriigi õigusesse või mitte.¹²² Need võivad olla ka karistus- või menetlusõiguse üldmeetmed, mis kuuluvad liikmesriikide suveräänsesse pädevusse, kuid ainult seni, kuni neid kasutatakse ELi õiguse kontekstis.

Näide: halduskaristus liidu õiguse rikkumise eest

Direktiivis 2001/34/EÜ, mis käsitleb väärtpaberite ametlikku noteerimist väärtpaberibörsil ja nende väärtpaberite kohta avaldatavat teavet, ei ole sõnaselgelt sätestatud karistuste süsteemi juhuks, kui noteerimisel esitatud teave osutub ebatäpseks või eksitavaks. Seega on liikmesriikidel õigus valida karistused, mida nad peavad asjakohaseks. Kohtuasjas *Ntinionik en Pikoulas* märkis Euroopa Liidu Kohus, et selle pädevuse kasutamine peab olema kooskõlas õiguse üldpõhimõtetega.¹²³

Näide: karistusõiguslik sanktsioon ELi õiguse rikkumise eest

Teine näide on määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta.¹²⁴ Riiklike karistusmeetmete võtmist selle määruse sätete täitmata jätmise eest loetakse artikli 51 rakendamiseks. Kohtuasjas *Garenfeld* leiti, et Saksamaa karistusseadustiku puhul on kõnealuse määruse kontekstis tegemist rakendamisega ning et kohaldatav on harta artikli 49 lõige 1 (kuritegude ja karistuste seaduslikkuse põhimõte).¹²⁵

Euroopa Liidu Kohus märkis: „See põhimõte [kuritegude ja karistuste seaduslikkuse põhimõte], mida liikmesriigid on muu hulgas kohustatud järgima, kui nad kehtestavad sanktsioone liidu õiguse sätete rikkumise eest, nõuab, et seadus peab selgelt määratlema kuriteod ja nende eest määratavad karistused. See tingimus on täidetud ainult siis, kui puudutatud isik saab asjasse puutuva sätte sõnastusest ja vajaduse korral kohtute poolt sellele antud tõlgendusest aru, millised teod või tegevused toovad kaasa kriminaalvastutuse.“

122 ELK, C-218/15, *Kriminaalasi, milles süüdistatavad on Gianpaolo Paoletti jt*, 6. oktoober 2016, punkt 18.

123 ELK, C-430/05, *Ntinionik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis ja Ioannis Michail Pikoulas versus Epitropi Kefalaiagoras*, 5. juuli 2007, punktid 50, 52 ja 53.

124 *Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta* (ELT L 190, 12.7.2006, lk 1–98).

125 ELK, C-405/10, *Kriminaalasjas versus Özlem Garenfeld*, 10. november 2011, punkt 48.

- Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikas tuleb alles määrata, kas sama lähenemiseviisi kohaldatakse *tsiviilõiguslike* meetmete suhtes eraõiguslike isikute vastu ELi õigusel põhinevate normide rikkumise korral (nt tsiviilvastutus). Selliseid meetmeid, olenemata sellest, kas neid tuleks käsitada õiguskaitse (hüvitamise) ja/või karistavate meetmetena, võib kvalifitseerida rakendusmeetmetena.¹²⁶ Samas võib kohtuasi *Miravitlles* jt osutada Euroopa Liidu Kohtu rangemale käsitlusviisile.¹²⁷ Sellised liikmesriikide õigusaktide liigid kvalifitseeruvad kindlasti rakendusmeetmetena, kui need on ELi õigusaktides sõnaselgelt ette nähtud.

Näide: tsiviilõiguslik sanktsioon ELi õiguse rikkumise eest

Üheteistkümnenda nõukogu direktiivi (filiaalide suhtes kohaldatavate avalikustamisnõuete kohta) artiklis 12 on sätestatud, et liikmesriigid peavad ette nägema asjakohased karistused juhuks, kui direktiivis sätestatud asjaolusid ei avalikustata.¹²⁸ Euroopa Liidu Kohus leidis kohtuasjas *Texdata Software*, et Austria õigusaktid, millega määratakse üheteistkümnendas direktiivis sätestatud avalikustamiskohustuse täitmata jätmise eest perioodiline karistus, kujutavad endast liidu õiguse kohaldamise juhtumit harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Seetõttu pidid Austria äriseadustiku sätted olema hartaga kooskõlas.¹²⁹

ELi õigusaktis viidatakse liikmesriigi õiguse mõistetele (olukord A.5)

Selles olukorras kohaldatakse ELi põhiõigusi (võimalik, et juba olemasolevate) liikmesriigi mõistete suhtes, kui neid kasutatakse koostoides asjaomase liidu õigusaktiga või seda liidu õigusakti ülevõtvate liikmesriigi õigusaktidega.

ELi seadusandja viitab liikmesriigi õiguse mõistetele

- Liidu õigusaktide sätetes võib viidata liikmesriigi õiguse mõistetele, näiteks juhul, kui puudub ühtlustamine ELi tasandil. ELi seadusandja n-ö laenab sel viisil liikmesriikide pädevusse kuuluvaid liikmesriigi õiguse mõisteid.

126 Kohtujurist Boti 27. juuli 2017. aasta ettepanek, punkt 53, ELK kohtuasjas C-243/16, *Antonio Miravitlles Ciurana jt versus Contimark SA ja Jordi Socias Gispert*, 14. detsember 2017.

127 ELK, C-243/16, *Antonio Miravitlles Ciurana jt versus Contimark SA ja Jordi Socias Gispert*, 14. detsember 2017, punktid 33 ja 34.

128 *Üheteistkümnenda nõukogu 21. detsembri 1989. aasta direktiiv 89/666/EMÜ avalikustamisnõuete kohta, mis on seotud liikmesriigis filiaali asutamisega teise liikmesriigi õigusele alluva teatud liiki äriühingu poolt* (EÜT L 395, 30.12.1989, lk 36–39).

129 ELK, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013, punktid 71–75.

- Sellest tuleneb, et õigusaktid või poliitikaaktid, milles kasutatakse selliseid olemasolevaid liikmesriigi mõisteid, võivad viia olukorrani, kus liikmesriigid kohaldavad liidu õigust artikli 51 tähenduses, kuid üksnes juhul, kui nendele mõistetele tuginetakse asjaomaste liidu õigusnormide raames.¹³⁰
- Liikmesriigi seadusandjal on seetõttu vaja kontrollida, kas need liikmesriigi mõisted on hartaga kooskõlas, kui neid kohaldatakse ELi õiguse kontekstis.

Näide: maksejõuetus

Direktiivis töötajate kaitse kohta maksejõuetuse korral on sätestatud, et sellega ei piirata liikmesriigi õigust seoses mõistete „töötaja“, „tööandja“ ja „töötasu“ määratlemisega. Seega viidatakse direktiivis liikmesriigi õigusele: nende mõistete täpsustamine ja määratlemine on liikmesriigi õiguse ülesanne. Kui neid liikmesriigi õigusmõisteid kasutatakse selle direktiivi kontekstis, kohaldatakse ELi põhiõigusi olenemata sellest, kas need mõisted on kehtestatud uute liikmesriigi õigusaktidega, mille eesmärk on konkreetselt direktiivi ülevõtmine, või on need olemasolevad liikmesriigi õigusmõisted (nt tööõiguses).¹³¹

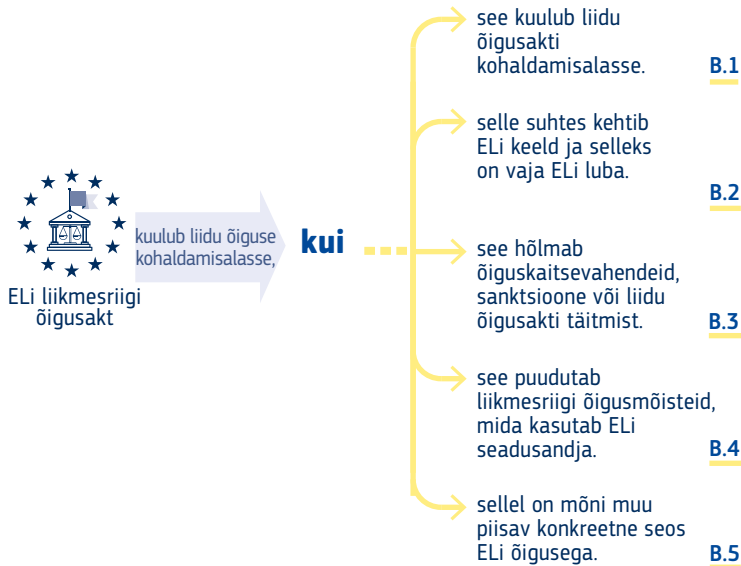
Suund B: seadusandlikud ettepanekud väljaspool ELi õigusaktide ülevõtmise protsessi

- Liikmesriikide õigusaktid, mida ei võeta vastu liidu õiguse rakendamiseks ja mis on seega puhtriiklikud õigusaktid, võivad mitmes olukorras hõlmata liidu õiguse kohaldamist (vt [joonis 8](#)).
- Selliste seadusandlike ettepanekute puhul, mis on üksnes riigisisese ega ole seega algatatud liidu õigusaktide alusel, võib teadlikkus harta võimalikust siduvast jõust olla väiksem või olematu.
- Siiski võib hartat kohaldada isegi juhul, kui liikmesriigid võtavad vastu õigusakte oma pädevuse raames või kavatsuseta võtta liidu õigus üle liikmesriigi õigusesse.

¹³⁰ Vt näiteks ELK, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. detsember 2002, punktid 29–32; ELK, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. detsember 2005, punktid 25 ja 26.

¹³¹ ELK, C-520/03, *José Vicente Olaso Valero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. detsember 2004, punktid 4 ja 34.

Joonis 8. Harta kohaldamine väljaspool ELi õigusaktide ülevõtmise protsessi

Allikas: FRA, 2018

Liikmesriigi seadusandlik meede kuulub ELi õigusakti kohaldamisalasse (olukord B.1)

Riiklike meetmeid, mis kuuluvad liidu õigusaktide esemelisse, isikulisse ja ajalise kohaldamisalasse, käsitatakse artikli 51 rakendamisenä, isegi kui nende eesmärk ei ole nende õigusaktide rakendamine.¹³²

Kohaldamata jätmine kui kohaldamine harta artikli 51 lõike 1 tähenduses

- Sellist liidu õiguse kohaldamise vormi võib sisuliselt mõista kui kohaldamata jätmist. Liikmesriigi seadusandja ei kavatse liidu õigust kohaldada, kuigi peaks seda tegema.

¹³² ELK (suurkoda), C-555/07, *Seda Küçükdeveci versus Swedex GmbH & Co. KG*, 19. jaanuar 2010, punkt 25.

Näide: Saksamaa tsiviilseadustikuga seotud kohtuasi

Kücükdeveci kohtuasjas puudutas küsimus Saksamaa tsiviilseadustikku (*Bürgerliches Gesetzbuch*), mis sisaldas sätteid töölepingu ülesütlemisest etteteatamise tähtaja kohta.¹³³ Seda õigusakti ei võetud vastu ELi õiguse kohaldamiseks. Euroopa Liidu Kohus leidis siiski, et kõnealusel juhul kuulub Saksamaa õigusakt liidu õiguse kohaldamisalasse, sest töölepingu ülesütlemise tingimused on direktiiviga 2000/78/EÜ¹³⁴ reguleeritav valdkond. Järelikult tõi see direktiiv kõnealused liikmesriigi õigusnormid liidu õiguse kohaldamisalasse. Sellest tulenevalt kohaldati vanuse alusel diskrimineerimise keelu üldpõhimõtet.

Üksnes koostoimest ELi õigusaktidega ei piisa

- Asjaomased õigusaktid peaksid tõepoolest kuuluma konkreetse liidu õigusakti kohaldamisalasse olenemata sellest, kas tegemist on isikulise kohaldamisalaga (kes on hõlmatud?), sisulise kohaldamisalaga (mis olukorrad on hõlmatud?) või ajalise kohaldamisega. Ainuüksi liikmesriigi õiguse reguleerimiseseme koostoime liidu õigusaktiga ei ole piisav, et viia kõnealune liikmesriigi õigusakt ELi õiguse kohaldamisalasse.¹³⁵

Näide: Hispaania karistusseadustikuga seotud juhtum

Kohtuasjas *Gueye and Sanchez* oli küsimus selles, kas harta artikkel 7 (era- ja perekonnaelu austamine) on või ei ole kohaldatav seoses Hispaania karistusseadustiku (*Código Penal*) sättega, mis käsitleb sellise lisakaristuse tagajärgi, millega kohustatakse õigusrikkujat eemale jääma ja keelatakse tal läheneda eelkõige ohvriale.¹³⁶ Euroopa Liidu Kohus leidis, et kõnealust liikmesriigi materiaalsoigust ei saa hinnata harta sätete alusel. Eelkõige ei toonud raamotsus ohvrite seisundi kohta kriminaalmenetluses¹³⁷ asjaomast liikmesriigi õigusakti liidu õiguse kohaldamisalasse. Raamotsuse ainus eesmärk oli töötada kriminaalmenetluse raames

133 ELK (suurkoda), C-555/07, *Seda Kücükdeveci versus Swedex GmbH & Co. KG*, 19. jaanuar 2010.

134 Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16–22).

135 ELK, C-206/13, *Cruciano Siragusa versus Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. märts 2014, punkt 24; ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punktid 25 ja 37.

136 ELK, liidetud kohtuasjad C-483/09 ja C-1/10, *Kriminaalasjad versus Magatte Gueye (C-483/09) ja Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15. september 2011, punkt 69. Vt ka ELK, C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava versus Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)*, 5. veebruar 2015, punktid 30–38 ja 40–42.

137 Nõukogu 15. märtsi 2001. aasta raamotsus 2001/220/JSK ohvrite seisundi kohta kriminaalmenetluses (EÜT L 82, 22.3.2001, lk 1–4).

välja kuriteoohvrite kaitse miinimumnõuded ning tagada ohvritele kõrgetasemeline kaitse, eelkõige õiguskaitse kättesaadavuse mõttes. Peale selle tuleb meeles pidada, et kui liikmesriik tagab oma õiguse jõustamise pädevust teostades, et tema kriminaalõiguse sätted pakuvad kaitset koduvägivalla eest, on eesmärk kaitsta mitte ainult ohvri huve, nagu ohver neid tajub, vaid ka ühiskonna muid, üldisemaid huve.

Liikmesriigi seadusandlik meede kuulub ELi õiguses sätestatud keelu kohaldamisalasse ja peab seetõttu tuginema ELi õigusest tulenevale loale (põhjendus, erand) (olukord B.2)

Riiklikud meetmed, mille suhtes kehtib ELi õiguses sätestatud keeld ja mis tuginevad liidu õigusest tulenevale põhjendusele, kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena.¹³⁸

Keeld ja luba

- Kohaldamise mõistet ei kohaldata mitte ainult olukordades, kus liikmesriik tegutseb ELi esindajana (vt 4. peatükk). Kohaldamise teine vorm esineb olukordades, kus liikmesriik kasutab liidu õigusega ette nähtud erandit, et põhjendada liikmesriigi õigusakti, mis muidu oleks liidu õiguse kohaselt keelatud. Need riiklikud meetmed vajavad liidu õiguse kohast luba ja seetõttu kohaldatakse ELi põhiõigusi. Kohaldamise sellise vormi alus on asjaolu, et liidu õigusega ei tohi anda liikmesriikidele luba võtta hartat rikkuvaid meetmeid.¹³⁹
- Senise asjakohase kohtupraktika kohaselt tekib selline olukord siis, kui
  - riiklikud meetmed kvalifitseeruvad ETLi artikli 18 kohaselt kodakondsuse alusel diskrimineerimiseks;
  - riiklikud meetmed kvalifitseeruvad liidu kodanike (ETLi artikkel 21), isikute (ETLi artiklid 45 ja 49), teenuste (ETLi artikkel 56) või kapitali (ETLi artikkel 63) vaba liikumise piiranguks või (samaväärse toimega meetmed) koguliseks impordi- ja ekspordipiiranguks (ETLi artiklid 34 ja 35);

¹³⁸ ELK, C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE ja Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou versus Dimotiki Etairia Pliroforissis ja Sotirios Kouvelas ja Nicolaos Avdellas jt*, 18. juuni 1991, punktid 41–43; ELK (suurkoda), C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) versus Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis*, 21. detsember 2016, punktid 62–64.

¹³⁹ ELK, C-235/14, *Safe Interenvios, S.A. versus Liberbank, S.A. jt*, 10. märts 2016, punkt 109; ELK, C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE ja Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou versus Dimotiki Etairia Pliroforissis ja Sotirios Kouvelas ja Nicolaos Avdellas jt*, 18. juuni 1991, punktid 41–43; ELK, C-390/12, *Robert Pflieger jt*, 30. aprill 2014, punktid 30–37; ELK (suurkoda), C-145/09, *Land Baden-Württemberg versus Panagiotis Tsakouridis*, 23. november 2010, punkt 52.

- o riiklike meetmete (võimalik) tagajärg on, et liidu kodanikud jäävad tegeliku võimaluseta kasutada põhilisi õigusi, mille liidu kodaniku staatus neile annab (ELTLi artikkel 20).
- Selleks et otsustada, kas seadusandlik ettepanek hõlmab liidu õiguse kohaldamise sellist vormi, on kõigepealt vaja hinnata, kas liikmesriigi seadusandlik ettepanek on liidu õigusega mingil viisil keelatud või mitte.¹⁴⁰

Näide: kaupluste sulgemist käsitlevad liikmesriigi eeskirjad

Kohtuasjas *Pelckmans* käsitleti Belgia õigusakte kaubandus-, käsitöö- ja teenindusettevõtete lahtiolekuaegade kohta.¹⁴¹ Euroopa Liidu Kohus leidis, et harta ei ole kohaldatav, sest kaupluste sulgemist käsitlevaid liikmesriigi eeskirju ei saa tavaliselt käsitada kaupade vaba liikumise piiranguna (ELTLi artiklid 34 ja 36), kui sellised eeskirjad on jõustatavad kõigi riigi territooriumil tegutsevate ettevõtjate suhtes ning mõjutavad õiguslikult ja faktiliselt samamoodi kodumaiste ja teistest liikmesriikidest pärit toodete müüki.

Vaba liikumise piirangud

- Riiklikud meetmed, mis kvalifitseeruvad ELTLi artikli 18 kohaselt kodakondsuse alusel diskrimineerimisena, liidu kodanike (ELTLi artikkel 21), isikute (ELTLi artikkel 45), teenuste (ELTLi artikkel 56) või kapitali (ELTLi artikkel 63) vaba liikumise või asutamisevabaduse piiranguna (ELTLi artikkel 49) või (samaväärse toimega meetmed) koguselise impordi- ja ekspordipiiranguna (ELTLi artiklid 34 ja 35), on põhimõtteliselt keelatud, v.a juhul, kui liikmesriik suudab nende kehtestamist põhjendada.
- Vaba liikumise piirang on põhjendatud, kui see on vajalik üldisest huvist lähtuva õiguspärase eesmärgi saavutamiseks. Asjaomase seadusandliku ettepaneku liidu õigusele vastava põhjendatuse hindamisel on harta asjakohane; vaba liikumise piiranguteks liigitatavate riiklike eeskirjade puhul võidakse kasutada ELi erandeid/põhjendusi üksnes juhul, kui need on kooskõlas liidu põhiõigustega.¹⁴²

140 ELK, C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd versus Stephen Grogan jt*, 4. oktoober 1991, punktid 27 ja 31.

141 ELK, C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV versus Walter Van Gestel Balen NV jt*, 8. mai 2014, punktid 24 ja 25.

142 ELK, C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft jt versus Magyar Állam*, 11. juuni 2015, punkt 74; ELK (suurkoda), C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) versus Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalis kai Koinonikis Allilengyis*, 21. detsember 2016, punkt 63.

- Liikmesriikide õigusaktid, mis kvalifitseeruvad vaba liikumise piiranguteks, peavad olema hartaga kooskõlas, isegi kui need puudutavad liikmesriikide pädevusse kuuluvaid valdkondi.

Näide: ristsõnade keelamine

Kohtuasi *Familiapress* käsitles Austria seadust ebaausa konkurentsi kohta (*Gesetz über unlauteren Wettbewerb, UWG*).¹⁴³ UWG sisaldas üldist keeldu pakkuda tarbijatele tasuta kingitusi seoses kaupade müügi või teenuste osutamisega. See keeld kehtis ka perioodikaväljaannete kirjastajate kohta, kes kutsusid tarbijaid osalema auhindade loosimisel. Saksamaal asuv ajalehtede kirjastaja vaidlustas selle keelu õiguspärasuse. Ta soovis müüa Austrias väljaandeid, mis pakkusid lugejatele võimalust osaleda auhinnamängudes (ristsõnamõistatused). Euroopa Liidu Kohus leidis, et keeld kujutab endast kaupade vaba liikumise piirangut (samaväärse toimega meede). Seejärel pidi Austria esitama põhjenduse.

Austria valitsus väitis, et kõnealuste liikmesriigi õigusnormide eesmärk oli tagada ajakirjanduse mitmekesisus. Et otsustada, kas asjaomane piirang on põhjendatud või mitte, hindas Euroopa Liidu Kohus, kas ajakirjanduse mitmekesisuse tagamine võib olla kaupade vaba liikumise piirangut õigustav ülekaalukas nõue ja kas on järgitud proportsionaalsuse põhimõtet. Lisaks kohaldati liidu õiguse üldpõhimõttena EIÕK artiklit 10 (sõnavabadus). Euroopa Liidu Kohus leidis, et kõnealune keeld võib kahjustada õigust sõnavabadusele. Seega selleks, et keeld oleks liidu õiguse kohaselt põhjendatud, pidi see vastama EIÕK artikli 10 nõuetele (st see oli seadusega ette nähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalik).

ELi kodakondsusest tulenevatest põhilistest õigustest ilmajätmine

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 20

Käesolevaga kehtestatakse liidu kodakondsus. Iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, on liidu kodanik. Liidu kodakondsus täiendab, kuid ei asenda liikmesriigi kodakondsust. [---]

Nimetatud õigusi kasutatakse vastavalt tingimustele ja piirangutele, mis on kindlaks määratud aluslepingutega ning nende rakendamiseks vastuvõetud meetmetega.

¹⁴³ ELK, C-368/95, *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH versus Heinrich Bauer Verlag*, 26. juuni 1997.

- ELTLi artikliga 20 keelatakse põhimõtteliselt riiklikud meetmed, mille tagajärg on, et liidu kodanikud jäävad ilma reaalsest võimalusest kasutada põhilisi õigusi, mille liidu kodaniku staatus neile annab.¹⁴⁴ Nagu ka vaba liikumist käsitlevate sätete puhul, võimaldab ELTLi artikkel 20 siiski erandit.
- Liikmesriigid võivad tugineda erandile, mis on eelkõige seotud avaliku korra ja avaliku julgeoleku tagamisega.
- Asjaomase seadusandliku ettepaneku liidu õigusele vastava põhjendatuse hindamisel muutub harta asjakohaseks; liikmesriigi ettepaneku puhul võib kasutada ELi erandit/põhjendusi ainult siis, kui selles võetakse arvesse liidu põhiõigusi.¹⁴⁵

Näide: ELi kodaniku isa elamisluba

Kolumbia kodanikul Rendón Marín oli Hispaanias oma laste ainuisikuline hooldusõigus. Ometi keelduti talle tema varasema kriminaalkaristuse tõttu elamisluba andmast ning teda ootas ees väljasaatmine Hispaania ja seega ELi territooriumilt, kust selle tagajärjel lahkuksid kaks tema ülalpeetavat alaealist. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis ELTLi artikli 20 alusel küsimus, kas sellises olukorras võib liikmesriigi õigus keelata elamisloa andmise ilma erandite tegemise võimaluseta või mitte. Kuigi Euroopa Liidu Kohus mõõnis, et ELTLi artikkel 20 ei takista liikmesriikidel tugineda avalikule julgeolekule, rõhutas ta, et järgida tuleb harta artiklit 7 (era- ja perekonnaelu austamine) koostoimes harta artikli 24 lõikes 2 sätestatud kohustusega võtta arvesse lapse parimaid huve.¹⁴⁶

Riiklik seadusandlik meede hõlmab õiguskaitsevahendeid, sanktsioone või täitmise tagamist, mida saab kasutada seoses ELi õigusaktidega (olukord B.3)

Riiklikud meetmed, mida kasutatakse liidu õiguse kohaldamise ja tõhususe tagamiseks (sanktsioonid, õiguskaitsevahendid ja täitmise tagamine), kvalifitseeruvad liidu õiguse kohaldamisena artikli 51 lõike 1 tähenduses. Kui neid riiklikke meetmeid kasutatakse selles kontekstis, kohaldatakse nende suhtes ELi põhiõigusi.

144 ELK (suurkode), C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano versus Office national de l'emploi (ONEm)*, 8. märts 2011; ELK, C-87/12, *Kreshnik Ymeraga jt versus Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 8. mai 2013.

145 ELK (suurkode), C-304/14, *Secretary of State for the Home Department versus CS*, 13. september 2016, punkt 36; ELK (suurkode), C-165/14, *Alfredo Rendón Marín versus Administración del Estado*, 13. september 2016, punkt 81.

146 ELK (suurkode), C-165/14, *Alfredo Rendón Marín versus Administración del Estado*, 13. september 2016, punktid 66 ja 81.

Üksikasjalikum teave ja eripunktid selliste meetmete kohta on esitatud olukorra A.4 selgituses.

Riiklik seadusandlik meede sisaldab õigusmõistet, mida on kasutatud ELi õigusaktis (olukord B.4)

Mõnikord viidatakse liidu õigusaktis liikmesriigi õiguse mõistetele. Nende liikmeriigi mõistete suhtes kohaldatakse ELi põhiõigusi, kui neid kasutatakse koostoimes asjaomase liidu õigusaktiga või seda liidu õigusakti ülevõtvate liikmesriigi õigusaktidega.¹⁴⁷

Üksikasjalikum teave ja eripunktid selliste meetmete kohta on esitatud olukorra A.5 selgitustes.

Riiklik seadusandlik meede sisaldab vabatahtlikke viiteid liidu õigusele (selle mõistetele) (olukord B.5)

Hartat ei kohaldata olukorras, kus liikmesriigi seadusandja viitab puhtalt riigisiseste olukordade reguleerimisel vabatahtlikult liidu õiguse sätetele või mõistetele.

Vabatahtlik viide liidu õigusele ei kvalifitseeru liidu õiguse kohaldamisena

- Üksnes viitamine liidu õiguse mõistetele ei too riiklikke meetmeid liidu õiguse kohaldamisalasse.¹⁴⁸
- Järelkult ei ole liikmesriikidel liidu õiguse kohaselt sellises olukorras ELi põhiõiguste järgimise kohustust.

Märkus Euroopa Liidu Kohtu pädevuse kohta

- Tuleb märkida, et Euroopa Liidu Kohus on teatavatel juhtudel ELTLi artikli 267 (eelotsuse menetlus) alusel pädev tõlgendama liidu õiguse sätteid või mõisteid isegi juhul, kui kõnealune olukord ei ole otseselt reguleeritud liidu õigusega (nt kui liikmesriigi viide liidu õigusele on „otsene ja tingimusteta“).
- Selle lähenemisviisi alus on, et liidu õiguskorra huvides on ennetada tulevikus liidu õigusest üle võetud sätete või mõistete erinevaid tõlgendusi, sest neid

¹⁴⁷ Vt näiteks ELK, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. detsember 2002, punktid 29–32; ELK, C-520/03, *José Vicente Olaso Valero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. detsember 2004, punkt 34; ELK, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. detsember 2005, punktid 25 ja 26.

¹⁴⁸ ELK, C-482/10, *Teresa Cicala versus Regione Siciliana*, 21. detsember 2011, punkt 17 ja *dictum*.

tuleks tõlgendada ühetaoliselt olenemata sellest, millistel asjaoludel neid kohaldatakse.¹⁴⁹ Liidu sätete tõlgendamisel võib hartal olla tõlgendav roll.¹⁵⁰

ELi pädevuse olemasolu ei ole iseenesest piisav

- Ainuüksi asjaolu, et liikmesriigi seadusandliku ettepaneku ese kuulub valdkonda, milles Euroopa Liidul on pädevus, ei ole piisav, et muuta ELi põhiõigused kohaldatavaks.¹⁵¹

Liikmesriigi seadusandlik ettepanek kuulub ELi pädevusse (olukord B.6)

Ainuüksi asjaolu, et liikmesriigi seadusandlik ettepanek kuulub valdkonda, milles ELil on pädevus, ei ole piisav, et muuta ELi põhiõigused kohaldatavaks.¹⁵²

Näide: Hispaania tööõigus

Kohtuasjas *Poclava* käsitleti Hispaania õigusakte, millega kehtestati ettevõtjate toetamiseks tähtajatu tööleping ja reguleeriti seda ning nähti ette üheaastane katseaeg.¹⁵³ Euroopa Liidu Kohus leidis, et kuigi töötajate kaitse töölepingu lõpetamise korral on üks ELTLi artiklis 151 sätestatud eesmärkide saavutamise vahenditest ja kuigi ELi seadusandjal on selles valdkonnas pädevus kooskõlas ELTLi artikli 153 lõikes 2 sätestatud tingimustega, ei kuulu olukorrad, mida nende sätete alusel võetud meetmed ei hõlma, ELi õiguse kohaldamisalasse.

- ELi pädevuse olemasolu asjaomas valdkonnas muutub asjakohaseks üksnes juhul, kui on täidetud kaks tingimust:
  - EL on teostanud oma pädevust seadusandlike meetmete vastuvõtmisega;

149 ELK, C-28/95, *A. Leur-Bloem versus Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, 17. juuli 1997, punkt 34; ELK, C-482/10, *Teresa Cicala versus Regione Siciliana*, 21. detsember 2011, punktid 17–20.

150 See ilmneb ka liikmesriigi õigusest. Vt FRA (2018), *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights*, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti arvamus, Viin, 4/2018.

151 ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punkt 46. Vt siiski kohtujurist Sharpstoni ulatuslik soovitus 30. septembri 2010. aasta ettepanekus kohtuasjas C-34/09, punkt 163.

152 ELK, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt*, 10. juuli 2014, punkt 46.

153 ELK, C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava versus Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)*, 5. veebruar 2015, punkt 41.

- o riiklik meede kuulub nende ELi seadusandlike meetmete täpsesse kohaldamisalasse (üksikasjalikum teave: vt [olukord B.1](#)).

Liikmesriigi seadusandliku ettepaneku ja liidu õiguse sätete vahel on teistsugune seos (olukord B.7)

ELi põhiõigusi kohaldatakse üksnes juhul, kui selline seos liidu õigusega tähendab, et liikmesriigi ettepanek hõlmab liidu õiguse kohaldamist.

Muude ELi seoste hindamine harta artikli 51 lõike 1 alusel

- Kui eespool kirjeldatud olukordade põhjal ei jõuta järeldusele, et ELi põhiõigused on kohaldatavad, on tõenäoline, et need ei ole kohaldatavad.
- Kui aga on tuvastatud mõni muu ELi tasandi seos, ei saa välistada, et see seos võib kaasa tuua ELi põhiõiguste kohaldamise.
- Lõpliku hinnangu andmisel tuleb meeles pidada harta artikli 51 lõike 1 põhimõtet, mille kohaselt tuleb tagada, et ELi tegevusvaldkondades ei rikota ELi põhiõigusi ELi tasandil võetavate meetmete ega liikmesriikide poolt liidu õiguse rakendamise kaudu (vt [4. peatükk](#)).¹⁵⁴

8 Hartale vastavuse kontroll

- Käesolevas peatükis esitatakse 11 küsimust, mille abil kontrollida liikmesriigi seadusandlike ettepanekute kooskõla põhiõigustega.
- Selles keskendutakse ELi põhiõigustele kui liidu õiguse või harta üldpõhimõtetele. ELi põhiõigused võivad olla väljendatud ka aluslepingu sätetes¹⁵⁵ või ELi teistes õigusaktides.¹⁵⁶ Kui seadusandlik ettepanek kuulub selliste ELi õiguse sätete kohaldamisalasse, tuleks arvesse võtta ka nende sätete konkreetseid nõudeid.
- Õigusteoorias ja -praktikas on inimõiguste järgimise hindamise etappide ning esitatavate küsimuste järjekord ja täpne ulatus erinev. Ka kohtupraktika ei ole selles küsimuses täielikult järjepidev. Esitatud kontrollnimekiri ei ole kavandatud

¹⁵⁴ ELK, C-206/13, *Cruciano Siragusa versus Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. märts 2014, punkt 31.

¹⁵⁵ Vt Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon (ELT C 326, 26.10.2012), artikkel 157.

¹⁵⁶ Vt näiteks nõukogu 27. novembri 2000. aasta *direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel* (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16–22).

näidsvormina, pigem on selle eesmärk pakkuda kasutajale abi asjakohase inimõiguste mõõtmise hindamisel seoses konkreetse seadusandliku ettepanekuga.

I etapp: põhiõiguste piirangute tuvastamine

Põhiõiguste harta artikli 52 lõige 1

Hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

1. Kas ettepanekuga piiratakse ELi põhiõigusi?

- Kas kavandatav riiklik meede mõjutab õigusi?
- Kontrollige asjaomaste põhiõiguste täpset sisu 6. peatükis nimetatud tõlgendusallikate abil. See aitab mõista, kas ettepanekuga piiratakse hartas tunnustatud põhiõiguste teostamist või mitte.

Näited: õigustele kehtestatud piirangud

Üks näide harta artikli 15 lõike 1 (igapäevane õigus teha tööd ja tegutseda vabalt valitud kutsealal) piiramisest on olukord, kus 65-aastaseks saanud piloodil keelatakse edasine lendamine. Samal ajal kehtestatakse sellise keeluga diskrimineeriv kohtlemine vanuse tõttu (harta artikli 21 lõige 1).¹⁵⁷

Üks näide hääleõiguse kasutamise (harta artikli 39 lõige 2) piiramisest on liikmesriikide õigusaktid, millega nähakse ette hääleõiguse äravõtmine kriminaalkorras süüdimõistmise korral.¹⁵⁸

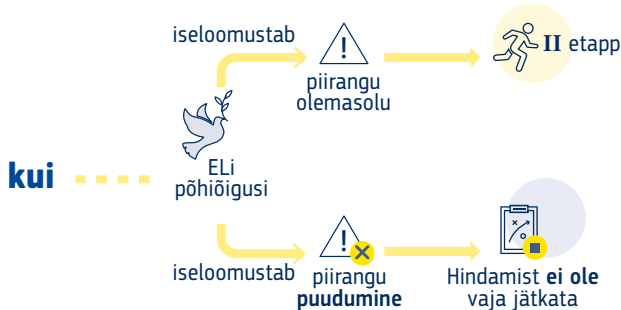
Näide eraelu puutumatus õiguse (harta artikkel 7) piiramisest on rahvusvahelise kaitse taotluse kontekstis taotleja seksuaalse sättumuse kohta psühholoogi eksperdihinnangu koostamine ja kasutamine.¹⁵⁹ Nii on see isegi juhul, kui ekspertiisi aluseks olevate psühholoogiliste testide tegemine sõltub formaalselt

157 ELK, C-190/16, *Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH*, 5. juuli 2017, punktid 34 ja 71.

158 ELK, C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punkt 45.

159 ELK, C-473/16, *F versus Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. jaanuar 2018, punktid 52–54.

asjaomase isiku nõusolekust. Euroopa Liidu Kohus leiab, et varjupaigamenetluse kontekstis tuleb asuda seisukohale, et nõusolek ei ole tingimata antud vabalt, sest tegelikult on see antud nende asjaolude sunnil, mis iseloomustavad rahvusvahelise kaitse taotleja olukorda.

Ettevõtlusvabaduse (harta artikkel 16) piiramise näide on teatavate maksukohustuslaste kohustus esitada käibemaksukohustuslasena registreerimiseks tagatis (mis võib olla kuni 500 000 eurot). Euroopa Liidu Kohus pidas seda kohtuasja *BB Construct* asjaolude puhul piiranguks, mis piirab ettevõtja rahaliste vahendite takistamatut kasutamist ja on seega sekkumine ettevõtlusvabadusse.¹⁶⁰

II etapp: hindamine, kas piirangud on üldse lubatud või mitte

2. Kas mõjutatud põhiõigusi võib piirata?

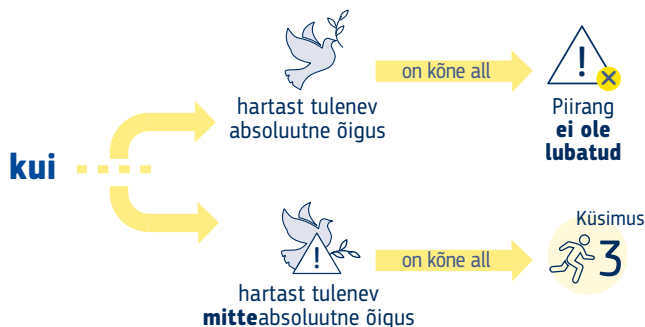
- Kontrollige, kas tegemist on hartast tuleneva absoluutse õigusega.
- Absoluutseid õigusi ei ole hartas sõnaselgelt määratud. Harta selgitustele,¹⁶¹ EIÖK-le ning Euroopa kohtute praktikale tuginedes väidetakse, et absoluutseteks õigusteks võib pidada järgmisi õigusi: inimväärikus (harta artikkel 1),¹⁶² pii-

¹⁶⁰ ELK, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky versus BB construct s.r.o.*, 26. oktoober 2017, punkt 38.

¹⁶¹ Harta selgituste kohaselt on harta artikli 4, artikli 5 lõigete 1 ja 2, artikli 10 lõike 1, artikli 48 ja artikli 49 lõike 1 tähendus ja kohaldamisala samad, mis need on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÖK) asjakohastel artiklitel.

¹⁶² Harta selgituste kohaselt ei tohi ühtegi hartas sätestatud õigust kasutada teise inimese väärikuse riivamiseks ning inimese väärikus on osa hartas sätestatud õiguste põhiolomusest. Seega tuleb inimväärikust austada, isegi kui seda tehes piiratakse mõnda õigust.

namise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld (harta artikkel 4),¹⁶³ orjapidamise ja sunniviisilise töö keeld (artikli 5 lõiked 1 ja 2)¹⁶⁴ *sise-mine* mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus (harta artikli 10 lõige 1),¹⁶⁵ süütuse presumpatsioon ja kaitseõigus (harta artikkel 48),¹⁶⁶ seaduslikkuse põhimõte (harta artikli 49 lõige 1)¹⁶⁷ ning mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld (harta artikkel 50).¹⁶⁸

3. Kas piirangud on seadusega ette nähtud?

- Kontrollige, kas piirangud on seadusega ette nähtud või mitte; need võivad olla ette nähtud liikmesriigi õigusega¹⁶⁹ või ELi õigusaktidega.¹⁷⁰

163 Vastab EIÕK artiklile 3. See säte ei sisalda piiramise klauslit. EIÕK artikli 15 lõikes 2 on sõnaselgelt nimetatud, et sellest ei saa teha erandeid (artiklis 15 käsitletakse hädaolukorras tehtavaid erandeid).

164 Vastab EIÕK artiklile 4. See säte ei sisalda piiramise klauslit. EIÕK artikli 15 lõikes 2 on sõnaselgelt nimetatud, et sellest ei saa teha erandeid.

165 Vastab EIÕK artikli 9 lõikele 1. Selle sätte kohaselt võib teatavatel tingimustel seada piiranguid üksnes õigusele väljendada vabalt oma usku või veendumusi. EIÕK artiklis 15 ei ole siiski märgitud, et artikli 9 lõikest 1 ei saa erandeid teha.

166 Vastab EIÕK artikli 6 lõigetele 2 ja 3. Need sätted ei sisalda piiramise klausleid. EIÕK artiklis 15 ei ole siiski märgitud, et artikli 6 lõigetest 2 ja 3 ei saa erandeid teha.

167 Vastab EIÕK artikli 7 lõikele 1. See säte ei sisalda piiramise klauslit. EIÕK artikli 15 lõikes 2 on sõnaselgelt nimetatud, et sellest ei saa teha erandeid.

168 Nagu on märgitud selgitustes artikli 50 kohta, ei tohi vastavalt EIÕK protokollile nr 7 artiklile 4 teha erandit *ne bis in idem* põhimõttest.

169 Vt näiteks ELK, C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punkt 47.

170 Näiteks ELi määrus või ELi direktiiv: ELK, C-190/16, *Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH*, 5. juuli 2017, punkt 37; ELK, C-601/15 PPU, *J. N. versus Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, 15. veebruar 2016, punkt 51.

- Kontrollige, kas piirangud on piisavalt kättesaadavad ja prognoositavad. Prognoositavus on õigusaktide koostamisel põhikriteerium ja seda on Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas üksikasjalikumalt käsitletud.

Näide: kättesaadavus ja prognoositavus

Õigusakt on kättesaadav, kui see on nõuetekohaselt avaldatud (nt ELi õigusaktid avaldatakse Euroopa Liidu Teatajas). Prognoositavuse nõude kohaselt peab õigusakt olema sõnastatud piisavalt täpselt, et võimaldada kodanikul oma käitumist normi järgi kohandada. Kodanikel peab olema võimalik seadusest tulenevaid tagajärgi mõistlikul määral ette näha. Õigusaktis tuleb piisava selgusega ära näidata ka õigust rakendavatele pädevatele asutustele antud kaalutusõiguse ulatus.¹⁷¹

4. Kas asjaomase põhiõiguse põhiolemuse austamine on tagatud?

- Kontrollige, kas asjaomase õiguse põhisisu¹⁷² on mõjutatud või mitte. Kas piirang seab kahtluse alla õiguse kui sellise? Kas piirang vastab asjaomase õiguse tegelikule olemusele?
- On tõenäoline, et piirang ei sea kahtluse alla õigust kui sellist, kui sellega piiratakse õiguse kasutamist täpselt määratletud ja piiratud asjaoludel.¹⁷³

Näide: õigus eraelu puutumatusse (harta artikkel 7)

Kohtuasjades *Schrems* ja *Digital Rights* leidis Euroopa Liidu Kohus, et õigusakt, mis võimaldab ametiasutustel elektroonilise side sisuga üldiselt tutvuda, on harta artikliga 7 tagatud eraelu puutumatus põhiõiguse põhisisu kahjustav.¹⁷⁴

171 EIK, *Sunday Times versus Ühendkuningriik*, nr 6538/74, 26. aprill 1979, punkt 49; EIK, *Malone versus Ühendkuningriik*, nr 8691/79, 2. august 1984, punkt 68.

172 Euroopa Liidu Kohus kasutab ka selliseid väljendeid nagu „tegelik olemus“, „õiguse olemus“ ja „põhimõte“; vt nt ELK, liidetud kohtuasjad C-379/08 ja C-380/08, *Raffinerie Mediterranée (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA ja Syndial SpA versus Ministero dello Sviluppo economico jt (C-379/08) ja ENI SpA versus Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare jt (C-380/08)*, 9. märts 2010, punkt 88.

173 Vt näiteks ELK (suurkoda), C-258/14, *Eugenia Florescu jt versus Casa Județeană de Pensii Sibiu jt*, 13. juuni 2017, punkt 55; ELK, C-190/16, *Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH*, 5. juuli 2017, punktid 38 ja 75; ELK (suurkoda), C-524/15, *Kriminaalasi järgmise isiku suhtes: Luca Menci*, 20. märts 2018, punkt 43.

174 ELK (suurkoda), C-362/14, *Maximillian Schrems versus Data Protection Commissioner*, 6. oktoober 2015, punkt 94.

Näide: õigus tõhusale õiguskaitsevahendile (harta artikkel 47)

Kohtuasjas *Schrems* leidis Euroopa Liidu Kohus, et õigusakt, milles ei ole andmesubjektile ette nähtud mingit võimalust kasutada õiguskaitsevahendeid, et tutvuda teda puudutavate isikuandmetega või lasta neisse parandusi teha või neid kustutada, ei järgi sisuliselt harta artiklis 47 sätestatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.¹⁷⁵

Näide: liidu kodanike õigus hääletada Euroopa Parlamendi valimistel (harta artikli 39 lõige 2)

Kohtuasjas *Delvigne* käsitleti liikmesriigi õigusakte, millega nähakse ette hääleõiguse äravõtmine kriminaalkorras süüdimõistmise korral.¹⁷⁶ Euroopa Liidu Kohus leidis, et harta artikli 39 lõikega 2 tagatud õiguse teostamise sellise piiramise puhul austatakse selle õiguse olemust. Piiranguga ei seatud kahtluse alla seda õigust kui sellist, sest selle tagajärjel jäetakse parlamendivalimistel hääleõiguslike isikute hulgast välja teatud isikud nende käitumise tõttu ja konkreetsetel tingimustel, juhul kui need tingimused on täidetud.

Näide: igaühe õigus teha tööd ja tegutseda vabalt valitud kutsealal (harta artikli 15 lõige 1)

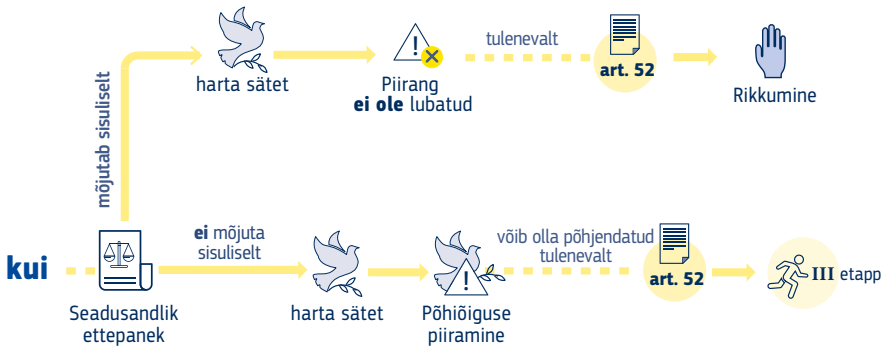
Kohtuasjas *Fries* hindas Euroopa Liidu Kohus ühe ELi määruse kehtivust, millega piiratakse 65-aastaseks saanud piloodiloo omanike kutsevabadust, sest nad ei saa alates oma 65. sünnipäevast enam ärilise lennutranspordi valdkonnas lennukipiloodina töötada.¹⁷⁷ See piirang ei mõjuta kutsevabaduse olemust, sest sellega kehtestati vaid teatavad piirangud 65-aastaseks saanud piloodiloo omanike kutsetegevusele.

---

175 *Ibid.*, punkt 95.

176 ELK, C-650/13, *Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde*, 6. oktoober 2015, punkt 48.

177 ELK, C-190/16, *Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH*, 5. juuli 2017, punkt 38.

III etapp: hindamine, kas piirangud võivad olla põhjendatud või mitte

5. Kas piirangud teenivad õiguspärast eesmärki?

- Mis on piirangu eesmärk?
- Kontrollige, kas see eesmärk on õiguspärane. Kas see vastab üldist huvi pakuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi? Euroopa Liidu Kohus on eesmärgi õiguspäraseks kvalifitseerimisel järginud suhteliselt laia lähenemisi.¹⁷⁸
- Mitu samaaegset eesmärki ei välista õiguspärase eesmärgi olemasolu.¹⁷⁹
- Kontrollige, kas kohtud saavad läbivaatamise eesmärgil õiguspärase eesmärgi tuvastada: taotletav eesmärk peab tulenema kas meetmest endast või asjaomase meetme üldisest kontekstist.

¹⁷⁸ Näiteks on õiguspäraseks peetud järgmisi eesmarke: ühise turukorralduse kehtestamine (ELK, kohtuasi 44/79, *Liselotte Hauer versus Land Rheinland-Pfalz*, 13. detsember 1979), rahvatervise ja avaliku julgeoleku kaitse (ELK, C-293/97, *The Queen versus Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H.A. Standley jt ja D.G.D. Metson jt*, 29. aprill 1999) ning rahvusvahelise julgeoleku huvid (ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-402/05 P ja C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi ja Al Barakaat International Foundation versus Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ühenduste Komisjon*, 3. september 2008). Liidu õigusega keelatud takistusi ei saa aga õigustada puhtmajanduslikud põhjused, nagu riigi majanduse või selle nõuetekohase toimimise edendamine (ELK, C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) versus Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalis kai Koinonikis Allilengyis*, 21. detsember 2016, punkt 72).

¹⁷⁹ ELK, liidetud kohtuasjad C-159/10 ja C-160/10, *Gerhard Fuchs (C-159/10) ja Peter Köhler (C-160/10) versus Land Hessen*, 21. juuli 2011, punkt 44.

Näide: õigus era- ja perekonnaelu austamisele (harta artikkel 7)

Varjupaigataotluse raames võib sekkumist taotleja eraellu õigustada sellise teabe otsimine, mis võimaldab hinnata tema tegelikku vajadust rahvusvahelise kaitse järele. Kõnealusel juhul puudutas sekkumine hinnangut rahvusvahelise kaitse taotleja avaldustele tema seksuaalse sättumuse kohta.¹⁸⁰

Näide: ettevõtlusvabadus (harta artikkel 16)

Käibemaksu valdkonnas võib isiku ettevõtlusvabaduse riivet õigustada õiguspärane eesmärk tagada selle maksu nõuetekohane kogumine ja vältida maksudest kõrvalehoidumist.¹⁸¹ Kõnealusel juhul oli sekkumine seotud nõudega esitada tagatis käibemaksukohustuslasena registreerimiseks.

6. Kas piirang on tuvastatud probleemi lahendamiseks asjakohane?

- Kontrollige piirangu asjakohasust. Kas piirang on taotletava eesmärgi saavutamiseks sobiv?
- Kontrollige sisemist järjepidevust. Õigusnormid on taotletava eesmärgi saavutamiseks asjakohased üksnes siis, kui nendega taotletakse neid eesmärgi järjepidevalt ja süstemaatiliselt.¹⁸²
- Kontrollige, kas seaduse sätetest tehtavad erandid võivad teataval juhtudel kahjustada selle seaduse järjepidevust, eelkõige juhul, kui nende kohaldamisala on selline, et erandid toovad kaasa asjaomase seaduse eesmärgiga vastuolus oleva tulemuse.¹⁸³

7. Kas piirang läheb kaugemale taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalikust? Kas on olemas meetmeid, mis riivaksid põhiõigusi vähem?

- Kontrollige piirangu vajalikkust. Kas on olemas alternatiivseid meetmeid?

---

180 ELK, C-473/16, *F versus Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. jaanuar 2018, punkt 58.

181 ELK, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky versus BB construct s.r.o.*, 26. oktoober 2017, punkt 39.

182 ELK, C-190/16, *Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH*, 5. juuli 2017, punkt 48.

183 *Ibid.*

- Kui on võimalik valida mitme asjakohase meetme vahel, tuleb kasutada kõige vähem piiravat meetet, st meetet, mis riivab asjaomast põhiõigust kõige vähem.¹⁸⁴

8. Kas piirangud on taotletava eesmärgi suhtes proportsionaalsed?

- Põhjustatud kahjud ei tohi olla ebaproportsionaalsed taotletava eesmärgi suhtes.¹⁸⁵
- Meede ei tohiks tekitada piirangust mõjutatud isikutele ebaproportsionaalset ja ülemäärast koormust seoses taotletava eesmärgiga.¹⁸⁶
- Õigustatud eesmärgi saavutamise huvi tuleb tasakaalustada kõnealuse põhiõiguse riivega.
- Kui kõne all on mitu põhiõigust, tuleb ühitada nende erinevate õiguste kaitse nõuded ja saavutada nende vahel õiglane tasakaal.¹⁸⁷

Näide: õigus era- ja perekonnaelu austamisele (harta artikkel 7)

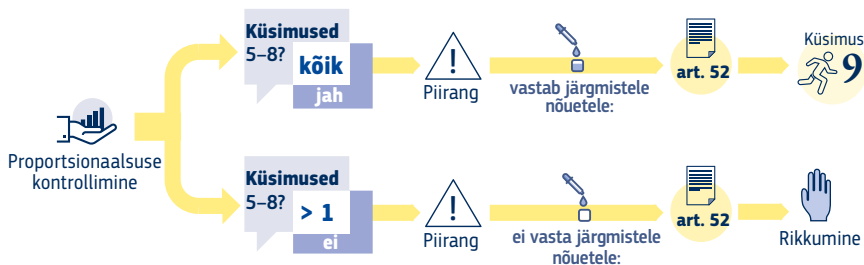
Kohtuasjas *F. leidis Euroopa Liidu Kohus*, et psühholoogi eksperdihinnangu koostamine taotleja seksuaalse sättumuse kohta ja selle kasutamine rahvusvahelise kaitse taotlemise raames on taotletava eesmärgi suhtes ebaproportsionaalne, sest eraelu puutumatus õiguse riive raskust ei saa pidada proportsionaalseks kasuga, mida see võib endast kujutada asjaomases direktiivis, nimelt direktiivis 2011/95/EL nõutud faktide ja asjaolude hindamisel.¹⁸⁸

-
- 184 ELK, C-134/15, *Lidl GmbH & Co. KG versus Freistaat Sachsen*, 30. juuni 2016, punkt 33; ELK, C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren ja Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren versus Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12. juuli 2001, punkt 81.
- 185 ELK (suurkoda), liidetud kohtuasjad C-92/09 ja C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert versus Land Hessen*, 9. november 2010, punktid 76 ja 77; ELK, C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren ja Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren versus Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12. juuli 2001, punkt 81.
- 186 ELK (suurkoda), C-258/14, *Eugenia Florescu jt versus Casa Județeană de Pensii Sibiu jt*, 13. juuni 2017, punkt 58.
- 187 ELK (suurkoda), C-283/11, *Sky Österreich GmbH versus Österreichischer Rundfunk*, 22. jaanuar 2013, punkt 60; ELK (suurkoda), C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) versus Telefónica de España SAU*, 29. jaanuar 2008, punktid 65 ja 66.
- 188 ELK, C-473/16, *F versus Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. jaanuar 2018, punktid 59–69.

Näide: ettevõtlusvabadus (harta artikkel 16)

Kohtuasjas *BB Construct* esitab Euroopa Liidu Kohus elemendid, mida tuleb arvesse võtta, kui hinnatakse, kas käibemaksukohustuslasena registreerimise tagatist nõudvad liikmesriigi õigusaktid on vajalikud käibemaksu nõuetekohase kogumise tagamise ja maksudest kõrvalehoidmise ennetamise eesmärgi saavutamiseks.¹⁸⁹ Oluline tegur on asjaolu, et tagatise summa arvutab automaatselt infotehnoloogiasüsteem ja summat ei ole kuidagi võimalik muuta. See võib teatud juhtudel viia tulemuseni, mis läheb käibemaksu nõuetekohase kogumise tagamiseks ja maksudest kõrvalehoidumise ärahoidmiseks vajalikust kaugemale. Proportsionaalsuse põhimõtte nõuab lisaks, et tagatise suurus oleks võrdväärne tulevase tasumata jätmise ohuga ja varasemate maksuvõlgade summaga.

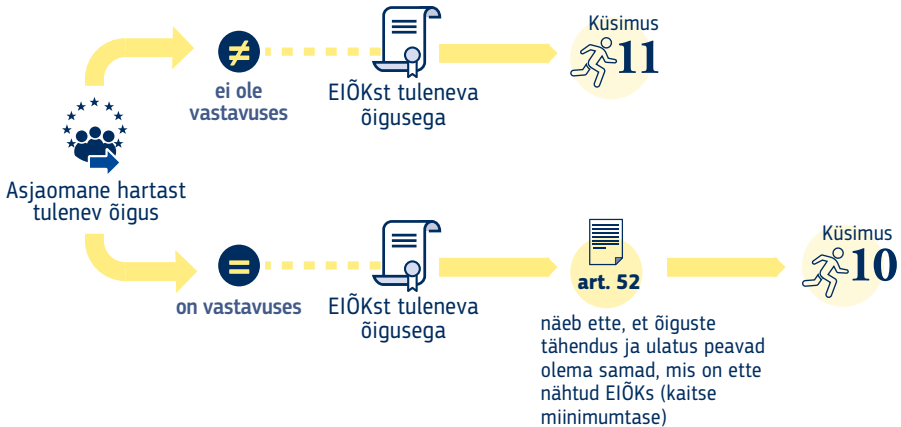
Kõnealuses kohtuasjas märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tagatise suurus on 500 000 eurot ja et summa suurus arvestades võib see sundida *BB Constructi* end maksejõuetuks kuulutama. Euroopa Liidu Kohus leidis, et kuna tagatise andmine – arvestades, et tegemist on suure summaga – jätab äriühingu selle asutamisest peale ressursidest põhjendamatult ilma ja takistab tal majandustegevuse arendamist, on tegemist ettevõtlusvabaduse ilmselgelt ebaproportsionaalse riivega.

¹⁸⁹ ELK, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky versus BB construct s.r.o.*, 26. oktoober 2017, punktid 40–42.

9. Kas asjaomane hartast tulenev õigus vastab EIÕKga tagatud õigusele?

- Kontrollige harta selgitusi kõnealuse õiguse kohta ja harta artikli 52 lõike 3 selgitustes esitatud loetelu. Vt lisa.

10. Kas piirangud on kooskõlas EIÕKga?

- EIÕKst tulenevatele õigustele vastavate piirangute kehtestamisel tuleb järgida EIÕKs sätestatud üksikasjalikus õiguste piiramise korras kehtestatud nõudeid.
- Kontrollige EIÕK ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikat, et määrata, kas piirang on lubatud.

Näide: õigus sõnavabadusele

EIÕK artikkel 10 (sõnavabadus) sisaldab selle vabaduse piiramise väheseid üksikasjalikke aluseid. Järelikult saab asjaomase hartast tuleneva õiguse (artikkel 11) piiranguid õigustavate õiguspäraste eesmärkidena arvesse võtta üksnes neid aluseid.

Näide: õigus vabadusele

Kohtuasjas *Al Chodor* käsitleti harta artiklis 6 (mis vastab EIÕK artiklile 5) sätestatud põhiõiguse – õigus vabadusele – teostamise piirangu hindamist.¹⁹⁰ Seetõttu pöördus Euroopa Liidu Kohus Euroopa Inimõiguste Kohtu poole, kelle sõnul peab mis tahes vabaduse võtmine olema seaduslik mitte üksnes selles mõttes, et sellel peab olema liikmesriigi õiguses seaduslik alus, vaid see puudutab ka seaduse kvaliteedi nõuet ning tähendab seda, et vabaduse võtmist lubav liikmesriigi seadus peab olema piisavalt kättesaadav ja täpne ning selle kohaldamine ettenähtav, et vältida omavoli ohtu.

Kohtuasi *Al Chodor* käsitles varjupaigataotlejate kinnipidamist. Euroopa Liidu Kohus leidis, et see riiwab tõsiselt nende taotlejate õigust vabadusele, mille puhul tuleb järgida rangeid kaitsemeetmeid, nimelt õigusliku aluse olemasolu, selgus, prognoositavus, kättesaadavus ja kaitse omavoli vastu. Selles kohtuasjas otsustas Euroopa Kohus, et neid nõudeid võib täita üksnes siduv üldkohaldatav säte.

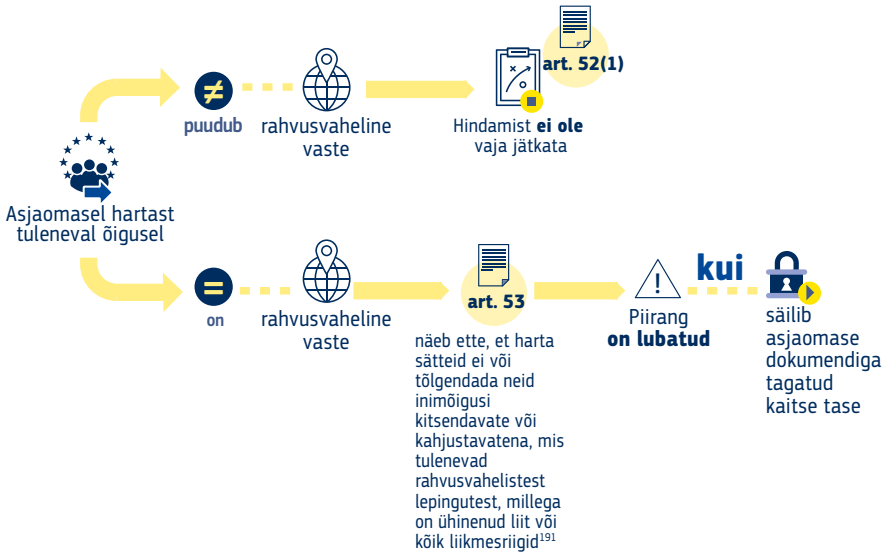

¹⁹⁰ ELK, C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie versus Salah Al Chodor jt*, 15. märts 2017, punktid 37–47.

11. Kas asjaomaste hartast tulenevate õigustega samaväärne säte on teistes inimõigusi käsitlevates dokumentides, millega liit või kõik liikmesriigid on ühinenud?

- Kontrollige, kas küsimus on sellistes samaväärsetes sätetes või mitte. Ülevaade sellistest õigustest on esitatud [lisas](#).
- Kontrollige, kas sellise samaväärse sätte kaitsetasemest peetakse kinni.

¹⁹¹ Ülevaade kõige olulisemate inimõiguste konventsioonide ratifitseerimise seisust ELi liikmesriikides on kättesaadav FRA veebisaidil (ÜRO ja Euroopa Nõukogu tasandil).

Lisa. Hartast tulenevate õiguste ülevaade

Harta selgitustele tuginedes antakse käesolevas lisas ülevaade hartas sätestatud 50 põhiõigusest, asetades need Euroopa Nõukogu ja ÜRO inimõigusi käsitlevate dokumentide, samuti liidu õiguse ja liikmesriikide õiguse allikate konteksti.

A. EIÕK asjakohased sätted

- Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad nende asjakohaste hartast tulenevate õiguste tähendus ja ulatus (sh lubatud piirangud) olema samad, mis on neile ette nähtud EIÕKga (sealhulgas protokollidega).
- Seepärast on ülevaates esitatud asjakohased EIÕK artiklid, tuginedes
  - harta selgitustele iga sätte kohta ja
  - harta selgitustele artikli 52 lõike 2 kohta.

B. Samaväärsed sätted muudes inimõigusi käsitlevates dokumentides

- Harta artikli 53 kohaselt tuleks säilitada kaitsetase, mida pakuvad muud inimõigusi käsitlevad dokumendid, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid.
- Seetõttu esitatakse ülevaates samaväärsed õigused, mis sisalduvad muudes inimõigusi käsitlevates õigusaktides, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid. Neid allikaid mainitakse mõnikord harta selgitustes, kuid mitte alati.
- Kui allikat ei ole harta selgitustes nimetatud, on asjaomane säte tähistatud tärniga (*).

C. Asjakohased liidu ja liikmesriikide õiguse allikad

- Harta artikli 52 lõike 2 kohaselt teostatakse hartaga tunnustatud õigusi, mis rajanevad aluslepingute teiste osade sätetel, nendes aluslepingutes määratletud tingimustel ja piirides. Seetõttu nimetatakse ülevaates neid sätteid, kui neile viidatakse harta selgitustes.
- Ülevaates nimetatakse ka harta selgitustes liidu teisese õiguse sätetele esitatud viiteid. Lisaviited on kättesaadavad Charterpedias.
- Selles nimetatakse ka õigusi, mis harta selgituste kohaselt vastavad riikide põhi-seaduslikele tavadele. Harta artikli 52 lõike 4 kohaselt tuleb neid õigusi tõlgendada kooskõlas nende tavadega.
- Ülevaates viidatakse harta selgitustes nimetatud liikmesriikide õigusele.
- Selles esitatakse harta selgitustest tulenevad erinevad andmed, näiteks teave selle kohta, kas õigus on liidu õigus (nt õigus hääletada ELi valimistel).

Põhiõiguste harta		EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
1	Inimvääriskus			ICCPR artikkel 1; ICESCR artikkel 1; CRPD artikkel 17	ELK praktika
2 (1)	Õigus elule	Artikkel 2		ICCPR artikli 6 lõige 1; CRPD artikkel 10; CRC artikkel 6	
2 (2)	Surmanuhtluse keeld	Protokoll nr 6 artiklid 1 ja 2; protokoll nr 13 artikkel 1		ICCPR artikkel 6 lõiked 2–6; ICCPR-OP2	
3	Õigus isikupuutumatusel		Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon (ETS 164) ja lisaprotokoll ETS 168)*	ICCPR artikkel 7; Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi (vastu võetud 17. juulil 1998 Roomas) artikli 7 lõike 1 punkt g*	ELK praktika

¹⁹² Nendele EiÖK sätetele viidatakse ka harta selgitustes (v.a harta artiklid 20 ja 23, mille selgitustes ei viidata EiÖK-ile).

¹⁹³ Esitatud on ainult valik asjakohaseid sätteid. Arvesse võetakse ainult peamisi inimõigustealaseid konventsioone, mille on ratifitseerinud kõik 28 ELi liikmesriiki (erand: Euroopa sotsiaalhart ja 1996. aastal muudetud Euroopa sotsiaalhart).

¹⁹⁴ Esitatud on ainult valik asjakohaseid sätteid. Arvesse võetakse ainult peamisi inimõiguste konventsioone, mille on ratifitseerinud kõik 28 ELi liikmesriiki (erand: lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -porno graafiat käsitleva fakultatiivprotokoll on

allkirjastanud 28 liikmesriiki, kuid ratifitseerinud ainult 27).

* Harta selgitustes viidatud sätted on tähistatud tärniga (*).

Põhiõiguste harta	EiÕK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
4	Piinamise ning ebaimeiliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld	ECPT	ICCPR artikkel 7; CAT; CRPD artikkel 15; CRC artikkel 37; ICERD artikli 5 punkt b	
5 (1)	Orjus või sundus		ICCPR artikkel 8	
5 (2)	Sunniviisiline või kohustuslik töö			
5 (3)	Inimkaubandus	Inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon	ICCPR artikli 8 lõiked 1 ja 2	Eurooli konventsiooni lisa, eelkõige selle artikli 27 lõige 1; ELi raamotsus inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (EÜT L 203, 1.8.2002, lk 1)
6	Õigus isikuvabadusele ja turvalisusele		ICCPR artiklid 9 ja 10, CRPD artikkel 14	ELTLi artiklid 82, 83 ja 85
7	Era- ja perekonnaelu austamine		ICCPR artikkel 17, CRPD artikkel 22; CEDAW artikkel 16; CRC artikkel 16; ICERD artikli 5 punkt d	

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
8 (1)	Isikuandmete kaitse	Artikkel 8	Andmekaitse konventsioon (konventsioon nr 108)*	ELTLi artikkel 16 ja ELLi artikkel 39; direktiiv 95/46/EÜ; määrus (EÜ) nr 45/2001
8 (2)	Asjakohasus; kindlaksmääratud eesmärk, nõusolek või õiguslik alus, juurdepääs, parandamine			
8 (3)	Sõltumatu asutuse poolne kontroll			
9	Õigus abielluda ja õigus luua perekond	Artikkel 12	ICCPR artikkel 23	Viide liikmesriigi õigusaktile
10 (1)	Mõtte-, südame- tunnistuse- ja usuvabadus	Artikkel 9	ICCPR artikkel 18; CRC artikkel 14; ICERD artikli 5 punkt d	Viide riigi põhiseaduslikele tavadele ja liikmesriigi õigusaktidele
10 (2)	Sõjaväeteenistusest keeldumine oma veendumuste tõttu	Artikkel 9		ELK praktika; aluslepingutele lisatud protokoll liikmesriikide avalik-õigusliku ringhäälingu kohta; nõukogu direktiiv 89/552/EÜ (eelkõige selle põhjendus 17)

Põhioiguste harta	EiÕK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
11 (1)	Sõnavabadus	Artikkel 10	ICCPR artikkel 19; CRPD artikkel 21; CRC artikkel 13; ICERD artikli 5 punkt d	
11 (2)	Massitebevalhitudite vabadus ja mitmekesisus		CRC artikkel 17	ELK praktika; aluslepingutele lisatud protokoll liikmesriikide avalik-õigusliku ringhäälingu kohta; nõukogu direktiiv 89/552/EÜ (eelkõige selle põhjendus 17); viide liidu konkurentsioigusele
12 (1)	Kogunemis- ja ühinemisvabadus	Artikkel 11	ICCPR artiklid 21 ja 22; ICESCR artikkel 8; CRC artikkel 15; ICERD artikli 5 punkt d	Ühenduse töötajate sotsiaalsete põhioiguste harta artikkel 11 (edaspidi „ühenduse harta“)*
12 (2)	Politiilised erakonnad			ELLi artikli 10 lõige 4
13	Kunsti ja teaduse vabadus	Artikkel 10		Ristviide harta artiklile 1
14	Õigus haridusele	Artikkel 2 (protokoll 1)	ICESCR artikkel 13; CRPD artikkel 24; CEDAW artikkel 10; CRC artikkel 28; ICERD artikli 5 punkt e	Liikmesriikide ühised põhiseaduslikud tavad; ühenduse harta artikkel 15*

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
14 (1)	Haridus, kutseõpe, täiendusõpe		ICESCR artikli 13 lõike 2 punkt b	
14 (2)	Tasuta kohustuslik haridus		ICESCR artikli 13 lõike 2 punkt a ja artikkel 14	Ristviide harta artiklile 24
14 (3)	Haridusasutused; vanemate tehtav valik		ICESCR artikli 13 lõige 3	Ristviide harta artiklile 16 ja liikmesriikide õigusaktidele
15 (1)	Kutsevabadus ja õigus teha tööd	ESC artikli 1 lõige 2*	ICESCR artikli 6 lõige 1; CRPD artikkel 27; CEDAW artikkel 11; ICERD artikli 5 punkt e	ELK praktika; ELTLi artikkel 156 (seoses mõistega „töötajad“); viide liikmesriikide õigusaktidele; ühenduse harta artikkel 4*
15 (2)	Vabadus otsida tööd, töötada, kasutada asutamissoigust ja osutada teenuseid			ELTLi artiklitega 26, 45, 49 ja 56 tagatud vabadused
15 (3)	Töötamiseks loa saanud kolmandate riikide kodanike diskrimineerimise keeld	ESC artikli 19 lõige 4*		ELTLi artikli 153 lõike 1 punkt g; viide liikmesriikide õigusaktidele (seoses meremeeste töölevõtmisega)
16	Ettevõtlusvabadus			ELK praktika; ELTLi artikli 119 lõiked 1 ja 3

Põhiõiguste harta		EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
17	Õigus omandile	Protokoll nr 1 artikkel 1		ICERD artikli 5 punkt d	ELK praktika; viide liidu teisele õiguse aktidele
18	Varjupaigaõigus				ELTi artikkel 78; protokollid seoses Ühendkuningriigi, Iirimaa ja Taaniga; protokoll varjupaiga andmise kohta
19 (1)	Kollektiivne väljasaatmine	Protokoll nr 4 artikkel 4		ICERD artikkel 5; ICCPR artikkel 13*	
19 (2)	Kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral	Artikkel 3*	ECPT artikkel 3	CAT artikkel 3; CRC artikkel 22; ICCPR artikkel 13	
20	Võrdsus seaduse ees	Artiklid 6 ja 14; protokoll nr 12 artikkel 1		ICCPR artikli 14 lõige 1 ja artikkel 16	„Õiguse üldpõhimõte, mis sisaldub kõikides Euroopa põhiseadustes“; ELK praktika
21	Diskrimineerimis-keeld	Artikkel 14	Inimõiguste ja biomeditsiini konventsiooni artikkel 11 seoses geneetilise pärandiga*; inimkaubanduse vastu võitlemise konventsiooni artikkel 3	ICERD; ICCPR artiklid 2 ja 27; CRPD artikkel 5; CEDAW	ELTi artikkel 19; lõige 2 vastab ELTi artikli 18 esimesele lõigule „ja seda kohaldatakse kooskõlas selle artikliga“

Põhiõiguste harta	Eiök (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
22	Kultuuriline, usuline ja keeleline mitmekesisus		ICCPR artikkel 27; ICESCR artikkel 15; CRPD artikkel 30; ICERD artikli 5 punkt e	ELi artikkel 6; ELTLi artikli 167 lõiked 1 ja 4; ELi artikli 3 lõige 3; ELTLi artikkel 17
23	Naiste ja meeste võrdõiguslikkus	ESC 96 artikkel 20*; inimkaubanduse vastu võitlemise konventsiooni artikkel 17	ICCPR artikkel 3; CEDAW artikkel 3	ELi artikkel 3; ELTLi artikkel 8; ELTLi artikkel 157; direktiiv 76/207/EMÜ (meeste ja naiste võrdne kohtlemine); ühenduse harta artikkel 16*
24	Lapse õigused		CRC artiklid 3, 9, 12 ja 13*; ICCPR artikkel 24; CRPD artikkel 7; OPCRC-SC	ELTLi artikkel 81
25	Eakate õigused	ESC 96 artikkel 23*		Ühenduse harta artiklid 24 ja 25*
26	Puuetega inimeste integreerimine ühiskonda	ESC artikkel 15*	CRPD	Ühenduse harta artikkel 26*

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
27	Töötajate õigus olla ettevõttes informeeritud ja ära kuulatud	ESC 96 artikkel 21*	ILO konventsioonid	ELTi artiklid 154 ja 155; direktiivid 2002/14/EÜ (töötajategakonsulteerimine), 98/59/EÜ (kollektiivsed koondamised), 2001/23/EÜ (ettevõtete üleminek) ja 94/45/EÜ (Euroopa tööõnukogud); ühenduse harta artiklid 17 ja 18*
28	Kollektiivlääbirääkimiste ja kollektiivse tegutsemise õigus	ESC artikkel 6*		EIK praktika EiÖK artikli 11 kohta: viide liikmesriikide õigusaktidele ja tavadele; ühenduse harta artiklid 12–14*
29	Õigus kasutada tööhoiveteenuseid	ESC artikli 1 lõige 3*		Ühenduse harta artikkel 13*
30	Kaitse põhjendamatu vallandamise korral	ESC 96 artikkel 24*	ICERD artikli 5 punkt e	Direktiiv 2001/23/EÜ (ettevõtjate üleminek), direktiiv 80/987/EMÜ (tööandja maksejõuetus), mida on muudetud direktiiviga 2002/74/EÜ
31 (1)	Õiglased töötingimused	ESC artikkel 3*; ESC 96 artikkel 26*	ICESCR artikkel 7; ICERD artikli 5 punkt e	Direktiiv 89/391/EMÜ (töötajate ohutus ja tervis); „töötingimusi“ tuleb mõista ELTi artikli 156 tähenduses; ühenduse harta artikkel 19*
31 (2)	Maksimaalne tööaeg	ESC artikkel 2*	ICESCR artikli 7 punkt d	Direktiiv 93/104/EÜ (tööaeg); ühenduse harta artikkel 8*

Põhiõiguste harta	EIÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
32	Keeld kasutada laste tööjõudu ja noorte töötajate kaitse	ESC artikkel 7*	ICESCR artikli 10 lõige 3	Direktiiv 94/33/EÜ (noorte kaitse töö); ühenduse harta artikkel 20-23*
33 (1)	Perekonna- ja tööelu	ESC artikkel 16*	ICCPR artikli 23 lõige 1; ICESCR artikkel 10	
33 (2)	Kaitse vallandamise eest	ESC artikkel 8*; ESC 96 artikkel 27*	ICESCR artikli 10 lõige 2	Nõukogu direktiiv 92/85/EMU (rasedate töötajate tööturviseid); direktiiv 96/34/EU lapsehoolduspuhkuse kohta sõlmitud raamkokkuleppe kohta
34	Sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi		ICESCR artiklid 9-11; CRPD artikkel 28; CEDAW artikkel 13; CRC artikkel 26; ICERD artikkel 5 punkt e	
34 (1)	Sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi	ESC artikkel 12*		ELTLi artiklid 153 ja 156; ühenduse harta artikkel 10*
34 (2)	ELis seaduslikult elamine või liikumine	ESC artikli 12 lõige 4 ja artikli 13 lõige 4*		Määrus (EMÜ) nr 1408/71 ja määrus (EMÜ) nr 1612/68; ühenduse harta artikkel 2*

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
34 (3)	Võitlus sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vastu	ESC artikkel 13* ¹⁹⁵ ; ESC 96 artiklid 30 ja 31* ¹⁹⁶	ICERD artikli 5 punkt e	ELTLi artikkel 153; ühenduse harta artikkel 10* ¹⁹⁷
35	Tervishoid	ESC artiklid 11 ja 12* ¹⁹⁸	ICESCR artikkel 12; CRPD artikkel 25; CEDAW artikkel 12; CRC artikkel 24	ELTLi artikkel 168
36	Võimalus kasutada üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid			ELTLi artikkel 14; viide liikmesriikide sätetele
37	Keskonnakaitse		ICESCR artikli 12 punkt b	ELLi artikli 3 lõige 3; ELTLi artiklid 11 ja 191; „tugineb [...] mõne riigi põhiseaduse sätetele“ ¹⁹⁹
38	Tarbijakaitse			ELTLi artikkel 169
39	Õigus hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel		CRPD artikkel 29; CEDAW artiklid 7-8; ICCPR artikkel 25; ICERD artikli 5 punkt c	ELTLi artikli 20 lõige 2 ja artikkel 22; ELLi artikli 14 lõige 3
40	Õigus hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel		CRPD artikkel 29; CEDAW artiklid 7-8; ICCPR artikkel 25; ICERD artikli 5 punkt c	ELTLi artikli 20 lõige 2 ja artikkel 22

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta seigistustes
41	Õigus heale haldusele			ELK praktika; ELTLi artikli 20 lõike 2 punkt d ning artiklid 25, 296, 298 ja 340; ristviide harta artiklile 47
42	Õigus tutvuda dokumentidega			ELTLi artikli 15 lõige 3; määrus (EÜ) nr 1049/2001 (juurdepääs dokumentidele)
43	Euroopa Ombudsman			ELTLi artiklid 20 ja 228
44	Õigus esitada petitsoone			ELTLi artiklid 20 ja 227
45	Liikumis- ja elukohavabadus		ICCPR artikkel 12; CRPD artikkel 18; CRC artikkel 10; ICERD artikkel 5 punkt d	ELTLi artikli 20 lõike 2 punkt a; ELK praktika; ELTLi artiklid 77, 78 ja 79
46	Diplomaatiline ja konsulaarkaitse			ELTLi artiklid 20 ja 23
47 esimene lõik	Õigus tõhusale õiguskaitsevahenditele kohtus	Artikkel 13	ICCPR artikli 2 lõige 3; CRPD artikkel 13; CRC artikli 40 lõike 2 punkt b; ICERD artikkel 6	ELK praktika; ELTLi artiklid 251–281
47 teine lõik	Õiglane ja avalik asja arutamine	Artikli 6 lõige 1	ICCPR artikli 14 lõike 3 punkt d; CRC artikli 40 lõike 2 punkt b	ELK praktika

Põhiõiguste harta	EiÖK (sh fakultatiivprotokollid) asjakohased sätted ¹⁹²	Muud Euroopa Nõukogu asjakohased dokumendid ¹⁹³	ÜRO inimõigustealased dokumendid ¹⁹⁴	Euroopa Liidu õigus / liikmesriigi õigus, millele on viidatud harta selgitustes
47 kolmas lõik	Õigusabi (vajadusel põhinev)	Artikli 6 lõige 1	ICCPR artikli 14 lõike 3 punkt d; CRC artikli 40 lõike 2 punkt b	
48	Süütuse presumptsioon ja kaitseõigus	Artikli 6 lõiked 2 ja 3	ICCPR artikli 14 lõiked 2 ja 3; CRC artikli 40 lõike 2 punkt b	
49 lg 1 ja 2	Kuritegude ja karistuste seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõte	Artikkel 7*	ICCPR artikkel 15*; CRC artikli 40 lõige 3	Viide ühistele põhiseaduslikele tavadele ja ELK praktikale
49 lg 3	Proportsionaalsed karistused			
50	Mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld	Protokoll nr 7 artikkel 4*	ICCPR artikli 14 lõige 7	ELK kohtupraktika; Schengeni konventsioon; Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni artikkel 7

Allikas: FRA, 2018

Register

Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika

<i>A. Leur-Bloem versus Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen</i> Amsterdam 2, C-28/95, 17. juuli 1997	66
<i>Abdoulaye Amadou Tall versus Centre public d'action sociale de Huy,</i> C-239/14, 17. detsember 2015.....	31
<i>Åklagaren versus Hans Åkerberg Fransson, suurkoda, C-617/10,</i> 26. veebruar 2013.....	37, 38, 41, 55
<i>Alfredo Rendón Marín versus Administración del Estado, suurkoda,</i> C-165/14, 13. september 2016	64
<i>Andrea Francovich ja Danila Bonifaci jt versus Itaalia Vabariik, C-6/90 ja</i> C-9/90, 19. november 1991.....	33
<i>Ángel Rodríguez Caballero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa),</i> C-442/00, 12. detsember 2002.....	31, 42, 58
<i>Angelo Ferlini versus Centre hospitalier de Luxembourg, C-411/98,</i> 3. oktoober 2000.....	33
<i>Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) versus Ypourgos</i> <i>Ergasias, Koinonikis Asfalis kai Koinonikis Allilengyis, suurkoda,</i> C-201/15, 21. detsember 2016.....	61, 62, 73
<i>Antonio Miravittles Ciurana jt vs. Contimark SA ja Jordi Socias Gispert,</i> C-243/16, 14. detsember 2017.....	57
<i>Association de médiation sociale versus Union locale des syndicats</i> <i>CGT jt, suurkoda, C-176/12, 15. jaanuar 2014.....</i>	21, 33
<i>Aurubis Bulgaria AD versus Nachalnik na Mitnitsa Stolichna, C-546/09,</i> 31. märts 2011	18, 55
<i>Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft jt versus Magyar</i> <i>Állam, C-98/14, 11. juuni 2015.....</i>	43, 62
<i>Berlioz Investment Fund SA versus Directeur de l'administration des</i> <i>contributions directes, suurkoda, C-682/15, 16. mai 2017 .....</i>	41, 55

<i>Blanka Soukupová versus Ministerstvo zemědělství, C-401/11,</i> 11. aprill 2013.....	18, 30
<i>Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) ja Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00)</i> <i>versus The Scottish Ministers, C-20/00 ja C- 64/00, 10. juuli 2003.....</i>	41, 49
<i>Brasserie du Pêcheur SA versus Bundesrepublik Deutschland ja</i> <i>The Queen versus Secretary of State for Transport, ex parte:</i> <i>Factortame Ltd ja teised, C-46/93 ja C-48/93, 5. märts 1996.....</i>	33
<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve versus</i> <i>Moussa Abdida, suurkoda, C-562/13, 18. detsember 2014.....</i>	31
<i>Claude Chartry versus Belgia riik, C-457/09, 1. märts 2011.....</i>	39
<i>Cruciano Siragusa versus Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali</i> <i>e Ambientali di Palermo, C-206/13, 6. märts 2014.....</i>	39, 60, 67
<i>Daniele Annibaldi versus Sindaco del Comune di Guidonia ja Presidente</i> <i>Regione Lazio, C-309/96, 18. detsember 1997.....</i>	39
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH versus</i> <i>Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22. detsember 2010.....</i>	18, 20
<i>Deponiezweckverband Eiterköpfe versus Land Rheinland-Pfalz, C-6/03,</i> 14. aprill 2005.....	39, 52
<i>Dieter Krombach versus André Bamberski, C-7/98, 28. märts 2000.....</i>	41, 49
<i>Ebony Maritime SA ja Loten Navigation Co. Ltd versus Prefetto della</i> <i>Provincia di Brindisi jt, C-177/95, 27. veebruar 1997.....</i>	55
<i>Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE ja Panellinia Omospondia Syllogon</i> <i>Prossopikou versus Dimotiki Etairia Pliroforissis ja Sotirios Kouvelas</i> <i>ja Nicolaos Avdellas jt, C-260/89, 18. juuni 1991.....</i>	42, 61
<i>Emiliano Torralbo Marcos versus Korota SA ja Fondo de Garantía Salarial,</i> C-265/13, 27. märts 2014.....	38
<i>Erich Stauder versus Stadt Ulm – Sozialamt, kohtuasi 29-69,</i> 12. november 1969.....	16
<i>Eugenia Florescu jt versus Casa Județeană de Pensii Sibiu jt, suurkoda,</i> C-258/14, 13. juuni 2017.....	40, 49, 71, 75

<i>Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Mellat</i> , C-176/13 P, 18. veebruar 2016.....	20
<i>Euroopa Liidu Nõukogu versus Bank Saderat Iran</i> , C-200/13 P, 21. aprill 2016.....	20
<i>Euroopa Komisjon versus Hispaania Kuningriik</i> , suurkoda, C-610/10, 11. detsember 2012.....	20
<i>Euroopa Parlament versus Euroopa Liidu Nõukogu</i> , suurkoda, C-540/03, 27. juuni 2006.....	24
<i>F versus Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , C-473/16, 25. jaanuar 2018.....	68, 74, 75
<i>Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky versus BB construct s.r.o.</i> , C-534/16, 26. oktoober 2017.....	69, 74, 76
<i>Gabrielle Defrenne versus Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , kohtuasi 43-75, 8. aprill 1976.....	33
<i>Geoffrey Léger versus Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes ja Etablissement français du sang</i> , C-528/13, 29. aprill 2015.....	18
<i>Georg Stollwitzer versus ÖBB Personenverkehr AG</i> , C-482/16, 14. märts 2018.....	31
<i>Gerardo Ruiz Zambrano versus Office national de l'emploi (ONEm)</i> , suurkoda, C-34/09, 8. märts 2011.....	64
<i>Gerhard Fuchs (C-159/10) ja Peter Köhler (C-160/10) versus Land Hessen</i> , C-159/10 ja C-160/10, 21. juuli 2011.....	73
<i>Grima Janet Nisttahuz Poclava versus Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)</i> , C-117/14, 5. veebruar 2015.....	60, 66
<i>H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren ja Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren versus Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-189/01, 12. juuli 2001.....	75
<i>Hubert Wachauf versus Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft</i> , kohtuasi 5/88, 13. juuli 1989.....	49, 51

<i>Idéal tourisme SA versus Belgia riik</i> , C-36/99, 13. juuli 2000.....	54
<i>Impact versus Minister for Agriculture and Food jt</i> , suurkoda, C-268/06, 15. aprill 2008.....	55
<i>International Transport Workers' Federation ja Finnish Seamen's Union versus Viking Line ABP ja OÜ Viking Line Eesti</i> , C-438/05, 11. detsember 2007.....	33
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH versus Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel</i> , kohtuasi 11-70, 17. detsember 1970.....	16
<i>IR versus JQ</i> , suurkoda, C-68/17, 11. september 2018.....	33
<i>J. N. versus Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , suurkoda, C-601/15 PPU, 15. veebruar 2016.....	22, 70
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung versus Euroopa Ühenduste Komisjon</i> , kohtuasi 4-73, 14. mai 1974.....	16
<i>Jiří Sabou versus Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu</i> , suurkoda, C-276/12, 22. oktoober 2013.....	18, 41, 52
<i>Johan Piek versus Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-384/05, 11. jaanuar 2007.....	41, 49, 50
<i>José Vicente Olaso Valero versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)</i> , C-520/03, 16. detsember 2004.....	42, 58
<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo ja Maria del Carmen Abril García versus Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA</i> , C-169/14, 17. juuli 2014.....	31
<i>Kreshnik Ymeraga jt versus Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-87/12, 8. mai 2013.....	64
<i>Kriminaalasi, milles süüdistatavad on Gianpaolo Paoletti jt</i> , C-218/15, 6. oktoober 2016.....	56
<i>Kriminaalasi järgmise isiku suhtes: Luca Menci</i> , suurkoda, C-524/15, 20. märts 2018.....	71
<i>Kriminaalasad versus Magatte Gueye (C-483/09) ja Valentin Salmerón Sánchez (C-1/10)</i> , C-483/09 ja C1/10, 15. september 2011.....	39, 60

<i>Kriminaalasjad, milles süüdistatavad on Maria Amélia Nunes ja Evangelina de Matos, C-186/98, 8. juuli 1999</i>	55
<i>Kriminaalasi versus Özlem Garenfeld, C-405/10, 10. november 2011</i>	41, 55
<i>Land Baden-Württemberg versus Panagiotis Tsakouridis, suurkoda, C-145/09, 23. november 2010</i>	42, 61
<i>Ledra Advertising Ltd jt versus Euroopa Komisjon ja Euroopa Keskpank, suurkoda, C-8/15 P – C-10/15 P, 20. september 2016</i>	38
<i>Lidl GmbH & Co. KG versus Freistaat Sachsen, C-134/15, 30. juuni 2016</i>	75
<i>Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras versus Gintaras Dockevičius ja Jurgita Dockevičienė, C-587/15, 15. juuni 2017</i>	40, 49
<i>Liliana Tudoran jt versus SC Suport Colect SRL, C-92/14, 3. juuli 2014</i>	39
<i>Liselotte Hauer versus Land Rheinland-Pfalz, kohtuasi 44/79, 13. detsember 1979</i>	73
<i>M. G. Eman ja O. B. Sevinger versus College van burgemeester en wethouders van Den Haag, suurkoda, C-300/04, 12. september 2006</i>	33, 41, 49
<i>María Cristina Guerrero Pecino versus Fondo de Garantía Salarial (Fogasa), C-177/05, 13. detsember 2005</i>	42, 58
<i>Maribel Dominguez versus Centre informatique du Centre Ouest Atlantique ja Préfet de la région Centre, suurkoda, C-282/10, 24. jaanuar 2012</i>	52
<i>Marie Landtová versus Česká správa socialního zabezpečení, C-399/09, 22. juuni 2011</i>	31
<i>Mario Vital Pérez versus Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 13. november 2014</i>	18
<i>Mark Alemo-Herron jt versus Parkwood Leisure Ltd, C-426/11, 18. juuli 2013</i>	31
<i>Maximilian Schrems versus Data Protection Commissioner, suurkoda, C-362/14, 25. juuli 2014</i>	71
<i>Michael Schwarz versus Stadt Bochum, C-291/12, 17. oktoober 2013</i>	18

<i>N. S. (C-411/10) versus Secretary of State for the Home Department ja M. E. jt (C-493/10) versus Refugee Applications Commissioner ja Minister for Justice, Equality and Law Reform, suurkoda, C-411/10 ja C-493/10, 21. detsember 2011</i>	10
<i>Ntionik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis ja Ioannis Michail Pikoulas versus Epitropi Kefalaiaagoras, C-430/05, 5. juuli 2007</i>	55, 56
<i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos versus Nederlandse administratie der belastingen, kohtuasi 26-62, 5. veebruar 1963</i>	31
<i>O. ja S. versus Maahanmuuttovirasto ja Maahanmuuttovirasto versus L., C-356/11 ja C-357/1, 6. detsember 2012</i>	41
<i>Othmar Michaeler (C-55/07 ja C-56/07), Subito GmbH (C-55/07 ja C-56/07) ja Ruth Volgger (C-56/07) versus Amt für sozialen Arbeitsschutz ja Autonome Provinz Bozen, C-55/07 ja C-56/07, 24. aprill 2008</i>	16
<i>Paraskevas Louloudakis versus Elliniko Dimosio, C-262/99, 12. juuli 2001</i>	55
<i>Pelckmans Turnhout NV versus Walter Van Gastel Balen NV jt, C-483/12, 8. mai 2014</i>	39, 62
<i>Petya Milkova versus Ispalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, 9. märts 2017</i>	15, 52
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie versus Salah Al Chodor jt, C-528/15, 15. märts 2017</i>	78
<i>Productores de Música de España (Promusicae) versus Telefónica de España SAU, suurkoda, C-275/06, 29. jaanuar 2008</i>	75
<i>Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA ja Syndial SpA versus Ministero dello Sviluppo Economico jt (C-379/08) ja ENI SpA versus Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare jt (C-380/08), suurkoda, C-379/08 ja C-380/08, 9. märts 2010</i>	71
<i>Robert Pflieger jt, C-390/12, 30. aprill 2014</i>	18, 42, 43, 61
<i>Roman Angonese versus Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 6. juuni 2000</i>	33
<i>Safe Interenvios, S.A. versus Liberbank, S.A. jt, C-235/14, 13. mai 2014</i>	61

<i>Schindler Holding Ltd jt versus Euroopa Komisjon</i> , C-501/11 P, 18. juuli 2013.....	22
<i>Secretary of State for the Home Department versus CS</i> , suurkoda, C-304/14, 13. september 2016.....	64
<i>Seda Küçükdeveci versus Swedex GmbH & Co. KG</i> , suurkoda, C-555/07, 19. jaanuar 2010	32, 42, 59, 60
<i>Servet Kamberaj versus Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) jt</i> , suurkoda, C-571/10, 24. aprill 2012.....	22
<i>Sky Italia Srl versus Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni</i> , C-234/12, 18. juuli 2013.....	18, 53
<i>Sky Österreich GmbH versus Österreichischer Rundfunk</i> , suurkoda, C-283/11, 22. jaanuar 2013.....	75
<i>Società italiana Petroli SpA (IP) versus Borsana Srl</i> , C-2/97, 17. detsember 1998	39, 52
<i>SRL CILFIT ja Lanificio di Gavardo SpA versus Ministero della sanità</i> , kohtuasi 283/81, 6. oktoober 1982.....	36
<i>Staatssecretaris van Justitie versus Tayfun Kahveci ja Osman Inan</i> , C-7/10 ja C-9/10, 29. märts 2012.....	41, 49
<i>Stefano Melloni versus Ministerio Fiscal</i> , suurkoda, C-399/11, 26. veebruar 2013.....	25
<i>Telez Sverige AB versus Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department versus Tom Watson jt</i> , suurkoda, C-203/15 ja C-698/15, 21. detsember 2016.....	22
<i>Teresa Cicala versus Regione Siciliana</i> , C-482/10, 21. detsember 2011	40, 65, 66
<i>Texdata Software GmbH</i> , C-418/11, 26. september 2013.....	18, 38, 41, 57
<i>The Queen versus Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H. A. Standley jt</i> , C-293/97, 29. aprill 1999.....	73
<i>The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd versus Stephen Grogan jt</i> , C-159/90, 4. oktoober 1991.....	62

<i>Thierry Delvigne versus Commune de Lesparre Médoc ja Préfet de la Gironde</i> , suurkoda, C-650/13, 6. oktoober 2015	38, 41, 49, 68, 70, 72
<i>Thomas Pringle versus Government of Ireland, Ireland and the Attorney General</i> , C-370/12, 27. november 2012	41, 49
<i>Toshiba Corporation jt versus Úřad pro ochranu hospodářské soutěže</i> , suurkoda, C-17/10, 14. veebruar 2012	18
<i>Unibet (London) Ltd ja Unibet (International) Ltd versus Justitiekanslern</i> , suurkoda, C-432/05, 13. märts 2007	55
<i>Vera Egenberger versus Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.</i> , suurkoda, C-414/16, 17. aprill 2018	33
<i>Vereinigte Familienpress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH versus Heinrich Bauer Verlag</i> , C-368/95, 26. juuni 1997	63
<i>Víctor Manuel Julian Hernández jt versus Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) jt</i> , C-198/13, 10. juuli 2014	39, 52, 60, 66
<i>Vino Cosimo Damiano versus Poste Italiane SpA</i> , C-161/11, 22. juuni 2011	39
<i>Vino Cosimo Damiano versus Poste Italiane SpA</i> , C-20/10, 11. november 2010	39
<i>Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) ja Hartmut Eifert (C-93/09) versus Land Hessen</i> , suurkoda, C-92/09 ja C-93/09, 9. november 2010	75
<i>WebMindLicenses kft versus Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság</i> , C-419/14, 17. detsember 2015	38
<i>Werner Fries versus Lufthansa CityLine GmbH</i> , C-190/16, 5. juuli 2017	68, 70, 71, 72, 74
<i>Werner Mangold versus Rüdiger Helm</i> , suurkoda, C-144/04, 22. november 2005	32
<i>Yassin Abdullah Kadi ja Al Barakaat International Foundation versus Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ühenduste Komisjon</i> , suurkoda, C-402/05 P ja C-415/05 P, 3. september 2008	73

Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika

<i>Andrle versus Tšehhi Vabariik</i> , nr 6268/08, 20. juuni 2011.....	30
<i>Malone versus Ühendkuningriik</i> , nr 8691/79, 2. august 1984	71
<i>Sunday Times versus Ühendkuningriik</i> , nr 6538/74, 26. aprill 1979	71

ELi õigus

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiivi 2010/13/EL (audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv) (ELT L 95, 15.4.2010, lk 1)) parandus (ELT L 263, 6.10.2010, lk 15).....	53
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (ELT L 95, 15.4.2010, lk 1)	53
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta (ELT L 190, 12.7.2006, lk 1).....	56
Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16)	15, 67
Nõukogu 15. märtsi 2001. aasta raamotsus 2001/220/JSK ohvrite seisundi kohta kriminaalmenetluses (EÜT L 82, 22.3.2001, lk 1).....	60
Üheteistkümnes nõukogu 21. detsember 1989. aasta direktiiv 89/666/EMÜ avalikustamisnõuete kohta, mis on seotud liikmesriigis filiaali asutamisega teise liikmesriigi õigusele alluva teatud liiki äriühingu poolt (EÜT L 395, 30.12.1989, lk 36).....	57

Võtke ühendust ELiga

Isiklikult

Kõikjal Euroopa Liidus on sadu Europe Directi teabekeskusi. Teile lähima keskuse aadressi leiate: https://europa.eu/european-union/contact_et

Telefoni või e-postiga

Europe Direct on teenus, mis vastab Teie küsimustele Euroopa Liidu kohta. Teenusega saate ühendust võtta:

- helistades tasuta numbril: 00 800 6 7 8 9 10 11 (mõni operaator võib nende kõnede eest tasu võtta),
- helistades järgmisel tavanumbril: +32 22999696 või
- e-posti teel: https://europa.eu/european-union/contact_et

ELi käsitleva teabe leidmine

Veebis

Euroopa Liitu käsitlev teave on kõigis ELi ametlikes keeltes kättesaadav Euroopa veebisaidil: https://europa.eu/european-union/index_et

ELi väljaanded

Tasuta ja tasuta ELi väljaandeid saab alla laadida või tellida

järgmisel aadressil: <https://op.europa.eu/et/publications>

Suuremas koguses tasuta väljaannete saamiseks võtke ühendust talitusega Europe Direct või oma kohaliku teabekeskusega (vt https://europa.eu/european-union/contact_et).

ELi õigus ja seonduvad dokumendid

ELi käsitleva õigusteabe, sealhulgas alates 1952. aastast kõigi ELi õigusaktide konsulteerimiseks kõigis ametlikes keeleversioonides vt EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

ELi avatud andmed

ELi avatud andmete portaal (<http://data.europa.eu/euodp/et>) võimaldab juurdepääsu ELi andmekogudele. Andmeid saab tasuta alla laadida ja taaskasutada nii ärilisel kui ka mitteärilisel eesmärgil.

Euroopa Liidul on alates 2000. aastast olemas oma õiguste kodeks – põhiõiguste harta. Harta muutus õiguslikult siduvaks 2009. aastal ja sellel on ELi aluslepingutega samaväärne õigusjõud. Euroopa Liidu õiguse peamiste põhimõtete tundjad oskavad tavaliselt kiiresti öelda, et harta on ELile alati siduv, kuid liikmesriikidele on see siduv üksnes „liidu õiguse kohaldamise korral“. Tegelik olukord on selline, et isegi ekspertidel puudub sageli selge arusaam, mis kuulub harta kohaldamisalasse ja mis mitte. Käsiraamatu eesmärk on parandada arusaamist hartast, sealhulgas juhtudel, kui seda kohaldatakse õiguse ja poliitikakujundamise valdkonnas.

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viin – Austria

Tel +43 158030-0 – Faks +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus